

ภาวะ Islamophobia กับเส้นทางในประวัติศาสตร์ตะวันตก

4.1 ความน่า: อิสลามกับการศึกษาศาสนาในตะวันตก

ในทัศนะของ 'อิสลาม' มนุษย์คนแรกคืออาดัมและนบีท่านแรกก็คืออาดัม 'ศาสนา' ของนบีอาดัมเป็น 'ศาสนา' ที่เคารพพระผู้เป็นเจ้าซึ่งมีเพียงพระองค์เดียว ไม่ใช่ 'ศาสนา' ที่เกิดจาก 'ความไม่รู้' เป็นปฐม ทั้งปัญญา(ความรู้)และแนวทางที่ดิงามคือเครื่องมือในการปกป้องตนเองของมนุษย์บนโลกนี้มาตั้งแต่ต้น เมื่อใดที่ลูกหลานของนบีอาดัมซึ่งทวีมากขึ้นและแพร่หลายกระจายตัวตั้งหลักแหล่งตามที่ต่างๆ เริ่มหันเหออกจากแนวทางของพระผู้เป็นเจ้าองค์เดียวและไม่ได้ใช้ปัญญาในครรลองที่ดี พระองค์จะทรงคัดเลือกคนผู้หนึ่งขึ้นเป็นนบีเพื่อตักเตือนและชักนำมนุษย์ให้กลับคืนสู่แนวทางที่ถูกต้อง นบีหรือรอซูลจึงมีอยู่ในทุกชนชาติ และ 'ศาสนา' ของทุกนบีหรือรอซูลก็คือ 'ศาสนา' ของพระผู้เป็นเจ้าองค์เดียว และโดยที่มนุษย์แต่ละชนชาติแต่ละท้องถิ่นมีวิวัฒนาการตลอดจนลักษณะและสภาวะแวดล้อมแตกต่างกัน นบีบางท่านจึงอาจมาเพื่อย้ำและยืนยันกฎเดิม บางท่านอาจมาพร้อมกฎระเบียบใหม่และยกเลิกกฎเดิม บางท่านอาจมาเพื่อเติมความสมบูรณ์ให้กฎระเบียบที่ใช้อยู่ ดังนั้น นบีที่มาพร้อมกับแนวทางที่สมบูรณ์ซึ่งจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆอีก จึงต้องเป็นนบีท่านสุดท้ายสำหรับมนุษยชาติทั้งหมด ไม่ใช่เฉพาะชนหมู่หนึ่งหมู่ใดหรือชาติใดชาติหนึ่ง

'อิสลาม' เชื่อว่า ทุกสรรพสิ่ง ทั้งโลกและสากลจักรวาล เกิดจากการรังสรรค์ของพระผู้เป็นเจ้าผู้ทรงอำนาจสูงสุดเพียงหนึ่งเดียวในสากลจักรวาล พระองค์ไม่เคยทอดทิ้งมนุษย์จึงทรงส่งนบีมาชี้ทางสว่างแก่มนุษย์มาโดยตลอดจนถึงนบีแห่งยุคสุดท้าย พัฒนาการทาง 'ศาสนา' ของมนุษย์ในทัศนะของอิสลาม จึงอยู่ในลักษณะขึ้นลงเหมือนแนวคลื่น ที่เริ่มจากขั้นสูงแล้วเสื่อมถอยแล้วขึ้นสูงแล้วเสื่อมถอย เป็นอยู่เช่นนี้ตลอดมาและจะเป็นต่อไปจนถึงวันสิ้นโลก ทั้งนี้ แม้มนุษย์จะเบี่ยงเบนออกนอกแนวทางของพระผู้เป็นเจ้าสูงสุดเพียงใด จะตัดทอนบิดเบือนหรือเสริมแต่งคำสอนของพระองค์แค่ไหน หลักฐานที่ชี้ว่าความเชื่อเบื้องต้นของมนุษย์เริ่มจากการศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าเพียงองค์เดียว ก็ยังมีปรากฏเป็นพยานอยู่ในคัมภีร์และตำราโบราณต่างๆ ซึ่งยังคงมีประโยคหรือคำอันเป็น 'สัญญาะ' บ่งบอกถึงความเป็นหนึ่งเดียวสูงสุดของพระองค์เสมอ ไม่ว่าจะเป็นในคัมภีร์โบราณภาษา Farsi ของเปอร์เซีย คัมภีร์พระเวทของอินเดีย คัมภีร์เต๋าเต๋อ(เต๋าเต๋อจิง)ของจีน

หรือกระทั่งนักปรัชญากรีกเช่น Socrates ที่ปฏิเสธสถานะและการมีอยู่ของ Zeus เทพสูงสุดของกรีกโบราณ ก็ยังอ้างถึงวอร์เท็กซ์(Vortex) ว่าคือเทพเจ้าสูงสุด¹ เป็นต้น ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าความแตกต่างทางความเชื่อในศาสนานั้นเกี่ยวเนื่องกับภาษาและการตีความหมายเป็นอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ดี ในการศึกษาตามแบบตะวันตกหรือแบบ'สมัยใหม่' ศาสนาของมนุษย์ไม่ได้เริ่มจากการมี'ความรู้' แต่เริ่มจาก'ความไม่รู้' ทั้งไม่รู้จักพระเจ้าและเป็นเจ้าและไม่รู้แจ้งในความเป็นไปของธรรมชาติ ความเชื่อทางศาสนาของมนุษย์ในยุคแรกๆจึงเป็นเรื่องของการนับถือบูชาธรรมชาติ ดังนั้น ในทัศนะของนักวิชาการตะวันตกตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 เช่น David Hume พัฒนาการทางศาสนาของมนุษย์จึงเริ่มจากขั้นต่ำคือพหุเทวนิยมซึ่งไม่ใช่ความเชื่อถือ(ในพระเจ้า)ที่บริสุทธิ์ ก่อนจะพัฒนาขึ้นเป็นลำดับมาสู่การนับถือพระเจ้า(องค์เดียว)และเป็นผู้มีคุณธรรมชั้นสูง² ทัศนะต่อศาสนาของ Hume เช่นนี้ แม้จะสวนทางกับแนวทางของอิสลามที่ว่ามนุษย์เริ่มต้นศรัทธาในศาสนาจากความเชื่อมั่นนับถือในพระเจ้าองค์เดียว และดูเหมือนค่อนข้างขัดแย้งกับความเชื่อทางศาสนาคริสต์เอง ที่เชื่อเรื่องมนุษย์คู่แรกซึ่งเคยทำนบกบนสวรรค์และได้พบกับพระเจ้ามาแล้ว แต่หากคำนึงถึงท่าทีต่อศาสนาของตะวันตก และสภาวะการณ์ของศาสนาคริสต์ตั้งแต่ในยุคต้นแล้ว ทัศนะต่อศาสนา(อื่น)เช่นนี้อาจไม่ใช่เรื่องแปลกแต่อย่างใด

ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมตะวันตก กล่าวได้ว่าเป็นผลผลิตของอิทธิพลแบบกรีกกับแนวคิดทางศาสนาคริสต์ที่มีความสัมพันธ์กันบนฐานความขัดแย้งตั้งเคียงมาตั้งแต่ต้น โดยเฉพาะในประเด็นการมองศาสนาอื่น เพราะในขณะที่นักปรัชญากรีกมุ่งแสวงหาข้อมูลและความจริงด้วยทัศนะแบบ'เปิด' นักเทววิทยาคริสต์เถียนซึ่งเชื่อในหลักเทววิทยา soteriology (ทฤษฎีการช่วยให้รอดโดยพระเยซู) และการแสวงหาความสมบูรณ์แบบ(ในกรอบทางศาสนา) กลับมีทัศนะแบบ'ปิด' การศึกษาเกี่ยวกับศาสนา(ในเชิงเปรียบเทียบ) จึงมีแนวโน้มที่จะกว้างตัวอย่างยากเย็นอยู่ระหว่างสองขั้วนี้ ขึ้นอยู่กับว่า การศึกษานั้นเป็นการศึกษาจากภายในหรือจากภายนอกสังคมคริสต์เถียน(หรือสังคมอื่น)³

¹ สมบัติ จันทรวงศ์, ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น: บทวิเคราะห์ไฮเกอริส (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, 2546), น. 36.

² David Hume, The Natural History of Religion, edited by H. E. Root (Stanford: Stanford University Press, 1967), pp. 23-38.

³ Eric J. Sharpe, Comparative Religion: A History, 2nd edition (Illinois: Open Court, 1986), p. 10.

ความสนใจในประวัติของศาสนาต่างๆในยุคกรีก แสดงออกใน 2 รูปแบบคือ โดยบันทึกการเดินทางที่รวมถึงรายละเอียดของลัทธิศาสนาของคนต่างชาติต่างถิ่น และเปรียบเทียบกับการปฏิบัติศาสนาของชาวกรีก กับ โดยการวิพากษ์ตั้งคำถามเชิงปรัชญาต่อศาสนาเดิมตามประเพณีปฏิบัติของตน⁴

ในบรรดางานเขียนเกี่ยวกับเรื่องอภินิหาร นิทานปรัมปรา และขนบธรรมเนียมของผู้คนต่างๆในยุคกรีก ที่โดดเด่นและมีอิทธิพลที่สุดก็คืองานของ Hecataeus (fl. 500 BCE) และ Herodotus (b. 484-425 BCE)⁵ ผู้เขียนเรื่องประวัติศาสตร์ทางชาติพันธุ์วรรณนาของชนต่างแดน ประวัติศาสตร์ฉบับ Herodotus แม้จะอิงกับทัศนะ การตัดสินใจ และความใคร่รู้ส่วนตัว บวกกับนิทานและรายงาน ที่เขาได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีตและดินแดนที่เขาไม่เคยเยี่ยมชมเขียนด้วยตัวเอง แต่ก็จัดได้ว่าเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับศาสนาโบราณแห่งเอเชียตะวันตกและอียิปต์ เพราะในบันทึกดังกล่าว Herodotus ไม่เพียงบรรยายถึงขนบธรรมเนียมทางศาสนาของชาวอียิปต์ บาบิโลน และเปอร์เซีย แต่ยังมีสมมุติฐานที่ก้าวหน้า เกี่ยวกับจุดกำเนิดและความสัมพันธ์ของศาสนาเหล่านั้นต่อศาสนาและวัฒนธรรมของกรีกด้วย⁶

ส่วนการเขียนถึงศาสนาใกล้ตัวในยุคนี้ ที่สำคัญก็มีงานเขียนของ Homer ซึ่งพรรณนาเกี่ยวกับเทพเจ้ากรีกอย่างชัดเจนมีชีวิตชีวา จนฝังแน่นในความคิดจิตใจของชาวกรีกมาช้านานและงานของ Hesiod ที่เขียนเกี่ยวกับต้นกำเนิดและเผ่าพันธุ์ของเทพเจ้าตลอดจนกำเนิดแห่งจักรวาล

⁴ Mercia Eliade, *The Sacred and the Profane: The Nature of Religion*, trans. Willard R. Trask (New York and London: Harcourt Brace, 1959), p. 219.

⁵ Ibid., p. 220.

⁶ Herodotus, *The Histories*, edited by George Rawlinson (London: David Campbell Publishers, c1997). ทั้งนี้ Herodotus เชื่อว่า ศาสนาและวัฒนธรรมของกรีกส่วนใหญ่รับมาจากอียิปต์ และยังเปรียบเทียบเทพเจ้ากรีกกับ "ต้นแบบ" ของอียิปต์ด้วย เช่น Zeus กับ Amon Apollo กับ Horus และ Hephaistos กับ Ptah เป็นต้น งานของ Herodotus จึงเป็น "บันทึก" ชิ้นหนึ่งจากหลักฐาน "เงื้อมมือ" ต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรม และทิศทางการไหลของวัฒนธรรมที่ไปจากตะวันออกสู่ตะวันตก (ว่าไม่ได้เพิ่งเกิดในปัจจุบันเมื่อมีคนบางส่วนเริ่มต่อต้านตะวันตกและหันมายอมรับวัฒนธรรมตะวันออก) และบ่งบอกว่าอารยธรรมตะวันตกที่ถือ(ตัว)ว่า "เหนือกว่า" อารยธรรมอื่นนั้น ไม่ได้ถือกำเนิดก่อตัวขึ้นเองหากแต่ "รับมา" ผสานและพัฒนาเป็นระลอก จนเป็น "ตะวันตก" ที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเช่นที่เป็นทุกวันนี้

อย่างเป็นระบบ⁷ รวมถึงงานของเหล่าโคกนาฏกวีผู้ยิ่งใหญ่คือ Aeschylus, Sophocles, และ Euripides ที่นอกจากจะบรรยายถึงหลักของศาสนากรีกได้อย่างลึกซึ้งแล้ว ยังจัดตัวเองเป็น นักเทววิทยาหรือนักตีความเชิงปรัชญาด้วย⁸

ต่อมาการแสวงหาทางปัญญาในปรัชญาแบบ Ionic ที่เชื่อว่า 'ธรรมชาติ' คือต้นกำเนิดของทุกสรรพสิ่ง คือความเป็นจริงเบื้องต้นแห่งจักรวาล ก็ได้้นำความขัดแย้งทางความคิด(หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการตีความใหม่)เกี่ยวกับศาสนาและมายาคติดั้งเดิม กลับมาสู่กรีกในยุคต้นๆ จนเป็นผลให้เกิดการตั้งคำถามเรื่องต้นกำเนิดและธรรมชาติแท้จริงแห่งศาสนา และเกิดการเดินทางสู่การตีความในเชิงจิตวิทยาและ มานุษยวิทยา-สังคมวิทยา ขึ้นเป็นครั้งแรก⁹

ทัศนะหรือความคิดที่เป็นระบบ ว่าด้วยหลักการสูงสุด(ultimate principle)เบื้องต้นหลังสรรพสิ่งของกรีกในยุคต้น เริ่มปรากฏเป็นครั้งแรกในงานของ Anaximander (610-c. 540 BCE) ที่ปฏิเสธเทพเจ้าทั้งมวลและประกาศว่า ทั้งดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ล้วนไม่ใช่พระเจ้าหากแต่คือไฟที่เป็นวงกลม เทพเจ้าผู้มีชื่อเสียงต่างๆคือบุคคลาธิษฐาน(personification)ของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและภาวะนามธรรมเช่นสติปัญญา และเป็นการปรากฏของจินตภาพ(apparition)ที่กระตุ้นความหวาดหวั่นสะพรึงกลัว¹⁰ ต่อมาในยุคของ Sophists ความสนใจเกี่ยวกับธรรมชาติของจักรวาลก็แปรมาสู่เรื่องธรรมชาติของมนุษย์ ตลอดจนสังคมและวัฒนธรรม ศาสนาถูกมองเป็นเพียงสิ่งอำนวยความสะดวกเสริมสุขภาพ(จิต)อย่างหนึ่ง(และบางครั้งก็เป็นเพียงนิยาย) คำถามเรื่องความจริง(truth)ของความเชื่อทางศาสนาถูกปล่อยผ่าน เพราะความสนใจได้หันเหไปสู่คำถามว่าความเชื่อถือศรัทธาในศาสนาเกิดขึ้นได้อย่างไรและทำไมแทน การตั้งคำถามเกี่ยวกับธรรมชาติ

⁷ M. L. West, "Hesoid ; Homer," The Encyclopedia of Religion 6 (1995):307-308, 442.

⁸ Alice B. Fort & Herbert S. Kates, Minute History of the Drama (New York: Grosset & Dunlap, 1935), pp. 12-18.; A.E. Haigh, The Tragic Drama of the Greeks (Oxford: Clarendon Press, 1896), pp. 126-37.

⁹ Sharpe, op. cit., p. 3.

¹⁰ William K. C. Guthrie, The Greek Philosophers from Thales to Aristotle (New York: Harper & Row, 1960).

ของเทพเจ้าและต่อคุณค่าแห่งตำนานปกรณัม(myths)ของนักคิดในยุคก่อน Socrates นี่เองที่ได้วางพื้นฐานสำคัญให้การวิพากษ์ศาสนาด้วยหลักเหตุผลในเวลาต่อมา¹¹

กระทั่ง Plato(429-347 BCE) ที่เชื่อว่าศาสนาในยุคแรกๆบริสุทธิ์และแท้จริงกว่ายุคหลัง และเห็นว่าความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือปรากฏการณ์ที่เป็นสากล ก็ยังใช้วิธีการเปรียบเทียบเชิงเหตุผลกับศาสนาของพวก Barbarian อยู่บ่อยครั้ง ในขณะที่ Aristotle(384-322 BCE)นั้น สร้างทฤษฎีเกี่ยวกับการเสื่อมถอยทางศาสนาของมนุษยชาติอย่างเป็นระบบขึ้นเป็นครั้งแรก ดังปรากฏในหนังสือ Metaphysics, XII (บทที่ 7) ส่วน Theophrastus(372-287 BCE)ซึ่งสืบทอดตำแหน่งผู้นำแห่ง Lyceum ต่อจาก Aristotle ก็อาจถือเป็นนักประวัติศาสตร์ศาสนาชาวกรีกคนแรกได้ เพราะแต่งหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของศาสนาต่างๆไว้ถึงหกเล่มด้วยกัน¹²

ต่อมา ภายหลังชัยชนะของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช(356-323 BCE) การส่งนักบวชและทูตไปยังดินแดนตะวันออก ก็ทำให้นักเขียนชาวกรีกมีโอกาสได้รับความรู้ที่จะอธิบายถึงประเพณีศาสนาของชาวตะวันออกได้โดยตรงมากขึ้น

แต่งงานการศึกษาด้านศาสนาที่ทรงอิทธิพลที่สุดของยุคกรีกก็คือพวก Stoic¹³ ซึ่งเชื่อว่าตำนานอภินิหารทั้งหลายหากไม่เผยแสดงทัศนคติเชิงปรัชญาว่าด้วยธรรมชาติพื้นฐาน ก็จะไม่เปิดเผยถึงหลักแห่งคุณธรรม ส่วนชื่ออันหลากหลายของเทพเจ้าก็บ่งบอกถึงความเป็นหนึ่งเดียวของสิ่งศักดิ์สิทธิ์(พระเจ้า) และทุกศาสนาล้วนมีความจริงพื้นฐานเหมือนกัน จะต่างกันก็เพียงคำศัพท์ที่สรรหามาเรียกขานกันเท่านั้น วิธีการตีความเชิงเปรียบเทียบของ Stoic ทำให้มีความเป็นไปได้ที่จะแปลประเพณีโบราณดั้งเดิมเป็นภาษาสากลที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ วิธีการนี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางและถูกนำมาใช้บ่อยครั้งในภายหลัง¹⁴

สำหรับนักเขียนโรมัน ที่สำคัญก็คือ Cicero(106-43 BCE) และ Varro(116-27 BCE) ซึ่งมีงานเขียนอันทรงคุณค่าเกี่ยวกับศาสนาและประวัติศาสตร์จำนวนมาก ในขณะที่หนังสือชุดที่ถือเป็น Roman Antiquities จำนวนสี่สิบเล่มของ Varro เปรียบเสมือนคลังความรู้แห่งหนึ่ง งาน

¹¹ Jean-Pierre Vernant, "Greek Religion," The Encyclopedia of Religion 6 (1995):99-116; Sharpe, op. cit., pp. 3-4.

¹² Ibid.

¹³ Eliade, op. cit., p. 221.

¹⁴ William O. Stephens, "Stoic Ethics,"

<<http://www.iep.utm.edu/s/StoicEth.htm>>, 2004; Eliade, op. cit., pp. 221-222.

ของ Cicero เรื่อง On the Nature of the Gods ก็ให้รายละเอียดเกี่ยวกับสภาพความเชื่อและพิธีกรรมในศตวรรษสุดท้ายของยุคก่อนกรีก (the pagan era) ได้อย่างค่อนข้างแม่นยำ¹⁵

การแพร่ขยายของศาสนาตะวันออก และลัทธิความเชื่อเรื่องลึกลับต่างๆ ในจักรวรรดิโรมันจนเกิดการเชื่อมประสานทางศาสนา (โดยเฉพาะใน Alexandria) นั้น ได้สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับศาสนาจากต่างแดน และส่งเสริมให้เกิดการศึกษาเกี่ยวกับศาสนาโบราณของชาติต่างๆ มากขึ้น งานเขียนของโรมันที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาต่างชาติที่สำคัญของยุคนั้นได้แก่งานของ Julius Caesar (c.100-44 BCE) ผู้บอกเล่าเรื่องของชนบทรอมันนิยมและศาสนาของคนที่เขาเผชิญหน้าในช่วงสงครามกัลลิก (Gallic Wars) และ Tacitus (c.56-120 CE) ที่เขียนงานเกี่ยวกับชาติพันธุ์วรรณนาของเยอรมันเผ่าต่างๆ เพื่อสะท้อนเปรียบเทียบความบริสุทธิ์ของพวกเขาบาร์บาเรียนกับการคอร์ปชั่นของชาวโรมัน Plutarch (c.46-125 CE) ซึ่งเขียนเกี่ยวกับศาสนาของชาวอียิปต์และไซโรแอสเตอร์ และ Lucian of Samosata (c.120-180 CE) ที่เขียนให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาโบราณของซีเรีย เป็นต้น¹⁶

ดังนั้น เมื่อถึงยุคศักราชแห่งคริสต์ศาสนา ความรู้เกี่ยวกับศาสนาต่างชาติในช่วงศตวรรษแรกจำนวนมากที่ได้รับมาจากกรีก-โรมัน เท่าๆ กับจากประสบการณ์ตรงโดยการเดินทาง โดยการแผ่อำนาจครอบครองดินแดนต่างๆ และโดยลัทธิศาสนาที่ถูกนำเข้ามา บวกกับความคิดเห็นของนักปรัชญาต่อธรรมชาติของสิ่งศักดิ์สิทธิ์และการวิพากษ์ต่อศาสนาของตัวเองในช่วงนั้นๆ ก็ได้ทำให้การศึกษาศาสนาเชิงวิพากษ์และการเปรียบเทียบศาสนาต่างๆ เริ่มต้นขึ้น แม้ว่าจะไม่ใช่ว่าที่ทางทฤษฎีและวิธีวิทยาแบบวิชาการในปัจจุบัน(?) หากอย่างน้อยก็มีการตั้งคำถามกับกำเนิดและความหมายของคำ กับความสัมพันธ์เชื่อมโยงทางชาติพันธุ์ และมีความพยายามที่จะผสมผสานความโดดเด่นทางประวัติศาสตร์กับศาสนา(อื่น)ที่ดูเหมือนไม่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน ตลอดจนพยายามที่จะอธิบายปรากฏการณ์ทางศาสนาอย่างเป็นเหตุเป็นผลด้วย

อย่างไรก็ดี ฐานคิดเรื่องการศึกษาในแบบกรีกหรือแบบ Hellenistic mind กับแบบ Hebraic mind ในยุคคริสเตียนมีจุดแตกต่างที่สำคัญคือ กรีกนั้นศึกษาเพราะกระตือรือร้นและรักในปัญญาความรู้และไม่ได้เคร่งครัดจริงจังในศาสนาของตนัก ในขณะที่ Hebraic mind ซึ่งเข้าสู่

¹⁵ Charles Thomas Crutwell, "A History of Roman Literature: From the Earliest Period to the Death of Marcus Aurelius,"

<http://ancienthistory.about.com/library/bl/bl_histromlit_2_1_1.htm>, 2003.

¹⁶ Eliade, op. cit., p. 223.

หน้าประวัติศาสตร์โลกพร้อมกับการแผ่ขยายของคริสเตียน มีความยึดถือในศาสนาของตนอย่างจริงจังและไม่มีความข่มกั้น(intolerate)กับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา มองเห็นศาสนาอื่นเป็นคู่แข่งกลไกที่ใช้ในการป้องกัน 'เขตแดน' ของตนจาก 'ผู้อื่น' หากไม่ใช่ด้วยการยืนยันตำแหน่งแห่งที่ของตนอย่างแน่ชัด ก็จะเป็นด้วยการโจมตีศาสนาอื่น(โดยเฉพาะพวกที่เชื่อในเรื่องลี้ลับมหัศจรรย์) และพยายามที่บ่งบอกถึงการแพร่ขยายของทฤษฎีที่มองศาสนาอื่นว่าเป็นผลงานของปีศาจและความชั่วร้าย ก็คือ(งานเขียนของ)บรรดา apologist ที่ถือกำเนิดขึ้นในศตวรรษที่ 2 นั้นเอง¹⁷

ในยุคกลางของยุโรป คริสตจักรตกอยู่ในภาวะของการถกเถียงเรื่องบทบัญญัติ เรื่องความขัดแย้งอันเนื่องจากการแผ่ขยายอย่างรวดเร็วของอิสลามในตอนใต้ ตลอดจนการรุกรานของการเผยแพร่ศาสนา(อื่น)ในหมู่ชาวเยอรมันและเผ่าอื่นๆในตอนเหนือ ดังนั้น ในช่วงศตวรรษแห่งยุคกลาง หากไม่ใช่เพราะมีวัตถุประสงค์เพื่อปฏิเสธต่อต้านและมีชัยชนะในบั้นปลายแล้ว นักปรัชญาและเทววิทยาคริสเตียน ก็ไม่มีใครทำการศึกษาเกี่ยวกับศาสนาอื่นสักเท่าใดนัก และในแง่การเมืองแล้ว 2 คู่แข่งหลักที่คริสเตียนเผชิญและมองอย่างมีอคติก็คือยูดาและอิสลาม แต่ในขณะที่สายตาซึ่งมองยูดาผสมปนเปกันระหว่างสงสารและรังเกียจ¹⁸ สายตาที่มองอิสลามกลับผสมปนด้วยความกลัวและเกลียดชัง¹⁹

การที่คริสเตียนยุคกลางไม่ค่อยสนใจศาสนาอื่นอย่างจริงจัง ยกเว้นเพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้าม ทำให้การศึกษาเกี่ยวกับศาสนาอื่นที่โดดเด่นในยุคนี้ กลายเป็นงานของนักเขียนมุสลิมเช่น Tabari (838-923) ที่เขียนเกี่ยวกับศาสนาเปอร์เซีย Mas'udi(d.956) ที่เขียนเกี่ยวกับยูดา คริสต์ และศาสนาต่างๆของอินเดีย Al-Biruni(973-1050) ซึ่งให้รายละเอียดของศาสนาและปรัชญาอินเดีย Ibn Hazm(994-1064)ที่รวบรวมและอภิปรายถึงทวินิยม(ทั้งMazdeanและManichaeen) พรหมณ์ ยิว คริสต์ อเทวนิยม ตลอดจนนิกายต่างๆของอิสลามไว้ใน *Book of Decisive Solutions Concerning Religions, Sects, and Schools* ส่วน Ibn Rushd (หรือ Averroes,1126-1198) ซึ่งตีความศาสนาโดยอาศัยระบบสัญลักษณ์และนัยความหมายเปรียบเทียบก็ได้สรุปว่า เอกเทวนิยมทั้งหมดล้วนถูกต้อง(true) แต่เห็นพ้องกับ Aristotle ที่ว่าในโลกนี้วันหนึ่งศาสนาจะปรากฏและหายไปซ้ำแล้วซ้ำเล่า ในขณะที่หนังสือ *Religious Parties*

¹⁷ Sharpe, op. cit., pp. 7-9.

¹⁸ Ibid., pp.11-12.

¹⁹ Ibid.; Albert Hourani, *Islam in European Thought* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), pp. 9-10.

and Schools of Philosophy ของ Muslim Shahrastānī (d.1153) ที่อธิบายและจัดระบบศาสนาทุกศาสนาซึ่งเป็นที่รู้จักกันในโลกขณะนั้น(ไกลถึงเขตแดนต่างๆของจีน) ก็ได้ชื่อว่าเป็นผลงานที่ล้ำหน้าเกินความ สามารถของนักเขียนคริสเตียนในช่วงเวลาเดียวกัน²⁰

สำหรับผลงานของนักเขียนยิวในยุคกลาง ที่สำคัญก็คืองานของ Saadia (892-942) ชื่อ *Book of Beliefs and Convictions* ที่อธิบายเรื่องศาสนาของพราหมณ์ คริสต์ และอิสลามในกรอบของปรัชญาศาสนา และงานของ Maimonides (1135-1204) ซึ่งใช้วิธีการศึกษาศาสนาในเชิงเปรียบเทียบ และพยายามอธิบายความไม่สมบูรณ์ของศาสนายูดาห์ ที่ได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งวิจรรณ์(revealed religion)ศาสนาแรก(มองจากมุมมองขององค์ความรู้ในปัจจุบัน) ด้วยหลักการเรื่องความกรุณาของพระเจ้าและความก้าวหน้าของมนุษย์²¹

ในช่วงศตวรรษที่ 13 ถึงต้นศตวรรษที่ 15 กล่าวได้ว่าคือยุคเริ่มต้นของการเผยแผ่ศาสนาคริสต์จากกรุงโรมไปยังตะวันออกไกล เพราะเมื่อปรากฏอิทธิพลของมองโกลในแถบเอเชียไมเนอร์ พระสันตปาปาแห่งโรมก็จัดส่งคณะผู้แทนไปเชิญชวนชาวมองโกลให้มาเข้ารับเป็นคริสเตียน โดยในปี ค.ศ. 1244 มีการส่งนักบวชนิกาย Dominican และ Franciscan เดินทางไปยัง Karakorum ในเอเชียกลาง ซึ่งในตอนเดินทางกลับ นักบวชชื่อ Jean du Plan de Carpin ได้เขียนหนังสือชื่อ *History of the Mongols* ต่อมาในปี ค.ศ. 1274 บันทึกการเดินทางที่นอกเล่าถึงวิถีชีวิตชาวตะวันออกและกล่าวขวัญถึงพระพุทธเจ้า ซึ่งเขียนโดย Marco Polo นักเดินทางชาวเวนิสก็ได้รับการตีพิมพ์ อย่างไรก็ตาม ในชวงยุคนี้ก็เช่นกันที่หลักการของ apologists คริสเตียนในยุคแรกๆ เรื่องความรู้ที่มีอยู่เองของพระเจ้า และข้อสรุปเรื่องการเสื่อมถอยตลอดจนอิทธิพลของปีศาจที่มาจากการแพร่ขยายของพหุเทวนิยม ได้ถูกนำมาปิดฝุ่นใช้อีกครั้ง²²

ในยุคแห่งการเดินทางเผยแผ่นี้ นักวิชาการด้านปรัชญาและเทววิทยาคริสเตียนเผชิญหน้ากับความท้าทายของศาสนาอื่น ด้วยการจัดประเภทให้ผู้ที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์เป็นพวกบูชารูปปั้น พวกหลงผิดและพวกเชื่อถือไสยศาสตร์ และแม้จะมีหมอสอนศาสนาที่ชมชอบการปะทะวิพากษ์ด้วยคารมกับชาวยิว มุสลิม หรือบางครั้งก็กับคนที่นับถือลัทธิ(นอกกรีต)อื่นๆอยู่บ้าง ทว่าโดยรวมแล้ว (คริสเตียน)ในยุคกลางจะชมชอบรับมือกับฝ่ายตรงข้ามด้วยดาบมากกว่าวิภาษวิธี และแม้แต่ St. Thomas Aquinas ก็ยังถือว่าข้อผิดพลาดต่างๆของศาสนาอื่นนั้น เกิดจากความ

²⁰ Sharpe, op. cit., p. 11; Eliade, op. cit., p. 225.

²¹ Eliade, op. cit., pp. 226-227.

²² Ibid.

บิดเบี้ยวบทพร่องของการให้เหตุผลซึ่งควรที่จะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง ส่วนกับนักปรัชญากรีก St.Aquinas เห็นว่าเป็นกลุ่มที่ไม่จำเป็นต้องไปแก้ไขมากนัก²³

แม้เมื่อถึงยุค Renaissance และยุคการปฏิรูป ศาสนาที่ไม่ใช่คริสเตียนก็ยังคงมีสถานะ เชกเช่นในยุคกลาง แต่มีสองปัจจัยใหม่เพิ่มเข้ามา นั่นคือการฟื้นความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับ ตำนานและวัฒนธรรมของยุคคลาสสิก(กรีก-โรมัน) กับการเดินทางสำรวจ(โลกใหม่)ครั้งใหญ่

ในศตวรรษที่ 15 ความสนใจวัฒนธรรมโรมันโบราณที่แผ่ดังอยู่ตลอดเวลาในอิตาลีก็ ปรากฏเด่นชัด โดยเฉพาะภายหลังการล่มสลายของคอนสแตนติโนเปิลในปี ค.ศ. 1453 และผล จากการไหลบ่าเข้าสู่อิตาลีของเมธีชาวกรีก ดังนั้นแนวคิดมนุษยนิยมในยุคเรอเนสซองส์ซึ่งก่อตัว ขึ้นบนฐานความเชื่อที่ว่า ปัจเจกชนจะสามารถพัฒนาได้ดีที่สุดภายใต้การชี้แนะของวัฒนธรรม แม่บทแห่งยุคคลาสสิก จึงกระตุ้นให้เกิดความเคลื่อนไหวในเรื่องการศึกษาถิ่นขนานใหญ่ มีการ ผนวกข้อมูลความรู้ของยุคคลาสสิกเข้าสู่การเรียนรู้แบบตะวันตก อีกทั้ง Erasmus of Rotterdam(1456-1536) ก็ยังได้ทำการศึกษาเทียบเคียงหลักการของคริสเตียนกับความเชื่อและ การปฏิบัติของยุคคลาสสิก และนำข้อคิดเห็นของ Clement of Alexandria กลับมาสรุปซ้ำเพื่อให้มี ที่ทางของกรีกในเขตแดนคริสเตียนด้วย²⁴ แต่เนื่องจากเป็นค่านิยมที่จัดอยู่ในข่ายของสุนทรียศาสตร์ มากกว่าศาสนา ฉะนั้นแม้เมื่อมีการศึกษาศาสนาของกรีก-โรมัน จุดศูนย์กลางความสนใจของ นักมนุษยนิยมยุคเรอเนสซองส์ ซึ่งอยู่ที่พัฒนาการและความลึกซึ้งของปรกรณ์ต่างๆมากกว่า²⁵ จึง ไม่ได้ช่วยขยายพรมแดนหรือฐานความรู้เกี่ยวกับศาสนาหรือการศึกษาศาสนาเท่าใดนัก

อย่างไรก็ดี การที่นักมนุษยนิยมในยุคเรอเนสซองส์ยังมีความเชื่อในเรื่องศาสนาว่า ทุก ศาสนามีประเพณีร่วมกันอย่างหนึ่ง นั่นคือ ความรู้ที่พอเพียงต่อการช่วยให้พ้นจากบาปและการตก นรก ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ถึงที่สุดแล้วทุกศาสนาล้วนมีคุณค่าเท่าเทียมกัน ก็ได้ทำให้อย่างน้อยที่สุดในปี ค.ศ.1520 มีหนังสือประวัติศาสตร์ทั่วไปของทุกศาสนาเล่มแรกปรากฏออกมาสู่แวดวง(การศึกษา) ศาสนาเช่นกัน หนังสือเล่มนี้ซึ่งเป็นหนังสือที่บ่งบอกเกี่ยวกับลักษณะความเชื่อของชาวแอฟริกัน

²³ Sharpe, op. cit., p. 13.

²⁴ Christian Classics Ethereal Library, History of the Christian Church: Erasmus (MI: Calvin College, 2005).

²⁵ Talal Asad, Genealogies of Religion: Discipline and Reasons of Power in Christianity and Islam (Baltimore : The John Hopkins University Press, 1993), pp. 65-72.

เอเชีย และยุโรป เขียนโดย Jean Boem แห่งนิกาย Teutonic ชื่อ *The Customs, Laws, and Rites of all People*²⁶

ยิ่งกว่านั้นยังอาจกล่าวได้ว่า การค้นพบทางภูมิศาสตร์ในศตวรรษที่ 15 ถึง 17 คือการเปิดขอบฟ้าใหม่ด้านความรู้เกี่ยวกับศาสนาของมนุษย์ และทำให้ชาวคริสต์ได้รู้จักโลกแห่งความเป็นจริง หรือโลกของ 'ลัทธินอกรีต' ที่เคยเชื่อว่าไม่ควรค่าแก่การสนใจมากขึ้น

ทั้งนี้ หนึ่งในผลงานของนักเทวนิยม(deist)²⁷ ที่ถือว่าได้เริ่มทำให้ชาวยุโรปในศตวรรษที่ 17 ซึมซับตระหนักถึงศาสนาตะวันออกก็คืองานของ Lord Herbert of Cherbury เรื่อง *De Veritate* (1625) ซึ่งมุ่งแสวงหา "common denominator" ของทุกศาสนา²⁸ แต่ที่ทรงอิทธิพลในเวลาต่อมา(จนถึง Max Müller²⁹) ก็คืองานของ Gottfried Wilhelm Leibniz(1646-1716) ซึ่งเชื่อ

²⁶ Eliade, op. cit., p. 227.

²⁷ หมายถึงผู้ที่เชื่อว่าพระผู้เป็นเจ้ามีองค์เดียว แต่ไม่เชื่อว่าทรงเผยพระองค์ผ่านตัวกลางคือมนุษย์ ดังนั้นจึงปฏิเสธคัมภีร์(ไบเบิล)หรือบทบัญญัติทางศาสนา และเน้นเรื่องภาวะธรรมชาติที่เป็นสากล แต่พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน(2540:25) ได้ให้นิยามของคำว่า "deism เทวนิยม" ไว้ว่าคือ "ทรรคนะที่เชื่อว่า มีพระเป็นเจ้า(God) ผู้สร้างโลกอยู่จริง แต่เมื่อสร้างแล้วไม่เข้ามาเกี่ยวข้องกับโลกอีก ในบางกรณี มีผู้ใช้คำนี้หมายถึงความเชื่อที่ว่า มีพระเป็นเจ้า แต่พระเป็นเจ้าไม่ได้สร้างโลกและไม่ได้เกี่ยวข้องกับโลก"

²⁸ Asad, op. cit., pp. 40-41.

²⁹ Friedrich Max Müller(1823-1900) ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของการศึกษาศาสนาในฐานะ 'ศาสตร์สมัยใหม่ ศาสตร์แห่งศาสนาในฐานะที่เป็นสาขาวิชาอิสระ(autonomous discipline) ซึ่งให้ความสำคัญกับการศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบร่วมของศาสนาต่างๆ และมุ่งที่จะอนุมานกฎแห่งวิวัฒนาการของศาสนาเหล่านั้น เพื่อตีแผ่ตลอดจนกำหนดนิยามเรื่องจุดกำเนิดและรูปแบบแรกเริ่มของศาสนา จัดเป็นศาสตร์แขนงใหม่ที่มีอายุเพียงร้อยกว่าปี หากนับจากวันที่เริ่มมีการใช้คำว่า "science of religions" หรือ "comparative study of religions" ขึ้นเป็นครั้งแรก ในงานเขียนเรื่อง *Essay on Comparative Mythology*(1856) ของ Friedrich Max Müller

Müller ทำการค้นคว้าหาต้นกำเนิดของตำนานอภินิหารปกรณัมต่างๆ(genesis of myths)ในปรากฏการณ์ธรรมชาติ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ solar epiphanies และยังได้อธิบายถึงการถือกำเนิดของเทพเจ้า(gods) ว่าเป็นดัง "เชื้อโรคแห่งภาษา(disease of language)" เพราะเดิมทีแล้ว(พระเจ้า)เป็นเพียงนามชื่อหนึ่งคือ *nomen* ที่ได้แปรเปลี่ยนเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือ *numen*

ว่า ท่ามกลางความหลากหลายและประเพณีศาสนาต่างๆ โลกนี้คือความสมบูรณ์พร้อมภายในกฎเกณฑ์แห่งพระเจ้า ปิศาชั้วร้ายสามารถเป็นได้ก็เพียงเงาที่ปรากฏบนภูมิทัศน์อันเจิดจ้า แต่เพียงชั่วคราวเท่านั้น³⁰

งานของ Leibniz เน้นที่การแสวงหาทางปัญญาของปัจเจกชนและการใช้หลักเหตุผลของบุคคล ทว่าด้วยความเป็นเหตุผลนิยมอีกเช่นกันที่ทำให้ Leibniz มีความสนใจในศาสนาอื่นก็เพียงเพื่อจะนำสิ่งที่ตนค้นพบหรืออ้างว่าค้นพบจากศาสนาเหล่านั้นมาสนับสนุนทฤษฎีของตนมากกว่าที่จะสนใจในตัวศาสนานั้นจริงๆ เมื่อนักเหตุผลนิยมสนใจเฉพาะสิ่งที่สามารถสาธิตแสดงได้ด้วยเหตุผล อีกทั้งยังหลีกเลี่ยงการอธิบายองค์ประกอบอื่นๆ ของศาสนาให้มากที่สุด ความสนใจในประวัติศาสตร์จึงมีความแท้จริงน้อยกว่าที่อ้าง และสามารถในการจัดวางประเพณีทางศาสนาไว้ในบริบททางวัฒนธรรมที่เหมาะสมก็อ่อนด้อยไปด้วย³¹

อย่างไรก็ดี เรื่องเล่าของนักสำรวจชุดแรกซึ่งถูกรวบรวมไว้ในหนังสือชุด Voyages ติดตามมาด้วยชุด Letters และ Relations ที่ตีพิมพ์โดยคณะมิชชันนารีที่เดินทางไปอเมริกาและจีน และความพยายามที่จะเปรียบเทียบศาสนาของโลกใหม่กับศาสนาโบราณ ซึ่งได้ปรากฏเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1724 โดยผลงานของหมอลสอนศาสนาชื่อ J. F. Latifau ในหนังสือ *Customs of the American Savages compared to the Customs of the Earliest Ages* และผลงานของ Charles De Brosses ชื่อ *On the Cult of Fetish Gods, or Parallel between the Ancient Egyptian Religion and the Present Religion of Nigritia* ในปี ค.ศ. 1760 ที่ไม่เพียงตอบคำถามของ Latifau แต่ยังเห็นพ้องกับแนวคิดเรื่องศาสนาธรรมชาติของ David Hume ในหนังสือ *Natural History of Religion* (1755) ที่ว่า มนุษย์ไม่ได้มีความเชื่อที่บริสุทธิ์ในเรื่องพระเจ้ามาตั้งแต่

เท่านั้น ข้อสรุปของ Müller มาเลื่อมความนิยมในตอนปลายศตวรรษที่ 19 เมื่อ W. Mannhardt (1831-1880) นำเสนอข้อสรุปใหม่ในหนังสือ *Cults of Forest and Field* (1875-77) ว่า ความสำคัญของ "lower mythology" ยังคงมีอยู่ไม่เสื่อมคลายในพิธีกรรมและความเชื่อของชาวชนบท ซึ่งเขาเห็นว่าเป็นความเชื่อที่สะท้อนถึงศาสนาในยุคก่อนหน้าการศึกษาเรื่องความลึกลับแห่งธรรมชาติของ Müller ข้อสรุปของ Mannhardt ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางเมื่อ Sir James George Frazer นำมาเสนอในหนังสือ *The Golden Bough* (1890)

³⁰ Douglas Burnham, "Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716) Metaphysics," < <http://www.utm.edu/research/iep/l/leib-met.htm> >, 2005.

³¹ Sharp, op. cit., pp. 16-18.

แรก หรือ เริ่มจากขั้นสูงคือมีคุณธรรมแล้วมาเสื่อมคลายในภายหลัง หากตรงกันข้าม ความเชื่อทางศาสนาของมนุษย์(เด็กดำบรรพท์ที่ไม่รู้หนังสือ)ซึ่งเกิดจากความกลัวในอนาคตนั้น เริ่มต้นจากรูปแบบที่ ป่าเถื่อนดุร้าย ก็ได้ทำให้มีข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะวันตก paganism ศาสนาธรรมชาติ และของผู้คนที่ถูกเรียกขาน(โดยตะวันตก)ว่าเป็นพวก pre-literature หลังไหลสู่โลกการรับรู้ของชาวตะวันตกอย่างต่อเนื่อง และมีอิทธิพลต่อการศึกษาศาสนาในยุคต่อมาไม่น้อย (เช่น *Discourse on the Origin of Fables*(1724) ของ Fontenelle ซึ่งเป็นงานเขียนในเชิงประวัติศาสตร์ที่เชื่อว่า คือบทนำร่องของทฤษฎีวิวัฒนาการนิยามต่างๆในศตวรรษที่ 19 และ *The Origin of All Cults* ของ François Dupuis ตลอดจน *Symbolism and Mythology of Ancient Peoples, especially the Greeks*(1810-1812) ที่พยายามแสดงให้เห็นถึงบทบาทของสัญลักษณ์ต่างๆ ของ Friedrich Creuzer เป็นต้น)³²

ถ้าหากศตวรรษที่ 15 และ 16 ในยุโรป จัดเป็นยุคที่ยิ่งใหญ่ของการบุกเบิกการศึกษาเกี่ยวกับคลาสสิก และศตวรรษที่ 17 ถึง 18 คือยุคที่มีความสนใจในตะวันออกโดยเฉพาะจีนและศาสนาของจีนอย่างกว้างขวางแล้ว ช่วงเริ่มต้นของศตวรรษที่ 19 ก็คือยุคแห่งการค้นคว้าเกี่ยวกับตะวันออกไกล(ตะวันออกกลาง)และอินโด-ยูโรเปียน และการริเริ่มศึกษาศาสนาในเชิงเปรียบเทียบอย่างเป็นระบบ แต่น่าสังเกตว่า เส้นทางของความเชื่อในศาสนาและการศึกษาศาสนาของมนุษย์ทั้งก่อนและหลังการเป็น 'ระบบ' ไม่ได้เดินเป็นเส้นตรง บางครั้งความเชื่อและวิธีการแบบเก่าถูกล้มล้างหรือทำลาย บางครั้งถูกหยิบยกขึ้นมาปรับใช้ใหม่ บางครั้งถูกขัดเกลาให้เข้ากับยุค และบางครั้งความเชื่อและวิธีการต่างๆที่ผ่านมาก็ถูกนำมาบูรรวมและผนวกเพิ่ม โดยมีเงื่อนไขเวลาและภาษาเป็นตัวกำกับหรือบ่งบอกความแตกต่าง

4.2 อิสลามกับความทรงจำกลุ่มแบบ Islamophobia ในโลกตะวันตก

ตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า มนุษย์เรามักมองสังคมซึ่งต่างจากตัวเองว่าเป็นตัวอันตรายหรือคือปรปักษ์ ก็คือภาวะสงครามที่ปะทุบวาระหว่างชาวคริสต์และมุสลิมตลอดช่วงประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ทั้งนี้ เพราะภายใต้สภาพความกดดันของความรู้สึกว่า 'เป็นภัยอันตราย' ไม่ว่าจะความรู้สึกนั้นจะเกิดขึ้นจริงหรือเป็นเพียงจินตนาการ ก็ได้สร้างภาพลักษณ์ที่บิดเบี้ยวของศัตรูให้เกิดขึ้นในจิตใจ และด้วยความเข้าใจผิดวอกกับการนำเสนอผิดๆ ชื่อนี้ก็คิดอันเป็นความเห็นและ

³² Eliade, op. cit., pp. 220-226.

ความเชื่อต่างๆของสังคมหนึ่ง ก็สามารถส่งผ่านเข้าไปสู่มายาคติซึ่งเป็นที่ยอมรับของอีกสังคมหนึ่ง ในรูปแบบที่บิดเบือนอย่างยิ่ง บิดเบือนจนบางครั้งความสัมพันธ์กับข้อเท็จจริง(fact)ดั้งเดิมต่างๆ แทบจะไม่หลงเหลือให้สามารถวินิจฉัยได้ หลักคำสอนอันเป็นสิ่งแสดงออกซึ่งรูปทัศนแห่งจิต วิญญาณของคัทรู ถูกตีความอย่างคับแคบและด้วยอคติลำเอียง กระทั่งข้อเท็จจริงก็ถูกปรับแต่งให้ พ้องตรงกับการตีความของตน จนก่อให้เกิดรูปทรงของความเชื่อเกี่ยวกับความเชื่อและความ ศรัทธาของผู้คนในกลุ่มสังคมอื่นขึ้น 'ความจริงที่เป็นจริง(a real truth)' ได้รับการนิยามใหม่ ให้เป็น บางสิ่งที่ตรงข้ามกับสิ่งที่คัทรูกล่าวว่าพวกเขาเชื่อ พวกเขาจะต้องไม่ได้รับอนุญาตให้พูดเพื่อตัวเอง การสอนสิ่งเกี่ยวกับหลักคำสอน(ของผู้อื่น)เช่นนี้ได้รับการกระทำอย่างกว้างขวาง และด้วยการ ยืนยันตอกย้ำในหลากหลายรูปแบบ ส่วนตัวผู้เชื่อชาวญูดต่างๆ อาจเพราะได้ใกล้ชิดกับข้อเท็จจริง จึงกลายเป็นตัวเร่งความกระตือรือร้นให้ตัวเองอย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดผลใหญ่หลวงต่อกระบวนการสร้างภาพลักษณ์นี้ ที่แม้แต่ตัวเองก็ไม่แคล้วถูกสิ่งที่ตนสร้างขึ้นทำให้เชื่อเช่นกัน

4.2.1 อิสลามกับความทรงจำกลุ่มแบบ Islamophobia ในสายตาของนักเขียนตะวันตกยุคก่อน

การเริ่มศึกษาศาสนาในเชิงเปรียบเทียบอย่างเป็นระบบ ในช่วงเริ่มต้นของศตวรรษที่ 19 ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาศาสนาในฐานะศาสตร์แขนงหนึ่งนั้น ได้มีส่วนอย่างมีนัยยะ สำคัญต่อการแพร่หลายของนักบูรพาคติที่ศึกษาเกี่ยวกับอิสลาม และต่อภาพลักษณ์ของอิสลามใน ปัจจุบันที่ส่วนหนึ่งคือผลพวงของการ 'ผลิตซ้ำ' อคติจากยุคอดีต

ทั้งนี้ เพราะปฏิกิริยาต่อต้านอิสลามของนักเขียนชาวคริสต์บางส่วนตั้งแต่ต้นตราบ กระทั่งปัจจุบันแทบจะกล่าวได้ว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปสักเท่าใดนัก โดยงานเขียนที่สะท้อน ปฏิกิริยานี้ของชาวคริสต์เชื่อว่า อาจมีขึ้นตั้งแต่ช่วงปีแรกที่มุสลิมเริ่มแผ่ขยายดินแดน(หลังการ ล้มชีพของนบีมุฮัมมัด)ด้วยการพิชิตซีเรีย เปอร์เซีย ปาเลสไตน์ อิรักและอียิปต์ และงานเขียน สำคัญที่อาจเป็นรากฐานของสูตรสำเร็จสำหรับชาวคริสต์ยุคนั้นในการมุ่งประณามและต่อต้านทุก อย่างเกี่ยวกับอิสลาม แม้แต่ในประเด็นที่ตรงกับความเชื่อของชาวคริสต์เอง ก็คือผลงานของ John of Damascus หรือ St. John Damascene(c.675-749) ในตอนต้นศตวรรษที่ 8 ทว่าข้อ

โจมตีต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องการบูชาเทวรูปและการนำรูปปั้นเทพี Aphrodite ไปเชื่อมโยงกับกะอ์บะฮ์(Ka'bah) นั้น เห็นได้ชัดว่านำอิสลามไปปนกับความเชื่อในยุคก่อนอิสลาม³³

ทัศนะเรื่องการบูชารูปปั้นของชาวอาหรับก่อนยุคคนบีมีฮัมมัดของ St. John (ซึ่งภายหลังนับถือนิกาย Sergius หรือ Nestorian ที่เชื่อว่าพระเยซูเป็นทั้งมนุษย์และพระผู้เป็นเจ้าของ³⁴) ได้ถูกนำมาสานและพัฒนาต่อจนกลายเป็น 'ธรรมเนียม' ปฏิบัติในหมู่ชาวคริสเตียนรุ่นหลัง เช่นเดียวกับทัศนะแง่ลบและเรื่องราวที่บิดเบือนเกี่ยวกับบีมีฮัมมัดและอิสลามในเรื่องอื่นๆ ซึ่งยังคงอิทธิพลต่อเรื่องมายาวนานหลายศตวรรษ³⁵ ตราบกระทั่งปัจจุบัน

ในงานเขียนชุด *The Fountain of Wisdom* หรือ *Sources of Knowledge* ตอน *Dialexis* หรือ *Concerning Heresies* St. John ได้ตั้งคำถามหลายข้อในบริบทของเรื่องราวเกี่ยวกับพระเยซูและชาวคัมภีร์ในอัลกุรอาน เพื่อช่วยให้เกิดการโต้แย้งจากฝ่ายมุสลิม เช่นคำถามว่า มุสลิมคิดว่าพระวจนะและพระจิตของพระผู้เป็นเจ้าของสิ่งที่ถูกสร้างหรือไม่ (Does the Muslim suppose the Word and Spirit of God to be created or uncreated?) พวกเขาคิดว่าจะมีวันที่พระผู้เป็นเจ้าของไร้พระวจนะและพระจิตเช่นนั้นหรือ (Does he suppose that there was a time when God was wordless and spiritless?) โดยคาดว่ามุสลิมจะตอบคำถามเหล่านี้บนฐานของคัมภีร์ไบเบิล³⁶

---

³³ Norman Daniel, *Islam and the West: The Making of an Image* (Oxford: Oneworld Publications, 1997), p. 13; John Ernest Merrill, "Of The Tractate of John of Damascus on Islam," *The Muslim World* XLI (1951):88-99.

³⁴ Stanley Samuel Harakas, "John of Damascus," *The Encyclopedia of Religion* 8 (1995):110-111.

³⁵ Hourani, op. cit., p. 10; Daniel, *ibid.*; Minou Reeves, *Muhammad in Europe: Thousand Years of Western Myth-Making* (New York: New York University Press, 2003), p. 84.

³⁶ Thomas Arnold, *The Spread of Islam in the World: A History of Peaceful Preaching* (New Delhi: Goodword Books, [1896]2002), pp. 83-84; Daniel, op. cit., p. 14; Merrill, *ibid.*

นอกเหนือจากการเป็น 'ต้น(ตอของ)เรื่อง' อูฐแห่งพระเจ้า(the camel of God)³⁷ ที่เชื่อมโยงอย่างเหลวไหลว่าเป็นหลักความเชื่อหนึ่งในอัลกุรอานแล้ว St. John ยังเป็นคนที่ริเริ่มโจมตีนบีมุฮัมมัดว่าแอบอ้างพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ(bringing in God)และลอกเลียนการวิวรรณ์เพื่อนำมาเป็นข้ออ้างในการหมกมุ่นทางเพศ เรื่องราวของ Zayd³⁸ และ Zaynab จึงกลายเป็นประเด็นและกรณีตัวอย่างที่คลาสสิกสำหรับชาวคริสต์ตลอดมา นอกจากนี้ St. John อีกเช่นกันที่ยืนยันว่าอิสลามไม่ใช่ศาสนาที่แท้จริง(false religion) อัลลอฮ์ไม่ใช่พระเจ้า และนบีมุฮัมมัดไม่เพียงไม่ใช่ศาสดาหากยังเป็น Anti-Christ³⁹ ผู้สร้างบทบัญญัติทางศาสนาขึ้นมาจากคัมภีร์ไบเบิลทั้งเก่าและใหม่ ภายใต้การชี้แนะของพระชาวอารยัน(Arian monk)รูปหนึ่ง⁴⁰

เกี่ยวกับวาทกรรมว่าด้วย Arian monk ของ St. John นี้ คาดว่าผูกมาจากเค้าเงื่อนเรื่อง Bahira นักบวชซึ่งทำนายถึงอนาคตการเป็นศาสนทูตของนบีมุฮัมมัดเมื่อบังเอิญได้พบกันระหว่างทางในขณะที่ท่านนบีซึ่งมีอายุเพียง 9 หรือ 12 ปี⁴¹ ได้ติดตามลุงของท่านไปค้าขายที่ซีเรียเป็นครั้งแรก และจากความเชื่อที่ว่า Bahira คือต้นเค้าที่มาของพระชาวอารยัน และเป็นครูผู้สอนเรื่องราวความลึกลับต่างๆแก่นบีมุฮัมมัดนี้เอง ที่ทำให้เกิดงานเขียนว่าด้วยเรื่องนี้โดยเฉพาะขึ้นในหมู่ชาวคริสต์ที่พูดภาษาอาหรับ งานเขียนดังกล่าวไม่เพียงเกี่ยวเนื่องกับการพยากรณ์เปิดเผยถึงสภาวะบั้นปลายแห่งอำนาจอิทธิพลของชาวอาหรับ แต่ยังเป็นงานเขียนเพื่อโต้แย้งและเตือนให้(ชาวคริสต์)รำลึกด้วยว่า Bahira ถูกบีบบังคับให้ต้องเปิดเผยความลึกลับต่างๆของคริสเตียน(Christian mysteries)แก่นบีมุฮัมมัดอย่างไร และ ประชาชนถูกหลอกลวงโดยวิวัตว์หนึ่งซึ่งลงมาจากสวรรค์พร้อมกับทูตอัลกุรอานไว้บนเขาเยี่ยงไร วรรณกรรมนี้จึงมุ่งโจมตีที่ตัวบุคคล ตลอดจนประวัติและบุคลิกของท่านนบีมุฮัมมัดโดยตรง⁴²

³⁷ ไม่มีบทใดในอัลกุรอานชื่อ "อูฐแห่งพระเจ้า" เช่นที่ John of Damascus อ้าง

³⁸ บุตรบุญธรรมของนบีมุฮัมมัด แต่ St. John บอกว่าเป็นเพื่อนบ้าน

³⁹ Merrill, *ibid.*

⁴⁰ Daniel, *ibid.*

⁴¹ Martin Lings, Mohammad: His Life Based on the Earlier Sources (Kuala Lumpur: Foundation for Traditional Studies, 1983), p. 29.

⁴² Arnold, *ibid.*; Daniel, *op. cit.*, p. 15.

ในงานเขียนเรื่อง *The Christian Approach to the Moslem* James Thayer Addison⁴³ ได้กล่าวยกย่อง John of Damascus ว่า “เป็นนักวิชาการคนแรกที่มีความโดดเด่นในการวิวาทะโต้แย้งกับมุสลิม ทั้งการเลือกประเด็นและข้อโต้แย้งที่ใช้จึงถูกนำมากล่าวอ้างซ้ำโดยระดับ “หวักะทิ” ทั้งหลายในวงการมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 8 ตราบถึงศตวรรษที่ 20 ทั้งนี้เพราะงานของ John of Damascus ได้แสดงให้เห็นถึงการมีความรู้ความเข้าใจในอิสลามอย่างทะลุปรุโปร่ง และโดยที่ เป็นผู้ใช้ภาษาอาหรับเป็นภาษาแม่ เขาจึงยกอ้างอัลกุรอานในแบบคำต่อคำได้คล่อง รวมทั้งยังมีความคุ้นเคยกับหะดีษเป็นอย่างดี ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นคุณสมบัติของนักโต้แย้งทางศาสนาในยุคแรกๆทุกคน เพราะในยุคที่อิสลามกับคริสตจักรมีการติดต่อใกล้ชิดกัน เหล่านักโต้แย้งต่างชาวคริสต์ล้วนอยู่ในสถานะที่สามารถควบคุมแหล่งข้อมูลทุกอย่าง และรู้ตั้งแต่ต้นว่าตนเองกำลังพูดเรื่องอะไรอยู่”

คำกล่าวของ Addison ไม่ได้เกินจริงในแง่ที่ว่า งานของ John of Damascus คือแม่แบบของการหักล้างโจมตีมุสลิมมาจนถึงปัจจุบัน และผู้เขียน “รู้ตัวดีตั้งแต่ต้นว่าตนเองกำลังพูดเรื่องอะไรอยู่” แต่การเป็นชาว Syrian ที่พูดภาษาอาหรับของ John of Damascus ไม่ใช่บทพิสูจน์ของการเป็นผู้มีความเข้าใจอิสลามอย่าง “ทะลุปรุโปร่ง” (ทั้งต่ออัลกุรอานและหะดีษ) แต่อย่างใด เพราะในโครงการที่นำมาอ้างไม่เพียงกลับหน้ากลับหลัง หากยังใช้คำที่ผิดเพี้ยนไปจากต้นฉบับ และหลายโครงการก็ไม่มีปรากฏอยู่ในอัลกุรอาน⁴⁴ และโดยที่ได้กำหนด “กรอบ” ให้อิสลามเป็น “พวกนอกรีต” ของคริสเตียนตั้งแต่ต้น บทสนทนาโต้ตอบ (ซึ่งคริสเตียนเป็นฝ่ายมีชัย) จึงเน้นไปที่การถามหาข้อพิสูจน์การเป็นศาสนทูตของนบีมุฮัมมัด และหลักฐานหรือพยานที่จะบ่งบอกว่าอัลกุรอานคือคัมภีร์ที่พระเจ้าทรงประทานให้ โดยที่ฝ่ายมุสลิม (ในบทสนทนาดังกล่าว) ตอบได้แค่เพียงว่า การที่พระเจ้าเป็นเจ้าของไม่ได้มอบหลักฐานยืนยันการเป็นศาสนทูตให้กับนบีมุฮัมมัด เหมือนเช่นที่มอบให้กับนบีมูซา (Moses) และนบีอีซา (Jesus) นั้น เป็นเพราะ “พระเจ้าทรงทำในสิ่งที่พระองค์ทรงประสงค์” ยิ่งกว่านั้น อัลกุรอานยังถูกประทานลงมาในขณะที่นบีมุฮัมมัด “กำลังหลับ” ด้วย คำตอบเช่นนี้ของฝ่ายมุสลิม (ในบทสนทนา) จึงเป็นข้อยืนยันสำหรับฝ่ายคริสเตียนได้เป็นอย่างดีว่าทั้งหมดเป็นเพียง “ความฝัน” หรือการคิดไปเองของนบีมุฮัมมัดเท่านั้น

ต่อมาในศตวรรษที่ 9 ทศนะของ Nicetas of Byzantium หรือ Ignatius of Constantinople ในงานชุด *Anatlope* ซึ่งใช้กลวิธีการเขียนในเชิงแบบฝึกหัดทางปรัชญาและ

⁴³ Quoted in Merrill, *ibid.*

⁴⁴ Merrill, *ibid.*

สันตนาการ ก็ได้สร้างขนบการโต้แย้งที่แตกต่างอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความเพ้อเจ้อร้อนรนน้อยกว่า แต่ค่อนข้างหยาบหยาบและจุกจิกจนขาดความน่าเชื่อถือ เนื้อหาส่วนใหญ่ของหนังสือคือการยกอ้าง บางเสี้ยวส่วนของอัลกุรอาน และในลักษณะของการมุ่งปฏิเสธโดยไม่แม้แต่จะพยายามทำความเข้าใจเสียก่อน โดยที่ในบทหนึ่ง Nicetas อ้างว่า การที่นบีมุฮัมมัดรับรองบางสิ่งของพระคัมภีร์ก็คือ การยอมรับในพระคัมภีร์ ดังนั้นการที่ท่านยืนยันถึงสิ่งที่แตกต่างอีกหลายสิ่งซึ่งคิดค้นขึ้นเองว่าเป็นของพระผู้เป็นเจ้าของค์เดียวกัน ก็เท่ากับทำให้พระผู้เป็นเจ้าของ์ ถ้าหากไม่ดำรงอยู่ ก็คือสามารถเปลี่ยนแปลงได้อย่างใดอย่างหนึ่ง ยิ่งกว่านั้นพระผู้เป็นเจ้าของ์ที่มุฮัมมัดพูดถึงก็ไม่ยอมรับในคำสอนของคริสเตียน ดังนั้นพระองค์จึงไม่ใช่พระผู้เป็นเจ้าของ์ที่แท้จริงหากแต่คือปีศาจตนหนึ่ง⁴⁵

อย่างไรก็ดี ในช่วงศตวรรษที่ 8-9 ชัยชนะของมุสลิมเหนือดินแดนตะวันตกยังไม่ได้ปลุกเร้าให้เกิดวาทกรรมการโต้แย้งมากเท่ากับในตะวันออก แม้กองทัพมุสลิมจะรุกเข้าไปถึงภาคใต้ของฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 718 ครอบครองดินแดนเกือบครึ่งของเกาะซิซิลี(Sicily)ในปี ค.ศ. 831⁴⁶ และปรากฏอิทธิพลของอาหรับในอังกฤษตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ 8 ซึ่งมีการทำเหรียญกษาปณ์ทองคำตามมาตรฐานทองคำอิสลามโดย King Offa of Mercia⁴⁷ ที่ด้านหนึ่งของเหรียญจารึกอักษรอาหรับที่มีความหมายว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใด เว้นแต่อัลลอฮ์ ผู้ทรงเอกะ(ไม่มีภาคี)” ส่วนอีกด้านนั้น ท่อนหนึ่งจารึกว่า “Offa Rex(King)” และเมื่อหมุนเหรียญ 180 องศาจะเป็นภาษาอาหรับใน ความหมายว่า “มุฮัมมัดคือศาสนทูตของอัลลอฮ์” ซึ่งภาษาอาหรับทั้งสองด้านรวมกันก็คือคำปฏิญาณตนของมุสลิม จุดประสงค์การทำเหรียญของ King Offa(757-796) อาจเป็นไปได้ทั้งเพื่อสร้างมิตรกับ 1 ใน 2 ของผู้ปกครองมุสลิมขณะนั้นและเพื่อความสะดวกในการค้ากับมุสลิม หรือ อาจเป็นเกมการเมืองให้เหรียญนี้จ่ายภาษีเพื่อเดือนสันตะปาปาถึงความเชื่อในพระเจ้าองค์เดียว ที่

⁴⁵ Daniel, ibid.

⁴⁶ Jane I. Smith, “Islam and Christendom: Historical, Cultural, and Religious Interaction from the Seventh to the Fifteenth Centuries,” in *The Oxford History of Islam*, edited by John L. Esposito (Oxford: Oxford University Press, 1999), pp. 305-345.

⁴⁷ กษัตริย์ Anglo-Saxon ผู้สร้างเขื่อน Offa กั้นระหว่างเวลส์กับ Mercia และปกครองดินแดนส่วนใหญ่ของเกาะอังกฤษช่วง ค.ศ. 757-796 เหรียญทองคำดังกล่าวจัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์แห่งชาติอังกฤษ(British Museum)

ตรงกันข้ามกับความเชื่อเรื่องตรีเอกานุภาพ(Trinitarian) ของคริสตจักรที่สันตะปาปามีอำนาจสิทธิ์สูงสุด หรืออาจเป็นไปได้กระทั่งว่าพระองค์ทรงเข้ารับอิสลาม⁴⁸

การที่ยุโรปส่วนใหญ่ในช่วงประมาณศตวรรษที่ 8-10 ไม่ค่อยปรากฏงานเขียนในเชิงวิพากษ์โจมตีอิสลามอย่างมีอิทธิพลเด่นชัด และการรุกคืบของกองทัพมุสลิมทางตอนใต้ไม่มีใครได้รับการสนใจเพราะ(พวก Frank) มุ่งขยายเขตแดนขึ้นเหนือมากกว่า⁴⁹ นั้น นัยหนึ่งอาจบ่งบอกได้ถึงภาวะของสังคม ที่การทำสงครามแผ่อำนาจขยายอาณาจักรเป็นเรื่อง'ปกติ' ส่วนอีกนัยหนึ่งก็คืออิสลามในสายตาชาวยุโรปยุคนั้นไม่ใช่ 'ศัตรู' ตัวฉกาจ และอิทธิพลของมุสลิมยังไม่ได้บั่นทอนฐานอำนาจทางการเมืองและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของศาสนจักรและกลุ่มชนชั้นปกครอง เพราะไม่เพียงมีความสัมพันธ์กันในทางการค้า หากยังมีการสร้างและเป็นพันธมิตรทางการเมืองทั้งโดยการทำสัญญาและการเชื่อมโยงทางการแต่งงานด้วย เช่นกรณี Duke Eudes ที่ยกลูกสาวให้แต่งงานกับมุสลิมผู้ปกครอง Cerdaña เพื่อเสริมความมั่นคงให้เขตแดนทางใต้⁵⁰ เป็นต้น และนัยสุดท้ายคือการสะท้อนให้เห็น ถึงช่วงเวลาที่เคยอยู่ร่วมกันได้โดยไม่มีปัญหากระทบกระทั่งรุนแรงอันเนื่องมาจากประเด็นความแตกต่างทางศาสนา

เหตุการณ์ที่อาจถือเป็นกรณียกเว้น และอยู่พัวพันเงื่อนไขการอยู่ร่วมกันโดยสันติในช่วงขณะหนึ่งของยุโรปช่วงกลางศตวรรษที่ 9 ก็คือ Cordova ในสเปนซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของมุสลิมตั้งแต่ ค.ศ. 711⁵¹ ได้เกิดขบวนการพลีชีพเพื่อศาสนา(Martyrs Movement)⁵² ที่กระตุ้นให้พวก

⁴⁸ Mohammad Siddique Seddon, "1000 Years of Islam in Britain," Lecture given in Islam's Awareness Week (London: Islamic Society of Britain, November 21st – 27th, 2005).

⁴⁹ Smith, *ibid.*

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ Syed Azizur Rahman, The Story of Islamic Spain (New Delhi: Goodword Books, 2003), p. 23.

⁵² คือกลุ่มต่อต้านผู้ปกครองที่เชื่อว่า การจงใจก่อวินาศกรรมสงบเรียบร้อยในสังคม ทั้งๆที่รู้ว่าโทษของการทำเช่นนี้ก็คือประหารชีวิตนั้น ถือเป็นกรการพลีชีพเพื่อความถูกต้อง ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงยืนหยัดแสดงความเป็นศัตรู โจมตีประชาชนและผู้พิพากษามุสลิมด้วยการประณามอิสลามในที่สาธารณะรวมทั้งตามมัสยิดต่างๆในเวลาที่เหมาะสม ลักษณะการต่อต้านโดยรวมมีทั้งต่อความนิยมในตัวนบีมุฮัมมัดและต่อความศรัทธาในอัลกุรอาน

Mozarab⁵³ ซึ่งท่วงทำนองการเขียนปกติจะไม่ยุ่งเรื่องคนอื่น หันมาเขียนเรื่องของ 'ผู้อื่น' ให้มากที่สุดเท่าที่ผู้มีส่วนร่วมจะสามารถทำได้ ทั้งนี้ สิ่งที่เป็นแรงผลักดันกลุ่ม 'ผู้เคลื่อนไหว' ก็คือความเชื่อมั่นว่าระหว่างคริสต์และอิสลามนั้นเคยมีและจะต้องมีการต่อสู้กันชนิดที่ไร้ขีดจำกัด การระบาดของขบวนการนี้แม้จะเกิดขึ้นเฉพาะใน Cordova ไม่ใช่ในทุกเมืองของสเปน แต่เรื่องราวซึ่งต่อมาฝรั่งเศสเข้าสู่การรับรู้ของชาวยุโรปในช่วงศตวรรษที่ 11-12 ก็ทรงพลังพอต่อการที่ชาวละตินตะวันตกจะหยิบยกมาเป็นประเด็นโจมตีอิสลามสืบต่อมาอีกหลายศตวรรษ

ชาวยุโรปรับรู้เรื่อง Cordova (ช่วง 850-860) จากสองสหายที่เป็นผู้นำการเคลื่อนไหวคือ Eulogius และ Avalrus(Avalro) ทั้งคู่ได้ชื่อว่าเป็นผู้หลงใหลวรรณกรรมคลาสสิกของละตินพอๆกับที่โกรธแค้นอิทธิพลของวรรณกรรมอาหรับและเกลียดชังมุสลิมและอิสลาม พวกเขาเทียบเคียงอิสลามกับกฎเกณฑ์ของพวกนอกรีตในสมัยโบราณ และใช้ถ้อยคำที่บ่งบอกถึงจินตนาการอันตื่นเต็นรุนแรง อีกทั้งยังเร่งเร้าให้มีการใช้กำลัง เพราะเป็นหนทางเดียวที่จะกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงต่อพวกเขาได้⁵⁴ การเคลื่อนไหวแบบบ้าคลั่งนี้ไม่เพียงคน(Mozarab)ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย เพราะไม่ใช่การดิ้นรนเพื่อสิทธิมนุษยชนแต่เป็นการฆ่าตัวตาย หากแต่การใช้กำลังเพื่อยุติความผิดพลาดนั้น รังแต่จะตอกย้ำให้ผิดพลาดมากขึ้น⁵⁵

Eulogius แม้มีความสามารถด้านภาษาอาหรับ และสามารถศึกษาอิสลามจากสังคมมุสลิมใกล้ตัวได้ แต่เพราะความเกลียดชังอิสลามและวัฒนธรรมอาหรับซึ่งแพร่หลายในสังคมสเปนในเวลานั้น เขาจึงหันไปหางานเขียนในภาษาละตินและนักเขียนคริสเตียนเช่น Horace, Virgil และ Juvenal แล้วนำมาปรับเข้ากับยุคสมัยและบริบทของสังคมสเปน เพื่อให้โจมตีอิสลามและต่อต้านผู้ปกครอง⁵⁶ เรื่องราวของนิมูฮัมมัดจากปลายปากกาของ Eulogius⁵⁷ จึงเป็นเรื่องของ—ชายยากจนคนหนึ่งที่เป็นลูกจ้างของแม่ม่าย แต่ด้วยความกระตือรือร้นชอบเสียงไซเคทางการค้าทำให้มีโอกาสได้พบปะกับชาวคริสเตียนบ่อยครั้ง จากชายชาว 'อาหรับป่าเถื่อน' จึงกลายเป็นคนมีความรู้

⁵³ หรือ Muzarabe หมายถึงชาวคริสเตียนสเปนภายใต้การปกครองของมุสลิม

⁵⁴ Reinhart Dozy, *Spanish Islam: A History of the Muslims in Spain*, trans. Francis Griffin Stokes (New Delhi: Goodword Books, [1913]2002), pp. 268-307; Rahman, op. cit., pp. 96-103; Reeves, op. cit., pp. 86-87.

⁵⁵ Arnold, op. cit., p. 141.; Dozy, ibid., p. 286.

⁵⁶ Dozy, op. cit., p. 269, 293.

⁵⁷ Ibid., pp. 268-307; Daniel, op. cit., pp. 18-19.

ผู้คุกุ่นด้วยคำกฤษฎณาจนยอมให้นำวีรูปถัมภ์ เมื่อวิญญาณแห่งความผิดพลาดมาปรากฏในรูปลักษณะที่ตรงตามของเทวทูต Gabriel ตลใจให้คิดว่าเป็นศาสดาพยากรณ์ ก็เริ่มเทศนาสั่งสอนอย่างไม่มีศักดิ์ศรีแต่เสมือนว่ามีเหตุผล โน้มน้าวให้คนที่คล้อยตามเลิกเคารพบูชารูปปั้นหันมาเทิดทูนพระเจ้าที่ไม่มีตัวตน(incorporeal god)แห่งสรวงสวรรค์ สอนให้พวกเขาเช่นฆ่าศัตรู และโดย'คำพิพากษาลับของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า(hidden judgment of God)' ก็เข้ายึดครอง Damascus แล้วแต่ง'เพลงสดุด(psalm)' สรรเสริญ Joseph, Zachariah และพระแม่(ของพระเยซู) ใสในปากสิ่งสารพัดที่ไม่อาจปริปากพูด เช่นลูกวัวตัวแดงๆ แมงมุมที่กำลังจับกินแมลง นกhoopoe คางคกและอีกสารพัดสัตว์ จากนั้นก็ปลอมแปลงการวิวรรณ์เพื่อสร้างความชอบธรรมในการแต่งงานกับภรรยาของ Zayd ที่เป็น 'เพื่อนบ้าน' อวดอ้างว่าเมื่อตายแล้วจะฟื้นขึ้นใหม่หลังผ่านไปสามวัน แต่เมื่อตายไปจริงๆก็ถูกฝูงสุนัขรุมทิ้งกิน—นิทานเรื่องหลังสุดนี้ถูกสาธยายฟังอย่างละเอียด ก่อนที่ Eulogius จะประกาศว่า“เหล่านี้แหละคือสิ่งที่เรียกว่าเป็นความมหัศจรรย์ของศาสดาแห่งอิสลาม (And such, are the miracles of the Prophet of Islam!)”⁵⁸

ส่วนใหญ่ของเรื่องราวที่ปราศจากพื้นฐานความจริง หากแต่นำข้อมูลเพียงบางเลี้ยวส่วนมาผสมปรุงแต่งด้วยจินตนาการที่รุนแรงเหล่านี้ รวมทั้งเรื่องที่ Eulogius เน้นว่า—มุฮัมมัดตระหนักดีว่าพระเยซูคือศาสดาที่ยิ่งใหญ่ เป็นพระวจนะและพระจิตของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า แต่ก็ยังคงเห็นท่านเป็นเพียงแค่มนุษย์ที่เป็นบ่าวของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าเหมือนกับอาดัม ไม่เท่าเทียมกับพระเจ้าผู้เป็นเจ้าที่เป็นพระบิดา—ได้ปรากฏซ้ำอีกหลายครั้งในยุคต่อมา ส่วนเรื่องที่ the Abbot Hope-in-God ครูของ Eulogius อธิบายถึงสวรรค์ของอัลกุรอานว่า 'ไม่ใช่สรวงสวรรค์ แต่คือช่องและสถานที่แห่งต้นหาราคะ' ก็เป็นอีกประเด็นที่ถูกนำมาอ้างถึงบ่อยครั้งในภายหลัง ⁵⁹

ในขณะที่ Avalrus ก็ใช้ข้อมูลที่พิกลบิดเบี้ยวของตนเอง เพื่อตอกย้ำว่าตลประสงค์ในแนวขนบเดิม เพราะ Avalrus พอจะรู้เรื่องเกี่ยวกับการกล่าวถึงพระเยซูหรือศาสนาคริสต์ในอัลกุรอาน แต่สาระจำเพาะที่สำคัญของเขาใน *Indiculus Luminosus* ก็คือการผสมผสานสถานภาพของคริสต์เตียนภายใต้การปกครองของมุสลิมเข้ากับประวัติศาสตร์ของชาวยิวในพระคัมภีร์เก่า เช่นได้นำกรณีของทรรราชย์ Chaldean ใน Habakku มาผสมโรงเข้าเป็นผู้ปกครองชาวอาหรับในสเปน อย่างมีจินตนาการและแบบเนียน โดยสมมติให้ศาสนจักรก็คืออิสราเอลใหม่ ไบเบิลคือบทประพันธ์

⁵⁸ Dozy, op. cit., p. 272.

⁵⁹ Daniel, op. cit., p.19.

ภาษาละตินเพื่อที่จะยืนยันความเป็นละตินด้านวรรณกรรมอาหรับ เนื่องจากในสายตาของ Avalrus เหตุการณ์ต่างๆในอดีตกำลังได้รับการต่ออายุขึ้นมาใหม่ในโลกรอบตัวเขานั่นเอง⁶⁰

เรื่องราวการพลีชีพใน Cordova เรียกได้ว่าเป็นหัวใจของสาระสำคัญหลายประเด็นที่มีผลต่อคนรุ่นหลัง โดยเฉพาะในการมองและตัดสินว่าอิสลามเป็นศาสนาแห่งความผิดพลาดที่ก่อตั้งมาเพื่อเกื้อหนุนความก้าวร้าวและเรื่องควาโลภียมาตั้งแต่ต้น ศัตรูของอิสลาม ไม่ว่าจะด้วยมูลเหตุจูงใจใด จะบิดเบือนและหาประโยชน์จากข้อมูลในทำนองเดียวกันนี้เสมอ รวมทั้งใน Satanic Verses ของ Salman Rushdie ที่แนววิธีการเขียนอาจเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย แต่สารัตถะยังคงเดิมไม่แปรเปลี่ยน

อย่างไรก็ดี งานเขียนและข้อคิดเห็นเกี่ยวกับอิสลาม ในกรอบ "Islam the Enemy" ที่กลายมาเป็น 'บทบัญญัติ' สำหรับชาวตะวันตก ว่าอิสลามคืออะไรและเป็นอย่างไร ได้เริ่มก่อตัวเป็นรูปร่างชัดเจนขึ้นก็ในช่วงแห่งยุคกลางระหว่างศตวรรษที่ 12-13 และในช่วงต้นของศตวรรษที่ 14 อันเป็นผลมาจากการซึมซับเรื่องราวของชาวอาหรับตะวันออก ของชนบประเพณีแบบ Byzantine และแบบ Mozarab กับอีกบางเสี้ยวส่วน(น้อย)จากการมีประสบการณ์ในดินแดน(ภายใต้การปกครองของ)มุสลิม เมื่อถึงช่วงกลางศตวรรษที่ 14 'บทบัญญัติ' นั้นก็ได้ลงหลักอย่างมั่นคงในยุโรป และยังมีผลสืบสานอย่างทรงพลังมาอีกหลายชั่วคน ที่แม้ตราบกระทั่งถึงปัจจุบันก็แทบไม่มีการปรับเปลี่ยนไปสักเท่าใด ทั้งนี้เพราะไม่เพียงแค่ว่าความคิดของผู้เขียนคนหนึ่ง จะถูกส่งต่อไปยังผู้เขียนรายถัดไปอย่างต่อเนื่องเท่านั้น หากแต่ธรรมชาติของปัญหาเองก็คงเดิม นั่นคือ ความต่างระหว่างคริสต์และอิสลามไม่ได้แปรเปลี่ยน ชาวคริสต์ในแต่ละยุคจึงยังคงมีข้อวิพากษ์โจมตีหลักๆ โดยรวมเฉกเช่นเดิม ทั้งในเรื่องธรรมชาติของการวิวรรณ์ เรื่องคุณสมบัติและสถานะความเป็นศาสนทูตของนบีมุฮัมมัด เรื่องศาสนบัญญัติและกฎต่างๆ ตลอดจนความสำเร็จอันน่าพิศวงของสังคมมุสลิมทั้งในทางการเมืองและทางการทหารในช่วงเพียงหนึ่งชั่วอายุคน

ผลงานเกี่ยวกับอิสลามของนักเขียนยุคกลางช่วงศตวรรษที่ 12 ที่มีอิทธิพลต่อความคิดและการอ้างอิงในสมัยต่อมาที่สำคัญได้แก่ การแปลอัลกุรอานขึ้นครั้งแรกโดย Robert of Ketton นักวิชาการชาวอังกฤษที่แปลเสร็จในปี ค.ศ. 1143 และการแปลประวัติ นบีมุฮัมมัดจากต้นฉบับภาษาอาหรับของ Ibn Ishaq เป็นภาษาละตินโดย Peter of Toledo หนังสือทั้ง 2 เล่มนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดวรรณกรรม Culniac ภายใต้การสนับสนุนของ Peter the Venerable (1092-1156) ผู้ที่มองว่าอิสลามคือพวกนอกรีตของคริสต์ศาสนา และต้องการทำความเข้าใจอิสลามเพียงเพื่อจะได้

⁶⁰ Ibid.

ต่อกรด้วยวิธีการที่ชาญฉลาดขึ้น⁶¹ นั่นคือ การศึกษาเพื่อหาจุดอ่อนของคัมภีร์ในอิสลามแล้วทำให้มุสลิมเปลี่ยนมาเป็นคริสเตียน แทนการใช้กำลังและความรุนแรงอย่างเช่นที่พวกครูเสดทำอยู่⁶² ดังนั้น นอกจากอัลกุรอานที่แปลจะมีความผิดพลาดบกพร่องแล้ว สารและจุดหมายหลักของงานแปลประวัติศาตร์บิหมัหมัด นอกจากเพื่อถกวิพากษ์เรื่องพระคัมภีร์และตรีเอกานุภาพ ก็คือเน้นหารายละเอียดเหตุการณ์ในชีวิตศาตร์บิหมัหมัด เพื่อจะบ่งบอกว่าท่านเป็นคนที่หมกมุ่นทางเพศและเป็นฆาตกร เพื่อวิพากษ์การปฏิบัติศาสนกิจในอิสลาม เพื่อโจมตีคำสอนของอัลกุรอาน(โดยเฉพาะในเรื่องนุสฮาต)และปกป้องความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของเนื้อหาในพระคัมภีร์ไบเบิล ไปพร้อมกัน⁶³

อีกผลงานที่สำคัญในศตวรรษที่ 12 ก็คือ *Contrarietas Elfolica* ซึ่งมีอิทธิพลโดยตรงต่อ Riccoldo da Monte di Croce ผู้มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อประวัติศาสตร์การ(เขียน)ต่อต้านอิสลามในยุคต่อมา แต่ต้นฉบับที่พบในปลายศตวรรษที่ 16 นอกจากไม่สมบูรณ์แล้ว ยังเป็นเพียงฉบับแปลเป็นละตินของ Mark of Toledo ทำให้ยากแก่การตั้งสมมติฐานถึงสภาพการณ์แวดล้อมของการกำเนิดหนังสือที่ 'ต่อต้านระบบกฎหมาย(อิสลาม)' เล่มนี้ นอกจากนี้ยังมีหนังสือชื่อ *de doctrina Machometi* ซึ่งเป็นหนังสือแปลในชุดรวมวรรณกรรม *Culniac* ที่ทรงอิทธิพลมากที่สุดเล่มหนึ่ง แต่ผลงานที่จัดว่าให้ความรู้เกี่ยวกับอิสลามแก่ยุคกลางมากที่สุดก็คืองานของ Pedro de Alfonso ซึ่งในหนังสือชื่อ *Dialogi* ที่เขียนในปี ค.ศ. 1106 จนถึงวาระสุดท้ายในชีวิตปี ค.ศ. 1110 ได้อุทิศบทสนทนา(dialogue)ทั้งตอน ให้กับการต่อต้านโจมตีอิสลาม⁶⁴

ถึงช่วงต้นศตวรรษที่ 13 ผู้สานต่อแนวทางการ 'ต่อกรอย่างชาญฉลาด' ของ Peter the Vulnerable ที่สำคัญได้แก่ Thomas Aquinas(1225-74) ที่แม้จะได้รับอิทธิพลด้านเทววิทยาจากนักปรัชญามุสลิมคือ Ibn Rushd หรือ Averroes⁶⁵ ก็ไม่ค่อยจะยอมรับอิสลามในฐานะที่เป็นศาสนา และยังได้โต้แย้งต่อต้านบิหมัหมัดไว้ในงานเขียนชื่อ *Summa Contra Gentiles* ในขณะที่

⁶¹ Smith, op. cit., pp. 322-323.

⁶² Reeves, op. cit., p. 90.

⁶³ Daniel, op. cit., p. 22.

⁶⁴ Ibid., pp. 22-23.

⁶⁵ Miguel Asin, *Islam and the Divine Comedy*, trans. Harold Sunderland (New

Ramon Lull (ca. 1235-1316) ก็ได้ใช้กลวิธีการเขียนในเชิงสนทนาโต้ตอบระหว่างคริสเตียนกับมุสลิม ที่จบลงด้วยความเปลื้องปล้ำของฝ่ายมุสลิม เหมือนเช่นงานเขียนแนวนี้ที่ผ่านๆมา⁶⁶

งานเขียนที่โจมตีป้ายสีนบีมุฮัมมัดในช่วงต้นศตวรรษที่ 14 ที่เด่นชัดก็คือผลงานของ Dante Alighieri (1265-1321) ซึ่งมองว่าอาชญากรรมอย่างหนึ่งของนบีมุฮัมมัดก็คือการสร้างศาสนาเท็จ (false religion) ที่จะหว่านเมล็ดพันธุ์แห่งความบาดหมางขึ้นในโลก และยังบรรยายลักษณะของท่านนบีไว้อย่างอัปลักษณ์น่าเกลียดใน Inferno⁶⁷ ในขณะที่ผลงานสร้างชื่อของ Dante คือ the Divine Comedy ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผลงานจากจินตนาการที่มีชื่อเสียงมากของยุคกลาง กลับนำลักษณะเฉพาะและฉากส่วนใหญ่เกี่ยวกับโลกหน้า(the Hereafter)มาจากฮะดีษ⁶⁸ในเรื่องการเดินทางขึ้นฟ้าของนบีมุฮัมมัด และจากวิสัยทัศน์ทางศาสนาของ Ibn al-Arabi⁶⁹

ในช่วงยุคกลางของยุโรป แม้ท่ามกลางความระส่ำระสายภายในคริสตจักร ก็ยังมีการพยายามในทุกวิถีทาง ที่จะลดความน่าเชื่อถือของอัลกุรอานและยกความเหนือกว่าของพระคัมภีร์ไบเบิล เพราะเชื่อว่าแท้จริงแล้วอัลกุรอานคือสิ่งยืนยันและรับรองความถูกต้องของพระคัมภีร์ และดังนั้น จึงเป็นประจักษ์พยานถึงความเป็นสัจจะแห่งความเชื่อถือศรัทธาของคริสเตียนด้วยเช่นกัน ในทัศนะของนักวิชาการยุคกลาง อิสลาม แม้จะเป็น 1 ใน 3 ศาสนาใหญ่ของโลกที่ยังคงร่วมสมัยพอจะแข่งกันพิชิตใจชาวมองโกล แต่ก็ก็เป็นเพียง 'ผลรวมของพวกนอกรีต(the sum of the heresies)' ที่แตกแยกออกมาจากหมู่ชาวคริสเตียน เป็นพวกแปลกแยกที่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าทรงเรียกร้องให้พวกมันกลับคืนสู่ศรัทธาของคริสเตียน ส่วนการโจมตีชีวิตประวัติของนบีมุฮัมมัด ก็มักเชื่อมโยงกับ 'การยกย่องพระเยซู' ในอัลกุรอาน ว่าหมายถึง 'การไม่ยกย่องนบีมุฮัมมัด' โดยสิ้นเชิง ใน ขณะที่การไม่กล่าวอ้างถึงการมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ใดๆก็ถูกมองว่าเป็นจุดอ่อนที่น่าประณามยิ่ง และถึงแม้มุฮัมมัดจะปฏิเสธสิ่งปาฏิหาริย์มหัศจรรย์ต่างๆ(ของชาวคริสต์)เพราะตัวเองไม่มีพรสวรรค์ แต่บรรดาผู้เชื่อถือในมุฮัมมัดก็ยังอุทิศสำหรับประดิษฐ์สร้างเรื่องปาฏิหาริย์ขึ้นมาจนได้ ทั้งนี้ในสายตาของ San Pedro Pascual ที่ชาวมุสลิมสมควรถูกดำเนิน ไม่ใช่เพราะพวกเขาทำในสิ่งที่มุฮัมมัดอนุญาต (หรือไม่) แต่เป็นเพราะพวกเขามีความเชื่อถือในมุฮัมมัด⁷⁰

⁶⁶ Smith, op. cit., p. 323.

⁶⁷ Reeves, op. cit., pp. 93-94.

⁶⁸ บันทึกร่วมเกี่ยวกับคำกล่าวและจริยวัตรของนบีมุฮัมมัด

⁶⁹ Asin, op. cit.

⁷⁰ Daniel, op. cit., pp. 303-305.

สารัตถะสำคัญเกี่ยวกับนบีมุฮัมมัดที่เรียกได้ว่าเป็น 'บทบัญญัติ' สำหรับยุคกลาง ก็คือการนำภูมิหลังของชีวิต รวมทั้งเรื่องราวของอารเบียที่เป็นถิ่นกำเนิด ความเป็นไปของชีวิตในช่วงต้น การประกาศความเป็นศาสนทูต และบริบทของการเสียชีวิต มาสาธยายถึงความเป็นมนุษย์ที่บกพร่องผิดพลาดและมีบุคลิกลักษณะที่เลวร้าย โดยไม่คำนึงว่าจะสวนทางกับข้อเท็จจริงเพียงใด ส่วนการมุ่งมั่นประณามว่า การมีชีวิตอยู่ในแวดวงของพวกนอกรีตจนถึงอายุ 40 เป็นเรื่องที่น่าอับยศเสื่อมเสียนั้น ชาวคริสต์ผู้กล่าวหาที่ดูจะหลงลืมไปว่า ข้อโจมตีดังกล่าวเท่ากับประณามจักรพรรดิ Constantine และทำให้สถานภาพของ St Augustine คลุมเครือไปพร้อมกัน ทั้งนี้ ในความพยายามที่จะทำให้ภาพพจน์ของนบีมุฮัมมัดชัดเจนขึ้น สิ่งจำเป็นคือการเลือกใช้บันทึกข้อมูลที่ผิดพลาดมากกว่าที่ถูกต้อง เพราะสิ่งที่ผิดยิ่งมีองค์ประกอบซึ่งพ้องตรงกับความปรารถนา(ของผู้รับ)มากเท่าไรก็จะยิ่งน่าเชื่อถือมากเท่านั้นเป็นธรรมดา โดยเฉพาะเมื่อผู้ที่ทำการใส่ร้ายป้ายสีอย่างหน้ามือเป็นหลังมือนั้นคือ 'ผู้รู้' หรือผู้มีอำนาจในสังคม

การอธิบายและตีความอิสลามแบบผิดๆ ของยุคกลาง ได้ถูกนำมากล่าวซ้ำอย่างต่อเนื่องโดยบรรดานักเขียนหลักๆ ซึ่งต่างก็ใช้ข้อมูลเก่า แต่มักปราศจากการอ้างอิงโดยตรงถึงแหล่งข้อมูลที่มี และหากจะมองสำรวจข้อมูลเหล่านั้น พวกเขา ก็มองด้วยสายตาเช่นเดียวกับบรรพบุรุษ คือเต็มไปด้วยความเป็นปรีชาชาญต่อต้าน นักเขียนที่มีชื่อเสียงในแต่ละยุค เช่น Denys van Leeuwen, John of Torquemada และ Alfonso a Spina, Pius II และ Jean Germain จึงล้วนรู้สึกว่าเขาควรแพร่ขยายสิ่งเหล่านี้แม้จะไม่ได้มีส่วนเพิ่มเติมอะไรเข้าไปนัก ส่วนอีกหลายคนไม่ว่าจะเป็น Francesco Suriano หรือ Bernhard von Breydenbach ที่เคยเดินทางท่องเที่ยวในประเทศมุสลิม ก็เลือกที่จะใช้ทัศนคติความเชื่อที่ติดตัวมา มากกว่าจะใช้สิ่งที่ตนได้สังเกตเห็น หรือหากจะเห็น ก็เห็นเฉพาะสิ่งที่ตนต้องการหรือคาดหวังไว้⁷¹

อย่างไรก็ดี กระแสความเกลียดชังต่อต้านที่เกิดขึ้นเชื่อว่ามุสลิมจะไม่มีส่วน และปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนเติมเชื้อความขัดแย้งระหว่างคริสต์และอิสลามให้คุกรุ่น ก็คือท่าทีการปฏิบัติจากฝ่าย (ผู้ปกครอง) ชาวมุสลิม

การที่อิสลามสามารถแผ่ขยายได้อย่างรวดเร็วภายในช่วงหนึ่งศตวรรษ ก็เพราะคนส่วนใหญ่ในดินแดนที่กองทัพมุสลิมบุกเข้าไปหันมารับอิสลามด้วยความสมัครใจ ส่วนผู้ที่ไม่คิดจะเปลี่ยนศาสนาก็ไม่ถูกกดขี่ขูดรีด ยังสามารถปฏิบัติศาสนกิจตามความเชื่อของตนได้โดยอิสระ แม้

⁷¹ Ibid., pp. 307-309.

จะต้องเสียภาษีพลเมืองเพื่อรับการคุ้มครองจากรัฐ⁷² แต่ก็เสียในอัตราที่ต่ำกว่าตอนที่อยู่ใต้อาณัติของไบเซนไทน์มาก⁷³ คริสเตียนหลายคนมีความมั่งคั่ง มีโอกาสทางสังคมและตำแหน่งในคณะผู้ปกครอง ในขณะที่บางคนก็อาสาเข้าร่วมกองทัพในยุคต้นของจักรวรรดิมุสลิม⁷⁴ ความรู้สึกต่อต้านมุสลิมจากชาวคริสเตียนในแต่ละดินแดนที่มุสลิมเข้าปกครองในช่วงศตวรรษแรก (เช่นปฏิกริยาของ John of Damascus) จึงเป็นปฏิกริยาการต่อต้านชัดเจนของคนส่วนหนึ่งซึ่งมักมาจากผู้ที่เสียอำนาจและผลประโยชน์⁷⁵ อันเป็นภาวะปกติของการยึดครองและถูกยึดครอง ดังนั้นงานเขียนที่ต่อต้านอิสลามและมุสลิมในช่วงแรกจึงไม่ค่อยแพร่หลายและถูกทำให้มีอิทธิพลมาก แต่เมื่อใดที่ "อิสลาม" ในใจและการปฏิบัติของผู้ปกครองหย่อนยาน ฉาบฉวย หรือกระทั่งเลอะเลือน (มักเกิดในช่วงหลังของแต่ละราชวงศ์) และการดำเนินนโยบายต่อผู้อยู่ใต้ปกครองเป็นไปด้วยเหตุผลทางการเมืองมากกว่าศาสนา เช่นสมัย Caliph al-Matawakkil (r. 847-61)⁷⁶ เสียงของผู้ที่ต่อต้านซึ่งกตัญญูก็ระเบิดตั้งขึ้นมาในหลายรูปแบบ เช่น ในกรณีของขบวนการพลีชีพที่ Cordova สาเหตุส่วนหนึ่งก็เพราะผู้ปกครองรุ่นหลังเริ่มมีนโยบายที่แข็งกร้าวต่อชนต่างศาสนา ในขณะที่สาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดข้ออ้างในการทำสงครามของพวกครูเสด ก็คือนโยบายที่เข้มงวดก้าวร้าวของผู้ปกครองในราชวงศ์เซลจุก (Seljuk)

ในศตวรรษที่ 16 และ 17 ทั่วยุโรปเองก็ตกอยู่ในยุคแห่งความรุนแรง เป็นยุคที่ความรุนแรงคือหัวข้อซึ่งได้รับความนิยมขึ้นชอบอย่างกว้างขวาง ประเพณีนิยมในการกล่าวถึงจักรวรรดิออตโตมาน(ช่วงประมาณกลางยุค)ว่า 'เป็นสิ่งโหดร้ายน่าสะพรึงกลัวสำหรับทุกคนบนโลกนี้' จึงยัง

⁷² ผู้ไม่ใช่มุสลิมในดินแดนภายใต้การปกครองของมุสลิม หรือ Dhimmi/ ذمّی ต้องเสียภาษีเพื่อให้ได้รับการปกป้องคุ้มครองจากรัฐ และไม่ต้องถูกเกณฑ์เป็นทหาร ในขณะที่มุสลิมจะถูกเกณฑ์เป็นทหารและต้องจ่ายภาษีเงินเจือสังคมที่เรียกว่า 'ซะกาต'

⁷³ Reeves, op. cit., p. 78

⁷⁴ Smith, op. cit., p. 308.

⁷⁵ หนึ่งในเอกสารที่เป็นพยานถึงการเผยแพร่อิสลามที่เป็นไปโดยสันติตั้งแต่ในช่วงศตวรรษแรกของจักรวรรดิมุสลิม ก็คือ จดหมายของ the Nestorian Patriarch İshō'yabn III ถึง Simeon, the Metropolitan of Rev Ardashir and Primate of Persia ที่รายงานเรื่องการเข้ารับอิสลามของคริสเตียนจำนวนมากใน Khurasan (ดูรายละเอียดจดหมายใน Arnold, op. cit., pp. 81-82)

⁷⁶ Smith, op. cit., p. 309.

ได้รับการกล่าวขวัญถึงอย่างต่อเนื่อง การคุกคามของพวกเขายังคงกระตุ้นจินตนาการของมหาชนอยู่เป็นเวลานาน จนกลายเป็นมายาคติหนึ่งของความทรงจำกลุ่มแบบ Islamophobia และในยุค Romantic ความคุ้นเคยเรื่องฮาเร็ม⁷⁷ ในอดีตก็ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาใส่เครื่องทรงใหม่ พอๆกับประเด็นเรื่องความหมกมุ่นทางเพศ ในขณะที่ทางด้านศาสนาก็ยังคงมีการกระตุ้นการโจมตีอิสลามขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้ง Wycliff, Luther และ Melancthon ต่างมองเห็นอิสลามเป็นคู่ปรปักษ์ และเชื่อมโยงอิสลามเข้ากับคริสตจักรโรมัน ในทำนองเดียวกับที่กลุ่มปฏิรูปและกลุ่มต่อต้านการปฏิรูปกล่าวหาซึ่งกันและกัน ส่วนบุคลิกลักษณะของนบีมุฮัมมัดที่ปรากฏในงานของ Casaubon เรื่อง *Concerning Enthusiasme* (1655) บวกกับการกำเนิดเทวีสนิยม(deism) ก็ได้ทำให้จากการปะทะปรับเปลี่ยนไปเล็กน้อย และถ้าผู้ทรงคุณธรรมแห่งยุคกลางจะยกย่องมุสลิมเพื่อกล่าวประณามคริสเตียน ธรรมเนียมการยกย่องนบีมุฮัมมัดที่เปิดฉากขึ้นตอนนี้ก็เพื่อสร้างความขุ่นเคืองให้กับคริสเตียน ในงานของ Henry Stubbe(d.1676) ชื่อ *An Account of the Rise and Progress of Mahometanism* ซึ่งเป็นงานจากจินตนาการและสะท้อนความคาดหวังถึงยุครู้แจ้งหรือยุคแห่งปัญญา(Enlightenment)นั้น ผู้เขียนก็เลือกที่จะนำเสนอมุสลิมจากมุมมองของตัวเอง ดังนั้น 'ความหวาดหวั่น(ของนบีมุฮัมมัด)ที่เกิดขึ้น(เมื่อได้รับวิวรรณ์ครั้งแรก) จึงได้รับการปลอบประโลมอย่างหอมหวาน' นอกจากนี้ Stubbe ยังได้ประเมินสภาพทางสังคมที่จำเป็นต่อการเกิดระบบความเชื่อชุดใหม่อย่างจริงจัง และแก้ความเข้าใจผิดเรื่องที่ว่าอิสลามเผยแพร่ด้วยกำลังด้วย แต่หลังจากนั้นการตอบโต้ทั้งต่อเทวีสนิยมและต่องานของ Stubbe ก็ปรากฏขึ้นใน *The True Nature of Imposture Display'd* ของ Humphrey Prideaux(d.1724) ซึ่งอาศัยข้อมูลของ Riccoldo เป็นหลัก งานของ Prideaux จึงกรุ่นเต็มไปด้วยกลิ่นอายของนักเขียนยุคกลางอย่างชัดเจน⁷⁸

ในยุครู้แจ้ง ความท่อมตันของข้อคิดเห็นต่างๆไม่ได้ก่อให้เกิดการปฏิวัติใดๆขึ้นในการวิจัยเชิงวิพากษ์ เรื่องราวของนบีมุฮัมมัดเพียงแค่นี้ได้รับการประเมินใหม่ ไม่ใช่การแก้ไขให้กระจ่างหรือพูดง่ายก็คือเหล่าเก่าในชุดใหม่ เพราะตอนนี้ภาพของนบีมุฮัมมัดก็คือ ผู้ที่ก่อตั้งศาสนาปลอมศาสนาหนึ่งขึ้นมาอย่างรอบคอบ แล้วนำมายึดเยียดให้กับชาวโลก แต่ที่พอจะมีข้อดีอยู่บ้างก็คือการเป็นผู้พิชิตโลกที่น่าชื่นชมพอๆกับ Alexander หรือ Caesar ความคลุมเครือสองแง่มุมของยุคแห่งปัญญาในประเด็นเกี่ยวกับอิสลามนี้ สามารถเห็นได้ชัดในงานของ Voltaire ผู้มีมุมทัศนะในปี ค.ศ.1742 ต่างจากคริสเตียนยุคกลางเพียงแค่สองประเด็น นั่นคือในบทละครโคกนาฏกรรม

⁷⁷ ส่วนหวงห้ามในบ้านของชาวมุสลิม มาจากคำว่า ฮาเร็ม

⁷⁸ Daniel, op. cit, pp. 308-309.

เรื่อง *Fanatisme, ou Mahomet le prophète* Voltaire เลือกที่จะสร้างตำนานขึ้นเองเพราะเห็นว่าเค้าเรื่องที่แพร่หลายอยู่นั้นยังหยาบคายต่ำช้าไม่มากพอเท่าที่เขาต้องการ ในขณะที่ข้อโจมตีอิสลามของเขาก็ไม่เพียงสร้างขึ้นเพราะอาจนำมาใช้ต่อต้านทุกศาสนาแห่งวิวรรณ์(อื่นๆ)เฉกเช่นในยุคกลาง แต่ตั้งใจสร้างเพื่อนำมา ให้โจมตีอิสลามโดยเฉพาะ⁷⁹

เมื่อเริ่มต้นศตวรรษที่ 19 ทักษะของชาวยุโรปต่ออิสลามก็แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ(แต่ละประเภทมีหลากหลายรูปแบบ) ประเภทแรกมองว่าอิสลามเป็นศัตรูและคู่ต่อสู้ของคริสเตียน ส่วนอีกประเภท พยายามที่จะใช้เหตุผลและความรู้สึกของมนุษย์ในการทำความเข้าใจและนิยามธรรมชาติของพระเจ้าเป็นเจ้าและจักรวาล จุดร่วมของทั้ง 2 แนวทัศน์นี้ก็คือ การยอมรับว่าไม่มีอัลมัดและบรรดาผู้ศรัทธาในอิสลาม มีบทบาทสำคัญในหน้าประวัติศาสตร์โลกใบนี้ ยิ่งกว่านั้น เมื่อถึงช่วงเวลานี้ หากไม่ล้มเลิกทัศนคติบางอย่างต่ออิสลามและต่อศาสนาอื่นๆในโลก ก็รังแต่จะสร้างความยุ่งยากมากกว่าความง่าย เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างชาวยุโรปกับชาวเอเชียและแอฟริกา(ซึ่งไม่ได้อยู่ภายใต้อิทธิพลของคริสต์ศาสนา)กำลังแปรเปลี่ยน การค้นพบเครื่องมือและวิธีการผลิตแบบใหม่ ตลอดจนการพัฒนาช่องทางสื่อสารด้วยโทรเลข และการเดินทางด้วยเรือยนต์และรถไฟพลังงานไอน้ำ ได้ทำให้ปริมาณการค้าเพิ่มขึ้น ในขณะที่ผลจากระบบจักรวรรดิไม่เพียงทำให้ชาวยุโรปนำความรู้จากดินแดนนอกโลกคริสเตียนกลับเข้ามา แต่ยังสร้างความรับผิดชอบแบบใหม่ขึ้นด้วย⁸⁰

ดังนั้นการปรับรูปแบบความคิดเกี่ยวกับอิสลามของชาติต่างๆในยุโรป จึงแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ของแต่ละชาติ ในส่วนของอังกฤษและระหว่างชาวอังกฤษในเครือจักรภพ กลุ่มจิตวิญญาณทางศาสนากลุ่มใหม่ที่ชื่อ Evangelicalism⁸¹ ได้ปรากฏขึ้นพร้อมกับมอบสิ่งกระตุ้นจูงใจให้กับข้อความคิดที่แสดงความเป็นปรปักษ์ระหว่างคริสต์และอิสลาม การเติบโตของกิจกรรมการเผยแพร่ศาสนาอย่างเป็นระบบ ตลอดจนการแผ่ขยายจักรวรรดิ ได้ทำให้กลุ่มนี้เพิ่มพูนขึ้นทั้งโอกาสและความรับผิดชอบ โดยทั่วไป นักเผยแพร่ศาสนาคริสต์ที่ถูกโน้มนำโดยแนวคิด

⁷⁹ Ibid., p. 310.

⁸⁰ Hourani, op. cit., p. 16-17.

⁸¹ คือแนวความคิดที่เชื่อว่าการช่วยให้รอด(จากบาป)มีอยู่เฉพาะในการสำนึกตระหนักถึงบาปและการยอมรับในคำสอนของพระเยซูเท่านั้น และสำหรับคนที่รู้ตัวว่าจะได้รับการช่วยให้รอด ก็มีหน้าที่ที่จะต้องเผชิญหน้ากับผู้อื่นด้วย 'ความจริง' อันนี้ ปัจจุบันกลุ่ม Evangelicalist ในสหรัฐอเมริกา กำลังมีบทบาทสำคัญในแวดวงการเมืองอเมริกัน

Evangelical ก็คือกลุ่มหนึ่งที่มีความเป็นปรปักษ์เกลียดชังอิสลาม และรับหน้าที่ในการชักจูงให้มุสลิมเปลี่ยนศรัทธามาเป็นคริสเตียน⁸²

หากการปฏิวัติอุตสาหกรรม การแสวงหาโลกใหม่ และการล่าอาณานิคม คือปัจจัยเกื้อหนุนสำคัญต่อการแพร่ขยายศาสตร์ ศิลปะ และอุดมการณ์แนวคิดต่างๆ ของวัฒนธรรมตะวันตกสู่ดินแดนส่วนอื่นๆ ของโลก ปัจจัยเหล่านี้ก็ทำหน้าที่เกื้อหนุนการแผ่ขยายภาพลักษณ์เชิงลบของอิสลามไปพร้อมกันเสมือนเงาตามตัว เพราะความทรงจำกลุ่มแบบ Islamophobia ซึ่งเป็นสิ่งที่ติดตรึงแอบแฝงไปพร้อมกับการเดินทางนั้น มีหลักแหล่งอยู่ในแบบแผนทางวัฒนธรรมที่เผยแพร่ออกไปมากกว่าจะตั้งอยู่ในจิตใจ และยังคงรื้อฟื้นในรูปของการเขียนใหม่ เขียนซ้ำอยู่ตลอดเวลา

4.2.2 การส่งผ่านความทรงจำกลุ่มแบบ Islamophobia สู่สังคมในสื่อตำราตะวันตกร่วมสมัย

วัฒนธรรมที่ต่างกันย่อมทิ้งร่องรอยที่ไม่เหมือนกัน ในขณะที่เดียวกันก็ไม่มีวัฒนธรรมใดในโลกนี้ที่สามารถกล่าวได้ว่าผูกขาดการคิดค้นหรือค้นพบ เพราะทุกวัฒนธรรมล้วนเรียนรู้มาจากวัฒนธรรมอื่นหรือวัฒนธรรมก่อนหน้าแล้วส่งผ่านวัฒนธรรมที่กลั่นกรองได้นั้นๆ ไปยังวัฒนธรรมอื่นๆ ต่อไป ดังนั้นการศึกษาตลอดจนการให้เครดิตกับวัฒนธรรมต่างๆ ก็น่าจะช่วยให้เกิดความเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดหรือการเผยแพร่วัฒนธรรม จากแหล่งวัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง (cultural diffusion) และเงื่อนไขซึ่งส่งเสริมการเป่งบานทางวัฒนธรรม (เช่น การเคลื่อนย้ายโดยอิสระของคน วัตถุ และความคิด) ได้

อย่างไรก็ดี ที่ผ่านมา ความสำเร็จของอารยธรรมแบบอิสลามหรือความสำเร็จทางวัฒนธรรมของมุสลิมในตะวันออกกลาง มักไม่ได้รับการศึกษาในทางบวกหรือปฏิบัติอย่างให้เครดิตเท่าใดนัก และประจักษ์พยานสำคัญก็คือบรรดาตำราเกี่ยวกับอารยธรรมและประวัติศาสตร์โลก ซึ่งไม่เพียงไม่ให้เครดิตกับคุณูปการหลายอย่างของอารยธรรมอิสลามและวัฒนธรรมตะวันออกกลาง แต่ยังคงเต็มไปด้วยการบิดเบือนและอคติเหมารวมในหลายๆ ประเด็น

ในสังคมตะวันตก เช่นประเทศสหรัฐอเมริกา ตำราและเอกสารการเรียนการสอนเกี่ยวกับตะวันออกกลางและอิสลาม ตั้งแต่ระดับมัธยมถึงมหาวิทยาลัยยังได้รับการตรวจทานจากผู้เชี่ยวชาญจริงๆ น้อยมาก แม้แต่นักศึกษาในมหาวิทยาลัยใหญ่ๆ หลายแห่งส่วนมากก็รู้จัก

⁸² Hourani, op. cit., p.17.

ตะวันออกกลางจากวิชาที่ว่าด้วยเรื่องศาสนาโลก(world religions) การเมืองโลก(world politics) หรือวิชาเกี่ยวกับอารยธรรมที่ไม่ใช่ตะวันตก (non-Western civilizations) เท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ ในปี ค.ศ.1975 The Middle East Studies Association (MESA) จึงได้เริ่มโครงการตรวจประเมินคุณภาพของตำราเรียนระดับมัธยม ในส่วนที่เกี่ยวกับการนำเสนอเรื่องราวของสังคมและศาสนาในตะวันออกกลางรวมถึงเรื่องเกี่ยวกับอิสลามขึ้นเป็นครั้งแรก ผลของโครงการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพของตำราด้านนี้ขึ้นในระดับหนึ่ง แต่ตราบจนถึงการตรวจประเมินครั้งล่าสุด (ครั้งที่ 3) ของ MESA ใน ค.ศ.1994 ก็พบว่ายังมีทั้งข้อผิดพลาด การบิดเบือน และการมีอคติเหมารวม(stereotype) อยู่มาก โดยที่ในแต่ละประเภทของการประเมิน มีตำราเพียงไม่กี่เล่มที่อยู่ในข่ายดีถึงดีมาก⁸³

Elizabeth Barlow บรรณาธิการของการตรวจประเมินครั้งที่ 3 ได้กล่าวไว้ในบทนำของรายงานการตรวจประเมินครั้งนี้ว่า “การนำเสนอเรื่องอิสลามยังมีปัญหาบางอย่างที่อาจถึงเวลาแล้วที่นักการศึกษาทั้งในระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย จะส่งสัญญาณเตือนอันตราย (สีแดง) ไปยังบรรดาผู้ร่วมงานในระดับมัธยม (pre-collegiate level)”⁸⁴

ทั้งนี้ จากข้อค้นพบของการตรวจประเมินโดย MESA ชี้ชัดว่า แม้ในช่วงหลังๆจะมีตำราที่มีเนื้อหาซึ่งครอบคลุมกว้างขวางมากขึ้น ทั้งผู้เขียนและสำนักพิมพ์ได้พยายามที่จะตรวจสอบ

⁸³ MESA ได้เริ่มโครงการตรวจประเมินคุณภาพตำราเกี่ยวกับตะวันออกกลางครั้งแรกในปี ค.ศ. 1975 ภายใต้ชื่อ *The Image of the Middle East in Secondary School Textbooks* โดยมีบรรณาธิการคือ William Griswold et al. ส่วนการตรวจประเมินครั้งที่สองในปี 1985 ดำเนินการโดยทีมนักวิชาการจาก Harvard University ที่มี Susan Kerr Van der Ven เป็นผู้ประสานงานโครงการ และในครั้งล่าสุดคือครั้งที่สาม แม้จะห่างจากครั้งแรกถึง 19 ปี แต่ผลการตรวจประเมินก็ยังไม่สอดคล้องกันในทางที่ดีขึ้นนัก เพราะยังมีข้อผิดพลาดในรูปแบบเดิมๆกับหนังสือที่พิมพ์และใช้ในช่วงเวลาที่ผ่านมามากมาย สำหรับรายละเอียดของการตรวจประเมินครั้งที่สามซึ่งเป็นการร่วมมือกันระหว่าง MESA กับ the Middle East Outreach Council (MEOC) ที่จะนำมาใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงและเป็นฐานการคัดเลือกตำราของการวิจัยในส่วนนี้ สามารถดูได้จาก Elizabeth Barlow, ed. *Evaluation of Secondary-Level Textbooks for Coverage of the Middle East and North Africa*, 3rd Edition (MI: The Center for Middle Eastern and North Africa Studies, 1994).

⁸⁴ Barlow, op. cit., p. vii.

ความถูกต้องของข้อมูลและนำเสนอผลงานที่ทันกับยุคสมัย แต่ตำราที่ถือว่ามีคุณภาพจริงๆ ก็ยังเป็นแค่ส่วนน้อย ในขณะที่ส่วนใหญ่ยังคงบรรจุความผิดพลาด บิดเบือน และการมีอคติเหมารวมอย่างต่อเนื่อง⁸⁵

นั่นคือยังคงมีการสร้างภาพที่เกินจริงเกี่ยวกับทะเลทราย อูฐ และชนเผ่าเร่ร่อน เหมือนเช่นที่พบในการตรวจประเมินสองครั้งก่อน ทั้งๆที่ในปัจจุบันชนเผ่าเร่ร่อนทั้งในตะวันออกกลางและแอฟริกาเหนือมีไม่ถึง 2% ของจำนวนประชากรทั้งหมด การมีอคติเหมารวม(stereotype)นี้แสดงออกทั้งด้วยการแสดงซ้ำภาพของทะเลทราย อูฐ และชนเผ่าเร่ร่อน และโดยการใช้ประโยคเช่น "ชาวอาหรับส่วนใหญ่พเนจรฝ่าทะเลทรายอันกว้างใหญ่เพื่อเสาะแสวงหาอาหารและน้ำดื่มให้กับทั้งตัวเองและสัตว์เลี้ยง (Most of the Arabs wandered across vast deserts seeking food and water for their animals and themselves.)"⁸⁶ "เบดูอินก็คือเหล่าคนเลี้ยงสัตว์พเนจรที่อาศัยอยู่ในทะเลทรายแถบตะวันออกกลาง (Bedouins are wandering herders who live in the deserts of the Middle East...)"⁸⁷ "ชนเร่ร่อนผู้เคลื่อนย้ายจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งเพื่อแสวงหาแหล่งน้ำและหญ้า (...nomads who move from place to place searching out watering holes and grasses...)"⁸⁸ "ชีวิตของชาว(มองโกล)เร่ร่อนพวกนี้คล้ายคลึงกับคนเลี้ยงสัตว์ในยุคหินใหม่ เมื่อเพิ่งจะมีอารยธรรมเริ่มแรกปรากฏขึ้น (The lives of these (Mongol) nomads are similar to those of herders in the New Stone Age, when the first civilizations were

---

⁸⁵ ที่น่าสังเกตคือ แม้แต่ตำราที่มีผลการประเมินคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับ B หลายเล่มเมื่อกล่าวถึงอิสลามและตะวันออกกลาง ก็ยังคงบรรจุไว้ซึ่งอคติเหมารวมอยู่เช่นเดิม สำหรับรายชื่อของตำราและตารางสรุปผลการประเมินคุณภาพตำราครั้งที่สามของ MESA โปรดดูรายละเอียดแนบในภาคผนวก ง

⁸⁶ Elizabeth Barlow, p. vii.

⁸⁷ Linda L. Greenow; W. Frank Ainsley Jr. and Gary S. Elbow, *World Geography: People in Time and Place*, 1st edition (NJ: Silver Burdett & Ginn, 1993), p.

33.

⁸⁸ Ibid., p. 539.

beginning to appear.)”⁸⁹ และ “ทายาทผู้รับมรดกน้ำมันนี้ก็คือเหล่าคนที่ เมื่อหนึ่งชั่วคนที่แล้ว ดำรงชีวิตด้วยการร่อนเร่ ค้าขาย และทำอุตสาหกรรมไข่มุก (the inheritors of this oil are people who only a generation ago lived by nomadism, trading, and the pearl industry)”⁹⁰

ในขณะที่การเขย่งช้างถึงเมืองหรือวิวัฒนาการของสังคมเมืองมักไม่ปรากฏ ทั้งๆที่ในความเป็นจริง ชาวอาหรับส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเมืองและตามหมู่บ้านต่างๆ นอกจากนี้ ชนเผ่าเร่ร่อนก็ไม่ได้ ‘พเนจร (wander)’ หรือเดินทางโดยไร้จุดหมายฝ่าทะเลทรายเพื่อตระเวนหาแหล่งน้ำแต่อย่างใด เพราะพวกเขาสามารถวางแผนการอพยพเคลื่อนย้าย ให้สอดคล้องกับฤดูกาลการเลี้ยงสัตว์และการเกิดแหล่งน้ำได้เป็นอย่างดี

การที่หนังสือหรือตำราส่วนใหญ่เกี่ยวกับตะวันออกกลาง ละที่จะกล่าวถึงหรือให้ความสำคัญกับความสำเร็จทางวัฒนธรรมของชาวอาหรับและอารยธรรมอิสลาม แต่กลับเลือกที่จะใช้เพียงภาพของชนเผ่าเร่ร่อน อูฐ และทะเลทราย มาแสดงเป็นตัวอย่างเชิงรูปธรรมนี้ ได้ลดทอนคุณค่าของชาวอาหรับและศาสนาอิสลามลงเหลือเพียงแค่เป็น ‘ชนเผ่าเร่ร่อนกับอูฐในท้องทะเลทราย’ และ ‘ศาสนาของอนารยชน’ เท่านั้น

ไม่เพียงลดทอนคุณค่า แต่ตำราหลายเล่มยังแสดงให้เห็นถึงการเหมารวมว่า ‘อาหรับคือมุสลิม’ หรือ ‘มุสลิมคืออาหรับ’ โดยที่บางครั้งบางเล่มก็เหมารวมด้วยการหยิบยกหรือกล่าวถึงเพียงประเทศหนึ่ง(โดยเฉพาะซาอุดีอาระเบีย) ในฐานะตัวแทนของชาวอาหรับ/มุสลิมทั้งหมด ทั้งๆที่สัดส่วนของชาวอาหรับที่เป็นมุสลิมนั้นมีไม่ถึง 1/5 ของประชากรมุสลิมทั่วโลก⁹¹ ในขณะที่

⁸⁹ Sol Holt and John Richard O'Connor, *Exploring World History*, 2nd edition (Englewood Cliffs, N.J.: Globe Book Co., 1990), p. 10. ประโยคนี้เป็นคำบรรยายได้ภาพของผู้ชายกับอูฐ ในหน้า 10

⁹⁰ Robert J. Sager, et al., *World Geography Today*, revised edition (Austin, TX: Holt Rinehart & Winston, Inc., 1992), p. 262. ประโยคที่ยกมาข้างต้นไม่เพียงแสดงถึงการดูหมิ่น หากแต่ยังผิดพลาดด้วย เพราะผู้เขียนกำลังกล่าวถึงภายใต้หัวข้อ “Iraq, Iran, and the Arabian Peninsula” ซึ่งข้อความดังกล่าวนอกจากนำมาใช้อธิบายวิถีชีวิตชาวอิรัก และอิหร่านไม่ได้แล้ว ยังมองข้ามภาคการเกษตรในแถบอาระเบีย โดยเฉพาะเยเมนที่ทำการเพาะปลูกเลี้ยงคนอย่างน้อยครึ่งหนึ่งในแถบนี้

⁹¹ จากจำนวนประชากรทั่วโลกที่มีประมาณ 6,313 ล้านคนในปี ค.ศ. 2003 จำนวนมุสลิมทั่วโลก (ซึ่งคำนวณจากฐานการรายงานของ US Center for World Mission ปี ค.ศ. 1997

ชาอูดีอารเบียก็มีประชากรเพียง 24 ล้านคน หรือแค่ 1/12 เมื่อเทียบกับจำนวน 308 ล้านคนของประชากรกลุ่มประเทศอาหรับ

ลักษณะการเหมารวมของตำราเหล่านี้ หลายครั้งแสดงออกด้วยการใช้ภาพหรือกล่าวถึงกรณีที่เกิดในชาอูดีอารเบียในฐานะของอาหรับหรือมุสลิมทั้งหมด เช่นการกล่าวถึงปัญหาสิทธิและสถานภาพของสตรีในชาอูดีอารเบีย⁹² เสมือนว่าเป็นปัญหาของสตรีอาหรับหรือสตรีมุสลิมทั้งโลก โดยปราศจากตัวบ่งชี้ใดๆว่า ปัญหาและความเข้มงวดดังกล่าวไม่ใช่สิ่งสากลทั้งในโลกตะวันออกกลางและโลกมุสลิม

นอกเหนือจากการเหมารวมว่า ปัญหาของสตรีชาวชาอูดีอารเบียคือปัญหาของสตรีมุสลิมทั้งหมดแล้ว ทศนคติของผู้เขียนต่อพวกเธอ(ในฐานะอาหรับหรือมุสลิมโดยรวม)ว่า 'ล่าหลัง' ก็แสดงออกชัดด้วยประโยคเช่น "เมืองต่างๆในตะวันออกกลางมีโรงเรียนและโรงพยาบาลที่ทันสมัยหลายแห่ง แต่ผู้หญิงจำนวนมากยังคงใช้ผ้าคลุมปกปิดใบหน้า (In Middle Eastern cities there are modern schools and hospitals, but many of the women still wear veils to cover their faces.)"⁹³ "เป็นจารีตปฏิบัติที่ผู้หญิงมุสลิมจะต้องสวมผ้าคลุมหน้าสีดำในที่สาธารณะ (It is customary for Muslim women to wear black veils in public.)"⁹⁴ "ผู้หญิงมุสลิมใช้ผ้าสีดำยาวคลุมทับเสื้อผ้าเพื่อปกปิดศีรษะและร่างกายมานานหลายศตวรรษ (for centuries, Muslim

---

แต่ใช้เกณฑ์อัตราการเพิ่มตามธรรมชาติที่ 2% แทนอัตราการเพิ่มที่ 2.9% ซึ่งกำหนดไว้ในรายงานดังกล่าว) คาดว่ามีประมาณ 1,484 ล้านคน และในกลุ่มประเทศที่มีจำนวนประชากรมุสลิมมากที่สุดใน 10 อันดับแรก คือ อินโดนีเซีย (194.04 ล้านคน), อินเดีย (150-210 ล้านคน), ปากีสถาน (144.63 ล้านคน), บังคลาเทศ (129.54 ล้านคน), ตุรกี (71.06 ล้านคน), อิหร่าน (65.93 ล้านคน), อียิปต์ (67.77 ล้านคน), ไนจีเรีย (67-90 ล้านคน) และจีน (39-128 ล้าน) ก็มีเพียงอียิปต์เท่านั้นที่เป็นประเทศอาหรับ

⁹² Melvin Schwartz and John O'Connor, *Exploring a Changing World* (Englewood Cliffs, NJ: Globe Book Company, 1993), p. 424.

⁹³ Ibid. p. 383.

⁹⁴ M. Petrovich; A. Roberts and C. Roberts, *World Cultures* (NJ: Silver Burdett & Ginn, 1991), p. 608. (ประโยคที่ยกมานี้เป็นคำอธิบายใต้ภาพประกอบหน้า 608)

women covered their heads and bodies with full-length black veils worn over their clothing.)”⁹⁵

ในทางศาสนา อิสลามกำหนดให้ผู้หญิงมุสลิมแต่งกายมิดชิดเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องปรากฏตัวต่อหน้าบุคคลที่ไม่ใช่คนในครอบครัว ทว่าการแต่งกายที่มิดชิดเหมาะสมตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้านี้ ก็ไม่ได้ถึงขั้นต้องปกปิดใบหน้าและฝ่ามือ⁹⁶

ในทางปฏิบัติ การคลุมหน้าและศีรษะของสตรีมุสลิม(ในตะวันออกกลาง) ก็มีหลากหลายสีด้นและรูปแบบ อีกทั้งยังเป็นปรากฏการณ์ของคนเมืองมากกว่าชนบท มีหน้าซ้ำ ในบางแห่งเช่น ไคโร ดามัสกัส และอิรัก สตรีที่คลุมหน้ายังเป็นชนส่วนน้อยด้วยซ้ำ ดังนั้น การเลือกนำเสนอแต่ภาพของสตรีในชุดและผ้าคลุมสีดำ ในอีกนัยหนึ่งจึงคือการส่งสารบอกผู้อ่านถึงภาวะ

⁹⁵ Eileen M. Lewis, et al. World Cultures: People in Time and Place, teacher edition (NJ: Silver Burdett & Ginn, 1991), p. 607.

⁹⁶ อัลกุรอานได้บัญญัติเรื่องการวางตัวและแต่งกายของ(บุรุษและ)สตรีมุสลิม ไว้ในโองการต่างๆ (เช่น 24:30, 24:31, 33:59 และ 24:60) ซึ่ง Ahmad Kutty นักวิชาการอิสลามแห่ง Islamic Institute of Toronto ประเทศแคนาดา ได้ให้ความเห็นต่อกรณีความหมายและความสำคัญของการแต่งกายของสตรีมุสลิมที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม ไว้ในหน้าถาม-ตอบปัญหาแก่นักวิชาการอิสลามของ www.islam-online.net ว่า เนื่องจากคัมภีร์อัลกุรอานถูกเผยแสดงเป็นภาษาอาหรับ เราจึงต้องเข้าใจความหมายของอัลกุรอาน ด้วยการเชื่อมโยงกับการใช้และแบบแผนกฎเกณฑ์ต่างๆของภาษาอาหรับ ส่วนฉบับแปล ไม่ว่าจะมีความถูกต้องเพียงใด ก็มักไม่สามารถถ่ายทอดความแตกต่างที่สมบูรณ์(full nuances)ของคำ(ที่เผยแสดง)นั้นได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการคลุมศีรษะหรือที่เรียกกันทั่วไปว่าฮิญาบนั้น Kutty เห็นว่าหน้าที่สำคัญที่สุดตามหลักการใช้ในภาษาอาหรับของคำว่า *khimar* ที่ปรากฏในอัลกุรอาน (24:31) ก็คือ ‘การปกคลุมศีรษะ’ และหลักพื้นฐานประการหนึ่งของการอธิบายอัลกุรอานก็คือ เราต้องพยายามทำความเข้าใจโองการต่างๆในลักษณะดั้งเดิมเจกเช่นตอนที่อัลกุรอานถูกวิวรรณ์ ถูกรับมา ถูกเข้าใจ และถูกประยุกต์ใช้โดยบรรดาผู้ติดตามท่านนบีทั้งหญิงและชาย ซึ่งในกรณีฮิญาบนี้ ยังมีพยานหลักฐานที่ไม่อาจโต้แย้งได้หลายแหล่งบ่งบอกชัดว่า อัลกุรอานในบทที่ 24 โองการที่ 31 นั้นมีความหมายถึงการคลุมศีรษะเพียงสถานเดียว ท้ายสุด Kutty ได้สรุปว่าการคลุมศีรษะ(ไม่ใช่ใบหน้าและฝ่ามือ)คือเงื่อนไขของการแต่งกายที่เหมาะสมตามหลักการอิสลามสำหรับสตรีมุสลิม และเป็นบัญญัติที่ชัดเจน ไม่ใช่เรื่องที่จะเลือกเชื่อตามการตีความของผู้รู้คนหนึ่งคนใด

'ความหดหู่' และ 'การถูกกดขี่' ของสตรีที่ 'ล้าหลัง' เหล่านั้นไปพร้อมกัน(โดยไม่ได้คำนึงหรือให้ข้อมูลว่าการกระทำดังกล่าวเป็นไปด้วยความสมัครใจหรือโดยศรัทธา การ "เลือก" แสดงภาพดังกล่าวจึงเท่ากับกำหนดกรอบการ "กดขี่ทางเพศ" ให้กับอิสลามนั่นเอง)

ไม่เพียงแต่เรื่องของสตรี กระทั่งชายชาวซาอุดีอาระเบียก็ถูกเลือกให้เป็นตัวแทนชาวอาหรับ/มุสลิมในลักษณะที่บิดเบือนอย่างยิ่ง เพราะเมื่อกล่าวถึงการ "สวดมนต์" ของมุสลิม ภาพที่ถูกเลือกมาเป็นภาพประกอบ คือภาพผู้ชายกลุ่มหนึ่งกำลังทำการละหมาดโดยมีปืนวางอยู่ข้างหน้า⁹⁷ แม้จะเห็นได้ชัดว่ากลุ่มชายในภาพเป็นคนซาอุฯ และลักษณะดังกล่าวก็ไม่ใช่วาระปกติสำหรับมุสลิมหรืออิสลาม แต่กลับไม่มีถ้อยคำใดบ่งบอกสัญชาติของคนในภาพหรืออธิบายบริบทที่มาของภาพ การเลือกภาพดังกล่าวมาแสดง จึงไม่เพียงตอกย้ำการเหมารวม แต่ยัง 'สร้างภาพ' โน้มนำให้ผู้อ่านเชื่อมโยงอิสลาม/มุสลิม กับ สงครามและความป่าเถื่อนรุนแรงได้อย่างแยบยล

ในส่วนที่เกี่ยวกับอิสลาม ตำราหลายเล่มมักขึ้นต้นแนะนำอิสลามด้วยการยึดโยงเข้ากับ ความรุนแรง และชี้ว่าอิสลามเป็นศาสนาที่ไม่มีความซมกัสน์(intolerant) เป็นศาสนาแห่ง สงคราม (militant faith) ส่วนผู้ที่ศรัทธาในศาสนานี้ก็เป็นผู้ที่ไม่มีเหตุผล นิยมความรุนแรง และไม่มี ความสงสารเวทนาผู้อื่น เช่น "อิสลามเรียกร้องให้ศรัทธาชนทำสงครามกับผู้ที่ไม่เชื่อและเป็น ศัตรูกับศาสนาอิสลาม(Islam called on the faithful to wage war against unbelievers and enemies of the Islamic religion)"⁹⁸ "ในบรรดาศาสนาต่างๆของโลกในช่วงปลายศตวรรษที่

⁹⁷ M. Petrovich and Roberts & Roberts, op. cit., p. 606.

⁹⁸ Kestler, ed. *Essentials of Geography* (NY: Random House, 1989), pp. 234-235. ในส่วนของการเผชิญหน้าระหว่างชาวยิวกับชาวอาหรับในปาเลสไตน์ ตำราเล่มนี้บอกว่าเป็น เรื่องของความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางศาสนา (religious conflict) แต่ในย่อ หน้าเดียวกัน(หน้า 172) กลับกล่าวถึงการเผชิญหน้าของกลุ่มอื่นๆ เช่นระหว่างฮินดูกับมุสลิมใน อินเดีย หรือ ระหว่างแคธอลิกกับโปรเตสแตนต์ในไอร์แลนด์เหนือ ว่าเป็นเรื่องการขัดแย้งแยก ผักฝ้าย(denominational) ยิ่งกว่านั้น การอ้างว่า "ประเทศมุสลิมในแอฟริกาเหนือ ตะวันออกกลาง และเอเชียตะวันตกเฉียงใต้...เป็นภูมิภาคที่ดารดาษด้วยกฎหมายอิสลาม (the Muslim countries of northern Africa, the Middle East, and southwest Asia...form a region in which Islamic law prevails.)(p.181) ก็แสดงชัดเจนถึงการขาดซึ่งความรู้ความเข้าใจในเชิงประวัติศาสตร์และ ธรรมชาติของระบบกฎหมายแห่งทางโลกและทางธรรม (secular/ religious legal system) ซึ่งมี รูปแบบที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ(ในภูมิภาคนี้)

ยี่สิบ อิสลามดูจะเป็นศาสนาที่รุกรานก้าวร้าวมากที่สุด (Islam seemed the most aggressively militant of the world religions in the later twentieth century)" ⁹⁹ "...อาหรับในช่วงที่ยึดถือศาสนาใหม่ซึ่งสนับสนุนการทำสงครามในนามของอัลลอฮ์ (...Arabs in the grip of a new religion that sanctioned warfare in Allah's name)" ¹⁰⁰ "ชาวมุสลิมเชื่อว่าภารกิจมีชัยเหนือประเทศอื่นแล้วทำให้คนของประเทศนั้นหันมารับอิสลามถือเป็นหน้าที่อันศักดิ์สิทธิ์ (The Muslims believed it was their sacred duty to conquer other countries and convert the people to Islam)" ¹⁰¹ "กองทัพมุสลิม...บดขยี้อาณาจักรคริสเตียน Visigothic... (a Muslim army ... crushed the Christian Visigothic kingdom...)" ¹⁰²

การสร้างอคติเหมารวมให้กับอิสลามในตำราเล่มหนึ่ง ปรากฏในลักษณะการบรรยายภาพลักษณ์ของมุสลิมที่แผ่อิทธิพลเข้าไปในสเปนในยุคแรกๆว่าเป็นการ"โจมตีอาณาจักรคริสเตียนและกวาดต้อนทาส (attacking christendom and taking slaves)" ¹⁰³ ทำให้เห็นว่าเป็นเรื่องของ การปะทะทางศาสนาซึ่งคริสเตียนเป็นฝ่ายถูกกระทำ ไม่ใช่การแผ่ขยายอาณาจักรเช่นที่เกิดขึ้นในอดีตหรือเช่นที่เป็นอยู่ในช่วงประวัติศาสตร์ของยุคนั้น ก่อนจะตามมาด้วยการกล่าวร้ายถึงเรื่องการใช้ทาส และปิดท้ายด้วยการพาดพิงถึงอัลกุรอานด้วยข้อความว่า "ผู้ไม่ศรัทธาจะถูกโยนลงยังไฟ

ภาพรวมของอิสลามที่ปรากฏในตำราเล่มนี้จึงคือความก้าวร้าวรุนแรง ความขัดแย้ง และการเผชิญหน้า เช่นบอกว่าอิสลามแผ่ขยายด้วยกำลังทหาร(น. 235) เป็นปัจจัยหนึ่งของภาวะความวุ่นวายหรือสงครามกลางเมืองในอาร์เมเนีย(น.164) คือแหล่งกำเนิดความขัดแย้งภายในของอิสราเอลและของอินเดีย (น. 172) หรือกระทั่งคืออุปสรรคต่อการหลอมรวมแนวคิดแบบตะวันตก (น. 136)

⁹⁹ Anthony Esler, The Human Venture: A World History from Prehistory to the Present, 2nd edition (NY: Prentice Hall, Inc., 1992), p. 755.

¹⁰⁰ Ibid., p. 226.

¹⁰¹ Richard G. Boehm and James L. Swanson, World Geography: A Physical and Cultural Approach, 3rd edition (Lake Forest, IL: Glencoe, 1992), pp. 311-315.

¹⁰² T Walter Wallbank, et al. History and Life: The World and Its People, 3rd edition (Glenview, IL: Scott, Foresman and Company, 1987), p. 193.

¹⁰³ Ibid., p. 155.

นรก (unbelievers being cast into the fires of hell)”¹⁰⁴ ซึ่งการเลือกหยิบยกเพียงบางส่วนของคัมภีร์มาให้ และโดยปราศจากคำอธิบายถึงบริบทและเงื่อนไขประกอบที่จำเป็น เช่นในตัวอย่างข้างต้นหรือในประโยค “ขโมยจะถูกลงโทษด้วยการตัดมือขวาทิ้ง (robbers should be punished by having their right hand cut off)”¹⁰⁵ ก็เท่ากับเพิ่มการเน้นย้ำให้ผู้อ่านรู้สึกกว่าอิสลามนั้นเป็นศาสนาที่โหดร้าย ป่าเถื่อน และไร้ความเมตตา เป็นการเขียนซ้ำในกรอบ “Islam the Enemy” ของยุคกลาง ที่ดึงบางเลี้ยวส่วนของอัลกุรอานออกมาเป็นเป้าโจมตี

ในยุคแรกๆ การตีความคลาดเคลื่อนที่ว่าอิสลามเผยแพร่ด้วยคมดาบ มักเนื่องมาจากการที่ศิลปินใส่สีตีไข่เพื่อสร้างสีสันและเพิ่มความเร้าใจ ให้กับฉากการกวัดแกว่งดาบโค้งเหนือผู้เคราะห์ร้าย(ซึ่งไม่ใช่มุสลิม) โดยที่บ่อยครั้งการขาดซึ่งความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวในประวัติศาสตร์ ได้ยิ่งทำให้ผู้เขียนนำเรื่องความคลั่งไคล้อิสลามมาตอกย้ำเพื่อ ‘อธิบาย’ ถึงสิ่งที่ตนไม่รู้จักมากขึ้น ดังนั้น แทนที่จะถกอภิปรายถึงเหตุปัจจัยเรื่องการปรับเปลี่ยนเส้นทางการค้า การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ หรือกระทั่งปัญหาเรื่องแม่น้ำที่ไม่สามารถเดินเรือได้ ก็กลับนำเรื่องความคลั่งไคล้ในศาสนา มาใช้เป็นตัววัดหรือบ่งบอกถึงความตกต่ำของจักรวรรดิมุสลิมโดยปราศซึ่งหลักฐานอ้างอิง และยังทำให้ความเป็น ‘พวกคลั่งศาสนา’ กลายเป็นสมญานามของผู้นำในตะวันออกกลางแทบทุกคน(ที่ต่อต้านชาวยุโรป) ในขณะที่ผู้นำกลุ่ม(ต่อต้าน)ต่างๆ ในยุโรปกลับได้รับสมญาว่า ‘นักปฏิรูป’¹⁰⁶

ไม่เพียงเป็น ‘พวกคลั่งศาสนา’ แต่มุสลิม fundamentalism ยังถูกให้ความหมายว่าเป็น ‘ผู้คุกคามสันติภาพ’ โดยปราศจากการอธิบายที่ชัดเจนเพียงพอว่าการเคลื่อนไหวที่เรียกว่า fundamentalism นี้ เป็นปฏิกริยาตอบสนองต่อสิ่งใด และเหตุใดการเคลื่อนไหวประท้วงทางสังคมในหลายๆ ครั้งจึงฝังตัวติดตรึงไปกับการแสดงออกในทางศาสนา ส่วนความข่มกัณฑ์อันเป็นประเพณีปฏิบัติของมุสลิมที่แสดงออกต่อชาวคัมภีร์ (Peoples of the Books)¹⁰⁷ หากไม่ถูกมองข้ามก็มักได้รับการแถลงผิดๆ ดังเช่นกรณีที่ชาวแคธอลิกในสเปนบีบบังคับชาวยิวและมุสลิมให้

¹⁰⁴ Ibid., pp. 188-192.

¹⁰⁵ Miriam Greenblatt and Peter S. Lemmo, *Human Heritage: A World History* (Columbus, OH: Merrill Publishing Company, 1989), p. 335.

¹⁰⁶ Barlow, op. cit., p. viii.

¹⁰⁷ โดยทั่วไปชาวยิวหรือผู้ที่ยึดถือในคัมภีร์ที่มาจากพระผู้เป็นเจ้า จะหมายรวมถึงทั้งชาวยิว ชาวคริสต์ และมุสลิม

เปลี่ยนมาเป็นแคธอลิก มิฉะนั้นก็จะมีเพียงสองทางเลือก คืออพยพออกไปหรือไม่ก็ต้องตาย จนเป็นเหตุให้ทั้งชาวยิวและมุสลิมจำนวนมากต้องหลบหนีการกดขี่ข่มเหง กลายเป็นผู้ลี้ภัยที่ได้รับการต้อนรับด้วยดีในดินแดนของมุสลิมอย่างประเทศโมร็อกโค และจักรวรรดิออตโตมาน(เช่น อัลจีเรีย ตูนิเซีย ตลอดจนเมืองเช่น อิสตันบูลและเบรุต)นั้น ความข่มกั้นเช่นนี้กลับแทบไม่ได้รับการกล่าวถึงในตำราเล่มใดเท่าที่ได้สำรวจมา

และเมื่อใดที่มีกล่าวถึงจักรวรรดิออตโตมาน(c.1500-c.1900) ก็มักเป็นไปอย่างลวกๆ ให้ความสนใจเพียงเล็กน้อยกับความสำเร็จทางวัฒนธรรม หรือกับความสามารถด้านการจัดการของจักรวรรดินี้ที่มอสลิมในการปกครองตนเองบางอย่างให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยผ่านทางระบบ(การปันส่วน)เมล็ดพันธุ์ข้าว ยิ่งกว่านั้น วิธีการนำเสนอก็มักเป็นมุมมองแบบ Eurocentric ที่ขาดดุลยภาพ เช่นตำราเล่มหนึ่งกล่าวเพียงว่า "มุสลิมเตอร์กมักปกครองชาวคริสต์เนียนอย่างโหดร้าย" แต่ไม่พาดพิงใดๆถึงกรณีและวิธีการที่ชาวยุโรปปกครองมุสลิมในดินแดนของอดีตอาณาจักรออตโตมาน¹⁰⁸

ผู้เขียนรายหนึ่งกล่าวอ้างถึง Ottoman Turks ว่า "มักจะใช้บทบาทของผู้ปกป้องศาสนา มาเป็นข้ออ้างแก้ตัวในการขยายจักรวรรดิของพวกเขา"¹⁰⁹ การตั้งประเด็นคำถามกับศาสนาเช่นนี้ไม่เพียงไม่มีพื้นฐานใดมารองรับ แต่ยังเป็นทางเลือกปฏิบัติที่ชัดเจน เพราะผู้เขียนไม่ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ในลักษณะเอกเดียวกันกับชาวคริสต์ในยุโรป ยิ่งกว่านั้น การละเลยที่จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างอิสลามกับผลสำเร็จทางวัฒนธรรมและการศึกษา ยังเป็นการง่ายสำหรับผู้เขียนหลายๆคนที่จะแนะนำว่า อิสลามเป็นศาสนาที่ต่อต้านการศึกษาหรือต่อต้านการพัฒนาด้วย ตำราเล่มหนึ่งบอกว่า "การถอยห่างจากความทันสมัยรู้จักกันในนามของการทำให้เป็นอิสลาม (This moving away from modern ways is known as Islamization)"¹¹⁰ ในขณะที่ข้อเท็จจริงเรื่องบทบาทของอิสลามต่อการก่อกำเนิดระบบโรงเรียน มหาวิทยาลัย และโรงพยาบาล ก่อนหน้าการก่อตั้งสถาบันเหล่านี้ในยุโรปนานหลายปีแทบจะไม่มีมีการกล่าวถึง

ในส่วนของ การอธิบายถึงความเชื่อมโยงระหว่าง 3 ศาสนาคือ อิสลาม คริสเตียนและยูดาเย ก็มักขาดความชัดเจน ในขณะที่ยูดาเยและคริสเตียนถูกมองเป็นความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกัน อิสลามกลับถูกนำเสนอว่าเป็นบางสิ่งที่แตกต่างแปลกแยกโดยสิ้นเชิง ทั้งๆที่ทั้งสามศาสนานี้นับถือ

¹⁰⁸ Barlow, op. cit., p. x.

¹⁰⁹ Ibid, p. viii.

¹¹⁰ Ibid.

ศาสดาหลายท่านร่วมกันและมีคำสอนด้านจริยธรรมที่คล้ายคลึงกัน ภาษาที่ใช้กล่าวบรรยายถึงอิสลามมักเจือด้วยความดูหมิ่นเหยียดหยาม และสอนนัยแห่งการตัดสินคุณค่า เช่น "อิสลามเริ่มต้นมาจากวิสัยทัศน์ของคนขี่อูฐ (Islam began in the visions of a camel driver.)"¹¹¹ "ตามตำนานกล่าวว่า เขา(มุฮัมมัด)ได้รับการคัดเลือกจากพระเจ้าให้เป็นเจ้าให้เป็นศาสดาของพระองค์ (According to legend, he (Muhammad) was selected by God to be his prophet.)"¹¹² และ

“เขาเชื่อถือในพระเจ้าแค่เพียงองค์เดียวคืออัลลอฮ์ และก่อตั้งศาสนาอิสลามบนฐานความเชื่อนี้ . . . เขาโน้มน้าวชักชวนชาวอาหรับจำนวนมากให้ปฏิบัติตามคำสอนของเขา (He believed in only one god, Allah, and founded the Islam religion based on this belief, . . . he convinced many Arabs to follow his teachings.)”¹¹³

แต่เมื่อตำราเล่มเดียวกันกล่าวถึงยูดาเยหรือคริสเตียน กลับไม่ปรากฏถ้อยคำแสดงการดูหมิ่นหรือลดคุณค่าดังเช่น “legend” หรือ “visions of a camel-driver” เลย ทั้งนี้การบอกว่าเป็นเรื่องราวการเป็นศาสนทูตของนบีมุฮัมมัดเป็น“ตำนาน” ก็เท่ากับลดฐานะของเรื่องดังกล่าวจากการเป็นข้อมูลอัตชีวประวัติของบุคคลที่เคยมีชีวิตอยู่จริง มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชัดเจน ลงเป็นเพียงเรื่องเล่าขานผจญจินตนาการความเชื่อเกี่ยวกับบุคคลซึ่งอาจเคยมีหรือไม่มีตัวตนอยู่จริงก็ได้ (และดังนั้นเรื่องการเป็นศาสนทูตจึงไม่น่าเชื่อถือด้วย) ในขณะที่การใช้อูฐเป็นพาหนะในการเดินทาง ก็ถูกนำมาลดทอนเป็นอาชีพขี่อูฐ ดังนั้นการเขียนว่า “อิสลามเริ่มต้นมาจากวิสัยทัศน์ของคนขี่อูฐ ซึ่งตามตำนานบอกว่า...” จึงเป็นการตอกย้ำดูหมิ่นว่า อิสลามเกิดจากจินตนาการความเชื่อ ความเพ้อฝันของคนซึ่งรับจ้างขี่อูฐดำรงชีพเท่านั้น

ส่วนประโยค “He believed in only one god, Allah” และ “he convinced many Arabs to follow his teachings” ก็หมายความว่า ท่ามกลางพระเจ้า(god)หลายองค์นั้น ท่านนบีเชื่อถืออยู่เพียงองค์เดียวคือองค์ที่มีพระนามว่า อัลลอฮ์ และการชักชวนให้เชื่อในสิ่งที่ท่านสอนก็หมายความว่าอัลกุรอานเป็นบันทึกคำสอนของท่าน ซึ่งไม่ถูกต้องอย่างยิ่งในหลักการของอิสลาม เพราะมุสลิมเชื่อว่าพระเจ้ามีเพียงแค่พระองค์เดียวเท่านั้น ไม่ใช่พระเจ้าประเภทหนึ่งหรือองค์

¹¹¹ Jane W. Smith and Carol Sullivan, *A Survey of World Cultures: Asia and the Middle East* (CA: Weiser Educational, 1990), p. 110.

¹¹² Ibid.

¹¹³ Ibid.

หนึ่งที่มีชื่อว่าอัลลอฮ์ และคำว่า "อัลลอฮ์" ก็คือคำภาษาอาหรับสำหรับคำว่า "God/พระผู้เป็นเจ้า" ซึ่งทั้งคริสเตียนและยิวที่พูดภาษาอาหรับ ต่างก็ใช้เรียกเช่นเดียวกัน (الله) = God = พระผู้เป็นเจ้า) และหลักคำสอนของอิสลามคืออัลกุรอานก็ไม่ใช่บันทึกคำสอนของท่านนบี นบีมุฮัมมัดเชิญชวนคนเข้าสู่อิสลามเพื่อให้เคารพเชื่อฟังอัลลอฮ์ ไม่ใช่ตัวท่าน การกล่าวถึงอิสลามในประโยคต่างๆ ข้างต้นจึงขาดทั้งแนวทาง "การเอาใจเขามาใส่ใจเรา" และ "การเห็นอกเห็นใจ" และไม่ได้มองจากจุดยืนของมุสลิม

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนตำราซึ่งดูจะไม่มีปัญหาในการกล่าวบรรยายถึงศาสดาหรือความเชื่อของผู้ศรัทธาในศาสนาอื่น จึงมักกล่าวถึงอิสลามจากความทัศนคติความเชื่อของตัวเองเสียเป็นส่วนใหญ่ เช่น ตำราบางเล่มกล่าวว่า "มุฮัมมัดเขียนคัมภีร์กุรอานด้วยภาษาที่เป็นท่วงทำนอง (Mohammad wrote the Koran in rhythmic language.)" ¹¹⁴ "คำสอนของมุฮัมมัดถูกบันทึกไว้ในหนังสือที่ชื่ออัลกุรอาน(Muhammad's teachings were written in a book called the Qur'an)" ¹¹⁵ "มุฮัมมัดได้รับแนวคิดเอกเทวนิยมมาจากชาวยิวและคริสเตียน (Muhammad is said to have accepted the Jewish and Christian idea of monotheism)" ¹¹⁶ "มุฮัมมัดพัฒนาศาสนาของตัวเองขึ้นมา (Muhammad developed a faith of his own)" ¹¹⁷

แทนที่จะระบุให้ถูกต้องว่า สำหรับมุสลิมแล้วคัมภีร์อัลกุรอานคือวจนะของพระผู้เป็นเจ้าที่ตรัสกับนบีมุฮัมมัดโดยผ่านทางมลาอิกะฮ์นามญิบรียล (Gabriel) ดังนั้นคัมภีร์นี้จึงถือเป็นพระดำรัสที่เป็นลายลักษณ์อักษรของพระผู้เป็นเจ้า(the literal word of God) เป็นคำสอนของพระผู้เป็นเจ้าไม่ใช่ของนบีมุฮัมมัด ส่วนที่มุสลิมถือว่าเป็นคำสอนและจริยวัตรของท่านศาสดาทูตจะเรียกว่าหะดีษ และอิสลามก็ไม่ใช่ศาสนาที่แตกกิ่งก้านหรือรับแนวคิดมาจากยูดาห์และ

¹¹⁴ S. J. Houston, *The Arab-Israeli Conflict* (New York: Longman, 1989), p. 9.

¹¹⁵ Henry Brun, *Global Studies: Civilizations of the Past and Present*, revised edition (NY: Amsco School Publications Inc., 1993), p.169.

¹¹⁶ Eileen M. Lewis, et al., op. cit., p. 233.

¹¹⁷ M. Petrovich and Roberts & Roberts, op. cit., p. 233.

คริสต์¹¹⁸ หากแต่เป็นศาสนาที่อยู่ในแนวทางหรือรากเหง้าความเชื่อแบบเอกานุภาพมาจากแหล่งเดียวกัน มีสถานะของการเป็นศาสนาที่เท่าเทียมกัน ทว่าพัฒนาขึ้นในช่วงเวลาที่ต่างกันเท่านั้น

สำหรับอิสลาม นบีมุฮัมมัดไม่ใช่รอซูลหรือศาสนทูตท่านแรกแต่เป็นท่านสุดท้าย ดังนั้นท่านจึงไม่ใช่ผู้ก่อตั้งศาสนาอิสลาม เพียงแต่ชื่อของศาสนาที่ยึดมั่นในแนวทางของอัลลอฮ์มาตั้งแต่มีมนุษย์และศาสนทูตท่านแรกคืออาดัมนั้น เพิ่งได้รับการประทานอย่างเป็นทางการว่า "อิสลาม" ในสมัยของนบีมุฮัมมัด ที่แนวทางต่างๆซึ่งอัลลอฮ์ทรงประทานมา มีความครบถ้วนสมบูรณ์และสอดคล้องกับลักษณะของมนุษย์(ในยุคสุดท้าย)ที่สุด

สำหรับนบีมุฮัมมัด เอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์ยืนยันว่าท่าน 'ไม่รู้หนังสือ' อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ข้อมูลนี้ได้รับการยอมรับเชื่อถือทั้งโดยมุสลิมและในหมู่นักวิชาการตะวันตก(ที่มีใจเป็นธรรมโดยทั่วไป) แต่ตำราเล่มหนึ่ง¹¹⁹ กลับยืนยันว่าท่าน 'รู้หนังสือ' และดังนั้น ท่านจึงเป็นคนเขียนอัลกุรอาน และเมื่อทำการอธิบายเรื่องศรัทธาของชาวมุสลิม แทนที่จะพูดเรื่องหลักความเชื่อ 6 ประการหรือหลักปฏิบัติพื้นฐาน 5 ประการ(Five Pillars) อย่างที่ควรจะเป็น ก็กลับหยิบยกเรื่อง 'ญิฮาด'¹²⁰ ขึ้นมาเป็นประเด็นหลักใหญ่สูงสุด และด้วยความหมายง่ายๆว่าคือการต่อสู้เพื่อแผ่ขยายศาสนา แทนที่จะเป็นความหมายของ Greater Jihad ซึ่งเป็นการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อควบคุม(จิตใจ)ตัวเอง

นอกเหนือจากการเหมารวมทางชาติพันธุ์และศาสนาแล้ว ในแง่ของภูมิศาสตร์และความเป็นชาติ ดินแดนตะวันออกกลางยังถูกเหมาเรียกว่าเป็น 'ภูมิภาคแห่งความรุนแรง (violent region)' ในตำราหลายเล่ม¹²¹ ทั้งโดยตรงและโดยนัย

¹¹⁸ การมองว่าอิสลามเป็นศาสนาที่แยกมาจากยูดาห์หรือคริสต์ เป็นการยืนยันความเชื่อของยุคกลางที่ว่าอิสลามคือ "พวกนอกรีต" ของคริสเตียน ส่วนการบอกว่ารับเอาแนวคิดมาก็อ่อนนัยยืนยันเรื่อง "Arian monk"

¹¹⁹ Robin W. Winks, et al., *History of Civilization: Prehistory to the Present*, 8th edition (NY: Prentice Hall Inc., 1992), section iv of chapter 6.

¹²⁰ ดูความหมายและตำแหน่งการใช้คำนี้ในอัลกุรอานได้ใน ผนวก ก

¹²¹ John Pimlott, *Hotspots: Middle East: A Background to the Conflict* (NY: Gloucester Press, 1991); Eileen M. Lewis, et al., pp. 610-615; Linda L. Greenow, et al., p. 491.

ด้วยมุมมองแบบ Eurocentric หรือ Americocentric ทำให้การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับตะวันออกกลาง นอกจากการกล่าวถึงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพียงคร่าวๆแล้ว เป็นไปในแบบของ 'ความเป็นอื่น' ที่ความเป็นตะวันออกกลางไม่เคยถูกมองเห็นในความหมายที่เป็นตัวของตัวเอง แต่เป็นได้แค่เพียงเป้าหมายของการทำสงครามครูเสด คือวัตถุประสงค์เพื่อการจับจองเป็นอาณานิคม และเป็นดินแดนที่ชาวยุโรปและอเมริกันใช้เป็นที่ทำสงครามสู้รบ(ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง สงครามโลกครั้งที่สอง สงครามอ่าวฯ มาจนถึงสงครามต่อต้านการก่อการร้ายและสงครามอิรัก) ส่วนเรื่องวิถีการดำเนินชีวิต แรงบันดาลใจ ตลอดจนทัศนคติของชาวตะวันออกกลางต่อผลกระทบของการล่าอาณานิคมหรือต่อสงครามครูเสด ก็แทบจะเรียกได้ว่าปราศจากการกล่าวอธิบายใดๆทั้งสิ้น

ดังนั้นภาพของประชาคมตะวันออกกลางที่นำเสนอออกไป จึงมีลักษณะของการเป็น 'ผู้อื่น' ที่ลึกลับแปลกประหลาด และโดยปราศจากความชอบธรรมทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ หรือผลประโยชน์ของชาติ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกรนำเสนอเรื่องราวของประชาชาติอื่นแล้ว ตำราหลายเล่มได้แสดงวิสัยทัศน์แบบ Americocentric ที่ลำเอียงอย่างเห็นได้ชัด วิธีการนำเสนอวิกฤตการณ์ต่างๆของตำราส่วนใหญ่ หากไม่ยกบทบาทให้สหรัฐอเมริกาตกเป็นเหยื่อและ/หรือตำราจแล้ว ก็จะเป็นว่าสหรัฐอเมริกานั้น ได้ถูกลากเข้าวังวนความวุ่นวายในภูมิภาคที่เต็มไปด้วยความเป็นปฏิปักษ์แบ่งแยกทางศาสนา(ซึ่งต่างจากสหรัฐอเมริกา?) และความละโมภในน้ำมันอันมั่งคั่งของตนอย่างเห็นแก่ตัวยิ่ง

และทุกๆที่อิสลามมีความเกี่ยวพันอย่างชัดเจนในหน้าประวัติศาสตร์อเมริกา เพราะตั้งแต่ภายหลังปี ค.ศ. 1945 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาได้มีความเกี่ยวพันอย่างลึกซึ้งกับตะวันออกกลางทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมือง แต่ตำราต่างๆ โดยเฉพาะตำราเกี่ยวกับประวัติศาสตร์อเมริกา ก็ให้ภาพภูมิหลังทั้งทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม/ศาสนาของความเกี่ยวพันนี้เพียงคร่าวๆ ด้วยการอธิบายหรือกล่าวถึงเพียงเล็กน้อยเกี่ยวกับนโยบายต่างๆของสหรัฐอเมริกา ที่ช่วยให้เกิดปฏิกิริยาโกรธแค้นขึ้นในภูมิภาค โดยเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ(ทั้งอาหรับ เติร์ก และเปอร์เซีย) หรือต่อมุสลิมโดยทั่วไป

ในส่วนของตำราเกี่ยวกับประวัติศาสตร์โลก ซึ่งแน่นอนว่าจะต้องเป็นไปอย่างกระชับ แต่ก็ปรากฏว่าส่วนที่เกี่ยวกับตะวันออกกลางนั้นกระชับเกินไปเมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่นๆ นั่นคือ มีตำราอย่างน้อยหนึ่งเล่มไม่กล่าวถึงจักรวรรดิออตโตมานเลยทั้งเล่ม ส่วนอีกเล่มไม่พาดพิงใดๆถึงราชวงศ์ Safavids ในขณะที่อีกหนึ่งเล่มก็ไม่ระบุถึงเลยทั้งอาณาจักรไบเซนไทน์และสงครามครูเสด แต่ได้กล่าวถึงจักรวรรดิออตโตมานอยู่หนึ่งประโยค และในอีกเล่มหนึ่งนั้น ภายใต้อธิษฐานที่ว่า

“Arab” ก็มีเพียง “Arab Oil Boycott (1973)” เท่านั้น¹²² การตัดความหรือละเลยไม่กล่าวถึง จักรวรรดิอาหรับ/มุสลิม ตลอดจนเมืองและคุณูปการทางวัฒนธรรมต่างๆ ได้มีส่วนอย่างมากต่อการเปิดพื้นที่กว้างให้จินตนาการถึงชาวอาหรับว่าเป็นพวกเร่ร่อนกลางทะเลทราย เป็นจำวแห่งน้ำมันผู้แสนละโมบ หรือกระทั่งเป็นผู้ก่อการร้าย

ถึงแม้ตำราต่างๆ เหล่านี้จะค่อนข้างให้พื้นที่กับบรรดาจักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่ในอดีต หรือกับความเบ่งบานทางวัฒนธรรมน้อย แต่ตำราส่วนใหญ่ โดยเฉพาะตำราประวัติศาสตร์อเมริกัน ได้ให้ความสนใจอย่างมากกับ “โจรสลัด” ผู้ป่าเถื่อน (Barbary “pirates”) และ ด้วยการบิดเบือนความขัดแย้งต่างๆ ให้เป็นตัวอย่างของความไม่ลงรอย(ทางศาสนา)ระหว่างมุสลิมกับคริสเตียน เช่น “ผู้ปกครองมุสลิม... ได้ยึดครองเรือของชาติคริสเตียนมาเป็นเวลานาน...(Muslim rulers ... had long been seizing the ships of Christian nations...)”¹²³

ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงนั้น ไม่ใช่เพียงชาวคริสเตียนที่ถูกจองจำไว้เรียกค่าไถ่ และไม่ได้มีเพียงคนที่เรียกตัวเองว่ามุสลิมแล้วทำตัวเป็นโจรสลัด คนในชาติพันธุ์ ศาสนา หรือลัทธิอื่น อันรวมถึงชาวคริสเตียนในยุโรปเองก็ทำตัวเป็นโจรสลัดทั้งในทะเลเมดิเตอร์เรเนียนและที่อื่นๆ ที่สำคัญคือ ไม่มีที่ใดในคำสอนของศาสนา(อิสลาม)ที่ยกย่องการกระทำ(เยี่ยง)โจรสลัด ดังนั้นความพยายามที่จะเบี่ยงเบนการกระทำของคนให้เป็นเรื่องของศาสนา จึงเป็นการบิดเบือนอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ การกล่าวถึงยุคล่าอาณานิคมมักเป็นไปในแบบEurocentric และรวบรัดตัดความ ทำให้ยากที่ผู้อ่านจะเข้าใจว่า การล่าอาณานิคมนั้นได้นำความเสียหายร้ายแรงสู่วัฒนธรรม ตะวันออกกลางและแอฟริกาเหนือมากเพียงใด ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นไปได้ที่นักเรียนซึ่งเชื่อถือตำราเหล่านี้จะเข้าใจถึงความอ่อนไหวที่รุนแรงของชาวตะวันออกกลาง ต่อทุกการเคลื่อนไหวเพื่อแทรกตัวเข้าไปในภูมิภาค หรือเพื่อควบคุมทรัพยากรในตะวันออกกลาง ของมหาอำนาจตะวันตก

ตำราเล่มหนึ่ง¹²⁴ กล่าวถึงการแผ่อำนาจจักรวรรดินิยมเหนือทวีปแอฟริกาแค่หนึ่งย่อหน้า เพื่อที่จะบอกว่าการที่ฝรั่งเศสยึดครองอัลจีเรียนั้นก็เพื่อ “หยุดยั้งการปล้นสะดมของโจรสลัด (to stop Pirate raids)” และนอกเหนือจากการลำเอียง ‘เลือก’ ใช้คำที่เบากว่าความเป็นจริงแล้วยังให้ข้อมูลที่ผิดพลาดด้วยการบอกว่า “ด้วยการเห็นพ้องจากสหราชอาณาจักร ฝรั่งเศสก็ได้(สิทธิ)

¹²² Barlow, op. cit.

¹²³ Henry F. Graff, *America: The Glorious Republic* (NY: Houghton Mifflin, 1990), pp. 167, 252.

¹²⁴ Brun, op. cit., pp. 406-409.

ควบคุมตูนิเซีย ในปี ค.ศ. 1878 (in 1878, with the approval of Great Britain, France gained control of Tunisia)" ทั้งๆที่ฝรั่งเศสนั้น 'บุกยึด (invade)' และควบคุมตูนิเซียในปี ค.ศ. 1881 ในขณะที่อังกฤษซึ่งอาศัย debt commission เข้าครอบครองอียิปต์เพื่อควบคุมคลองสุเอซอันเป็นช่องทางสำคัญในการผ่านเข้าออกไปยังอินเดีย ในปี ค.ศ. 1882 ก็ถูกนำเสนอด้วยประโยคที่น่าฟังว่า "ในปี ค.ศ. 1882 อังกฤษได้ก้าวเข้าไปปราบจลาจลในอียิปต์และ(หลังจากนั้น)ก็อยู่ปกครองประเทศนี้ต่อ (in 1882, Britain stepped in to settle a rebellion in Egypt and stayed on to rule the country)"

กรณีความขัดแย้งเรื่องคลองสุเอซระหว่างอังกฤษกับอียิปต์นี้ ตำราหลายเล่มจะนำเสนอจากมุมมองของชาวอังกฤษหรือตะวันตกเท่านั้น นั่นคือ "Nasser 'ถือโอกาสควบคุม' คลองสุเอซ (Nasser 'seized control' of the Suez Canal)" หรือไม่กี่ "เข้าควบคุมคลองสุเอซซึ่งเป็นทางน้ำที่ไหลผ่านทั่วเขตแดนชาวอียิปต์ (took control for Egypt of the Suez Canal, a waterway which flows through Egyptian territory)" โดยไม่ได้เสนอมุมมองของฝ่ายอียิปต์ หรือแม้แต่จะแสดงความเป็นกลางด้วยการให้ข้อมูลที่ครบถ้วน ว่ามีการจ่ายเงินชดเชยให้กับผู้ถือหุ้น หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการเวนคืนกิจการการบริหารจัดการคลองสุเอซมาเป็นทรัพย์สินของรัฐ

และต่อข้อสรุปที่ละเอียดเกี่ยวกับสงครามเพื่ออิสรภาพในอัลจีเรียที่ว่า "เจ็ดปีของการก่อวินาศกรรมและการฆาตกรรมโดยพวกบ้าคลั่งที่จิตใจไม่ก็คน ซึ่งจำเป็นต้องใช้(กองกำลัง)จำนวนมากจึงจะควบคุมสถานการณ์ได้ (seven years of sabotage and murder by a few determined fanatics who needed vast numbers to hold them in check)"¹²⁵ ก็อาจเป็นทัศนะของฝรั่งเศสต่อการต่อสู้ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว แต่เป็นทัศนะที่ขาดซึ่งข้อมูลที่เพียงพอเกี่ยวกับสงคราม ที่ได้คร่าชีวิตชาวอัลจีเรียนไปมากถึง 1 ล้านคน หรือประมาณหนึ่งในสิบจากจำนวนประชากรทั้งหมดที่มีเพียงประมาณ 9 ล้านกว่าคน(ในขณะนั้น) ไม่นับที่โดนขังและถูกทรมานอีกเป็นจำนวนมาก แต่ไม่มีชาวฝรั่งเศสคนใดพยายามที่จะลงโทษหรือประณามการกระทำเหล่านี้

ตำราเล่มหนึ่งยอมรับการปฏิเสธรองอังกฤษและฝรั่งเศส เรื่องที่ทั้งสองประเทศสมรู้ร่วมคิดกับอิสราเอล ในปีค.ศ. 1956 ซึ่งแม้จะมีบางคนยอมรับคำปฏิเสธรนี้ในปีค.ศ. 1956 แต่ปัจจุบันไม่มีใครยอมรับอีกแล้ว¹²⁶ ส่วนกรณีสงครามในปี ค.ศ. 1967 ก็มักอ้างว่าเริ่มต้นโดยอียิปต์ ทั้งๆที่

¹²⁵ Jerome R. Reich; Mark M. Krug and Edward L. Biller, *World History* (NY: Holt, Rinehart and Winston, 1990), p. 706.

¹²⁶ Barlow, op. cit.

ปฏิบัติการทางทหารเริ่มขึ้นเพราะอิสราเอลเป็นฝ่ายโจมตีและรุกรานอียิปต์ก่อน เมื่อถึงคราวสงครามในปี ค.ศ. 1973 ก็เรียกสงครามนี้ว่า "การโจมตีอิสราเอลของอียิปต์ (an Egyptian attack on Israel)" ซึ่งชาวอียิปต์ปฏิเสธการโจมตีดังกล่าว แต่ชี้ให้เห็นว่าสงครามนั้นเกิดขึ้นที่แหลมซีนายของอียิปต์ และสถานที่ดังกล่าวก็ไม่ใช่สมบัติของอิสราเอล(ซึ่งบุกเข้ามายึดครองจนอียิปต์ต้องตอบโต้) เมื่อกล่าวถึงความโกรธเคืองที่ชาวอาหรับมีต่อสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1973 ตำราเหล่านี้แทบไม่พูดถึงใดๆถึงเรื่องที่สหรัฐไม่เพียงไม่วางตัวเป็นกลางในสงครามคราวนี้ แต่ยังส่งอาวุธยุทธโประณ์มูลค่ารวม 2 พันล้านเหรียญสหรัฐ ไปช่วยอิสราเอลรบด้านความพยายามของอียิปต์ และซีเรียที่จะทวงดินแดนซึ่งเสียไปใน ปี ค.ศ. 1967 กลับคืนมา มีการยกย่องข้อตกลงที่แคมป์เดวิด แต่ยกเว้นไม่กล่าวถึงปฏิกริยาของชาวปาเลสไตน์ ไม่มีการตั้งคำถามเรื่องสิทธิในการเจรจาต่อรองในนามของชาวปาเลสไตน์(โดยไม่ปรึกษาพวกเขา)ของ Anwar al-Sadat การปฏิบัติต่อชาวปาเลสไตน์และ PLO เป็นไปในเชิงลบและเชื่อมโยงกับความรุนแรงต่อต้านชาวยิว แต่แทบไม่มีเล่มใดกล่าวถึงการรุกรานเลบานอนโดยอิสราเอลในปี ค.ศ. 1982 (และยิ่งหายากที่จะกล่าวถึงการรุกรานในปี ค.ศ. 1978) ทั้งๆที่วันเวลาเหล่านี้มีความสำคัญยิ่งต่อทั้งเลบานอน อิสราเอล และซีเรีย

งานเขียนหรือการปฏิบัติที่มีสมดุล ย่อมต้องบ่งแสดงถึงการลิดรอนสิทธิมนุษยชนของชาวปาเลสไตน์ด้วยการใช้กำลังทหารเข้ายึดครองบ้าง และจะดูเหมาะสมยิ่งขึ้นถ้าจะแสดงให้เห็นระดับการสนับสนุนอิสราเอลของสหรัฐอเมริกาที่สูงถึงประมาณ 3-6 พันล้านดอลลาร์ต่อปีด้วย และเนื่องจากชาวตะวันออกกลางรับรู้เรื่องนี้เหล่านี้ดี จึงทำให้เกิดการเชื่อมโยงสหรัฐอเมริกาเข้ากับนโยบายของอิสราเอล และนี่ก็คือปัจจัยหลักประการหนึ่งของปัญหาที่เกิดขึ้นในตะวันออกกลาง

ในทำนองเดียวกัน เมื่อกล่าวถึงอำนาจการปกครองหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ตำราเล่มหนึ่งได้เสนอคำอธิบายในลักษณะที่เรียกได้ว่า 'อย่างหน้าตาเฉย' ว่า

"ทางสันนิบาตชาติได้มอบดินแดนอาหรับบางส่วนให้กับประเทศพันธมิตร ซึ่งจะทำการปกครองพวกเขาไปจนกว่าชาวอาหรับจะพร้อมปกครองตนเอง... พวกเขา รู้จักรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยดีกว่าพวกอาหรับ แต่สิ่งนี้ไม่อาจหยุดยั้งความปรารถนาที่จะปกครองตนเองของชาวอาหรับได้เลย (The League gave some of the Arab lands to the Allies, who were to govern them until the Arabs were ready for self-government.... They knew more about democratic

government than did the Arabs. But this did not stop the desire of the Arab people to govern themselves.)"¹²⁷

ทั้งๆที่แทบไม่มีหลักฐานใดบ่งบอกว่า อังกฤษและฝรั่งเศสนั้นแสวงหาอำนาจการปกครองเหนือภูมิภาคนี้เพื่อให้คำแนะนำเรื่องการปกครองตนเอง

เนื้อหาเกี่ยวกับอิสราเอลก็เป็นอีกประเด็นที่มักมีปัญหา เพราะมีแนวโน้มที่ตะวันตกจะถือว่าอิสราเอลเป็นประเทศที่มีความเป็นตะวันตก ดังนั้นอิสราเอลจึงเหมือน 'เรา' และดังนั้นอิสราเอลจึงดี ในขณะที่ประเทศอื่นไม่ใช่ตะวันตก ปัญหาและความผิดพลาดของ 'พวกเขา' จึงต้องเกินจริง ยกตัวอย่างเช่น เมื่อกล่าวถึงระบบเศรษฐกิจแบบผสมของอิสราเอลก็จะยกย่องชมเชย แต่กับนโยบายสังคมนิยมอาหรับของ Nasser ซึ่งในบางด้านก็คล้ายคลึงกัน กลับวิพากษ์ค่อนข้างขูด นอกจากนี้ ทั้งการนำเสนอในตัวเนื้อหาและในรูปภาพ อิสราเอลจะคือความทันสมัย แต่ประเทศอื่นๆในภูมิภาคแม้จะมีเมืองและระบบเกษตรกรรมที่ทันสมัย มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่หลากหลาย แต่ก็ไม่วายถูกนำเสนอด้วยสัญลักษณ์ของชนเผ่าเร่ร่อนและอูฐในทะเลทราย

ความขัดแย้งระหว่างอิสราเอลกับปาเลสไตน์และกับรัฐอาหรับอื่นๆ ส่วนใหญ่จะเป็นการอธิบายจากมุมมองของอิสราเอลโดยเฉพาะ และแทบไม่มีทัศนะของชาวปาเลสไตน์สอดแทรกเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ดังนั้นการยกย่องอิสราเอลในเรื่องความเชี่ยวชาญและสวนส้มจึงไม่มีคำอธิบายใดๆที่จะบ่งบอกถึงข้อเท็จจริงที่ว่า สวนส้มหลายแห่งได้ถูกปลุกขึ้นโดยชาวปาเลสไตน์มาตั้งแต่ก่อนที่อิสราเอลจะเข้ายึดครองดินแดนแห่งนี้ในปี ค.ศ. 1948

ไม่เพียงนำเสนอจากมุมมองของอิสราเอล แต่หลายครั้งยังเต็มไปด้วยการเหมารวมและการเลือกที่จะกล่าวถึงความจริงเพียงส่วนหรือครึ่งเดียว เช่น "ประชาชนทุกคนได้รับการฝึกทางทหาร (...all people are given military training.)"¹²⁸ "พวกที่ครอบครองปาเลสไตน์เป็นกลุ่มสุดท้ายก็คืออาหรับ (Among the last to occupy Palestine were the Arabs...)"¹²⁹

ตำราบางเล่มอ้างถึง Balfour Declaration เพียงแค่ครั้งแรกเท่านั้น แต่ไม่เคยถึงครึ่งหลังที่รับรองสิทธิของผู้ไม่ใช่ชาวยิวในปาเลสไตน์ มีการชี้แจงเพื่อให้เหตุผลว่าทำไมชาวปาเลสไตน์จึงต่อต้านการลงหลักปักฐานของอิสราเอล และโน้มเอียงที่จะบอกผู้อ่านว่าชาวอาหรับนั้นตั้งตารอที่จะเผชิญชาวยิวอย่างแข็งขันยิ่ง ทั้งๆที่ในความเป็นจริงพวกเขาอาศัยเคียงข้างซึ่งกันและกันมานาน

¹²⁷ Reich, op. cit.

¹²⁸ Sager, et al., op. cit., p. 258.

¹²⁹ Greenow, et al., op. cit., p. 503.

หลายศตวรรษ คำราเล่่มหนึ่ง 'อธิบาย' ว่า "ส่วนใหญ่ของชาวปาเลสไตน์และอาหรับในประเทศใกล้เคียงต่างต่อต้านการมีชาวยิว อยู่ท่ามกลางพวกเขา (most of the people in Palestine and the Arabs in the surrounding countries were against having *the Jews* (emphasis added) in their midst...)" ¹³⁰ แทนที่จะใช้ว่า "รัฐยิว" อย่างที่ควรจะเป็น และทั้งๆที่ประเด็นสาเหตุของการเกิดผู้อพยพลี้ภัยชาวปาเลสไตน์มีความสำคัญยิ่ง แต่คำราเล่่มนี้กลับขาดแคลนคำอธิบายทั้งเรื่องการพลัดพรากไร้ที่อยู่อาศัยของชาวปาเลสไตน์ อันเป็นผลมาจากการตั้งถิ่นฐานของชาวยิว(อพยพ) และการบดขยี้ความหวังที่จะมีรัฐพลเรือนสำหรับชาวปาเลสไตน์ทั้งหมด(ทั้งมุสลิม คริสเตียน และยิว)

คำราเล่่มนี้หากอธิบาย ก็จะอธิบายตามแนวทางการยืนยันของฝ่ายอิสราเอลที่ว่าชาวปาเลสไตน์เป็นฝ่ายจากไปด้วยความเต็มใจ แต่ในความเห็นของฝ่ายปาเลสไตน์ ซึ่งปัจจุบันได้รับการเห็นพ้องโดยนักวิชาการชั้นนำของอิสราเอลจำนวนหนึ่งนั้น ผู้อพยพส่วนใหญ่ต้องลี้ภัยเพราะถูกบีบบังคับ ความเห็นส่วนนี้ไม่เพียงไม่ได้รับการกล่าวถึง แต่ยังยืนยันด้วยว่าชาวปาเลสไตน์ "เลือกที่จะอยู่ในแคมป์ผู้ลี้ภัยเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการต่อต้าน (chose to remain in refugee camps as a symbol of resistance)" โดยไม่อธิบายให้เห็นว่าในตอนท้ายของการทำสงคราม รัฐอิสราเอลนั่นเองที่ปฏิเสธไม่ยอมให้พวกเขากลับคืนสู่บ้านของตนเอง การกระทำที่รุนแรงทั้งหมดถูกโยนไปให้กับฝ่ายอาหรับ โดยไม่พาดพิงใดๆถึงการก่อการร้ายและความรุนแรงที่กระทำโดยกลุ่มชาวยิว รวมทั้งที่นำโดย Menachem Begin และ Yitzhak Shamir

หากจะเข้าใจทัศนคติต่อตะวันตกของชาวตะวันตกออกกลางในปัจจุบันได้ ข้อมูลเรื่องผลกระทบจากลัทธิล่าอาณานิคม การใช้อำนาจกำหนดเขตแดนโดยเจ้าอาณานิคม การเกิดลัทธิชาตินิยม และการต่อสู้เพื่อเอกราช จึงมีความจำเป็นมาก

William Griswold¹³¹ กล่าวว่า ข้อมูลภูมิหลังที่สำคัญและจำเป็นต่อการทำความเข้าใจประเด็นต่างๆ ทั้งเรื่องอนุรักษนิยมอิสลาม(Islamic conservatism) ประเด็นอาหรับ-อิสราเอล(the Arab-Israeli issue) การปฏิวัติอิหร่าน(the Iranian revolution) และบทบาทของจักรวรรดิออตโตมาน(the role of the Ottoman Empire) ไม่เคยปรากฏในคำราที่เขาทบทวน นอกจากนี้ ในบางโอกาส แม้ผู้เขียนจะนำเสนอภูมิหลังเพื่อเป็นพื้นฐานต่อการทำความเข้าใจประเด็นเฉพาะ เช่น

¹³⁰ John R. O'Conner, *Exploring American History*, 3rd edition (NY: Globe Book, 1991).

¹³¹ Barlow, op. cit., p. ix.

นโยบายตะวันออกกลางของ Carter (the Carter Middle East Policy) แต่ในตอนท้ายกลับไม่อธิบายให้ชัดเจนว่าทำไม “ชาวอาหรับถึงโกรธแค้นต่อสิ่งที่พวกเขาเรียกว่าเป็น ‘การทรยศ’ ของ ซาดัต (Sadat’s ‘betrayal’)”¹³² จนโน้มนำให้นักเรียนที่อ่านสรุปเข้าใจไปว่า สหรัฐอเมริกาได้นำสันติภาพไปสู่ตะวันออกกลาง แต่ชาวอาหรับปาเลสไตน์กลับปฏิเสธที่จะยอมรับการหยิบนั่น ในทางตรงกันข้าม ตำราเล่มดังกล่าว ได้พยายามอธิบายอย่างระมัดระวังเรื่อง the Tonkin Gulf Resolution เพื่อแสดงให้เห็นว่าประธานาธิบดี Johnson ได้ดำเนินการยับยั้งหรืออำพรางข้อมูลต่อวุฒิสภาจนนำสหรัฐอเมริกาเข้าสู่สงครามเวียดนามนานหลายปีอย่างไร เห็นได้ชัดว่าผู้เขียนใคร่ครวญถึงกรณีความขัดแย้งหรือสงครามเวียดนามอย่างรอบคอบทั้งสองด้าน แต่ไม่ได้มองหรือให้ความสำคัญแบบเดียวกันกับปัญหาความขัดแย้งระหว่างอิสราเอลกับปาเลสไตน์

ในการบรรยายประวัติศาสตร์ระยะหลังของประเทศเลบานอน ก็ยังคงมีการบิดเบือนตำราเล่มหนึ่ง¹³³ กล่าวถึงเลบานอนว่าเคยเป็น “ดินแดนแห่งสันติภาพและความมั่งคั่ง (a haven of peace and prosperity)” ตราบจนกระทั่ง หลังปี ค.ศ. 1970 ที่ PLO ก้าวเข้ามา ซึ่งเป็นข้อความที่เห็นได้ชัดว่าเหมินเฉยต่อประวัติศาสตร์ของชาวเลบานอน และยังมีนัยบ่งบอกว่าการที่อิสราเอลรุกรานเลบานอนในปี ค.ศ. 1982 นั้นเป็นการทำเพื่อเลบานอน ในขณะที่ตำราเล่มอื่นๆก็อ้างว่าการยึดครองนั้นเป็นไปเพื่อตอบโต้การจู่โจมจากฝ่าย PLO ทั้งหมดที่ทาง PLO ได้อยู่ในช่วงพักรบมาเกือบหนึ่งปีก่อนการยึดครองของอิสราเอล ส่วนในจุดอ่อนไหวอื่นๆก็เช่น ตำราเล่มหนึ่ง¹³⁴ ระบุว่าเลบานอน “เป็นอีกหนึ่งจุดของปัญหาในตะวันออกกลาง(another Middle East trouble spot)” ที่สหรัฐอเมริกา “ไม่ประสบความสำเร็จในความพยายามที่จะนำสันติภาพมา(สู่ดินแดนนี้)(tried

---

¹³² ในการทำข้อตกลงที่แคมป์เดวิด(Camp David) ระหว่างประธานาธิบดีจิมมี่ คาร์เตอร์(Jimmy Carter) ของสหรัฐอเมริกา ประธานาธิบดีอันวาร์ ซาดัต(Anwar Sadat) ของอียิปต์ และนายกรัฐมนตรี Menachem Begin ของอิสราเอลนั้น ประธานาธิบดีซาดัต ได้ลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพอีกฉบับต่างหาก และเป็นการลงนามแทนโดยปราศจากการถามไถ่ความเห็นชอบจากชาวปาเลสไตน์ ในขณะที่นายกรัฐมนตรี Begin ของอิสราเอลก็อาศัยข้อตกลงแคมป์เดวิดที่ทำให้อียิปต์ต้องวางตัวเป็นกลางนี้ บุกลบานอน(ค.ศ.1982)จนทำให้ดินแดนแถบเวสต์แบงก์(West Bank) ตกเป็นส่วนหนึ่งของอาณานิคมอิสราเอล และทำการกดขี่ชาวอาหรับในดินแดนที่ยึดครองได้

¹³³ Graf, op. cit., pp. 863-864.

¹³⁴ John R. O’Conner, op. cit.

unsuccessfully to bring peace)” แต่ไม่ได้อธิบายใดๆว่า สหรัฐอเมริกาเริ่มต้นก็ยื่นมือเข้ามาในฐานะคนกลางเจรจาสันติภาพ(neutral peacemaker) แต่สุดท้ายกลับลงเอยด้วยการเข้าข้างอีกฝ่ายหนึ่งในสงครามกลางเมือง และยังร่วมโจมตีหลายหมู่บ้านในหุบเขา Chouf ด้วย

ในกรณีของอิหร่าน ตำราเหล่านี้ก็ไม่ได้ให้ข้อมูลที่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจสถานการณ์ปัจจุบันได้เช่นเดียวกัน ทั้งนี้เป็นที่รู้กันดีในตะวันออกกลางว่า ในช่วงปี ค.ศ. 1951-53 ผู้ร่วมสมคบคิดโค่นล้มนายมุศอดดีก(Mossadegh) นายกรัฐมนตรีที่มาจากพรรคการเมืองของอิหร่านในขณะนั้น แล้วเป็นธุระจัดการให้กษัตริย์ชาห์(Shah) กลับคืนสู่บัลลังก์ ก็คือซีไอเอ(CIA) แต่ข้อมูลนี้ไม่เพียงไม่มีการกล่าวถึง แม้กระทั่งความเป็นจริงที่ว่าประชาชนไม่พอใจและลุกฮือต่อต้านชาห์ ก็ยังคลุมเครือ เพราะไม่มีกรอธิบายว่าเหตุใดชาห์ จึงไม่เป็นที่ชื่นชอบของประชาชน และพระองค์ทรงมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นเพียงใดกับสหรัฐอเมริกา เมื่อไม่มีคำอธิบายก็ยากที่นักเรียน(ผู้อ่าน)จะเข้าใจถึงภาวะความรู้สึกที่อยู่เบื้องหลังการปฏิวัติในอิหร่าน ตลอดจนปฏิบัติการความโกรธแค้นที่พวกเขามีต่อการต้อนรับกษัตริย์ชาห์ของสหรัฐอเมริกา แม้ผู้เขียนบางรายจะให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าคณะผู้ปฏิวัติ ‘เกลียด’ สหรัฐอเมริกา แต่ก็ปราศจากการอธิบายใดๆถึงมูลเหตุแห่งความเกลียดชังนั้น

เมื่อกล่าวถึงสงครามอิรัก-อิหร่าน แม้ตำราบางเล่มซึ่งเขียนในช่วงที่สหรัฐอเมริกากำลังชื่นชอบอิรัก จะสอดคล้องถึงความไม่เต็มใจที่จะบอกว่าอิรักคือฝ่ายเริ่มต้นสงคราม(และภายใต้การสนับสนุนของสหรัฐอเมริกานั้นเอง) แต่ขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นถึงความยากลำบากของตำราที่จะถ่ายทอดถึงภาวะสงครามเย็น (โดยเฉพาะกับประเทศที่ได้ชื่อว่าเป็น ‘มิตร’ ของสหรัฐ อเมริกา)

ในการกล่าวถึงสงครามอ่าวฯ(1990-1991) ตำราเล่มหนึ่ง¹³⁵ ก็ได้นำเสนอทัศนะอย่างเป็นทางการของสหรัฐที่ว่า ซัดดัม ฮุสเซน คือจอมเผด็จการผู้เข้ารุกรานและครอบครองแหล่งน้ำมันของคูเวต และพร้อมที่จะรุกรานซาอุดีอาระเบียต่อไป แต่ไม่ได้นำเสนอความคิดเห็นจากฝ่ายอิรักที่ว่า 1) (ในขณะนั้น)ทั้งซาอุดีอาระเบียและคูเวตได้ทำการตรึงราคาน้ำมันไว้ในระดับที่ต่ำ จนเต็มซ้ำทำลายเศรษฐกิจของอิรักซึ่งบอบช้ำมาจากการทำสงคราม(ในนามของ Gulf States) กับอิหร่าน 2) คูเวตได้ดูดเอาน้ำมันมาจากเขตพิพาท(disputed field)หลายแห่งบนชายแดนอิรัก 3) สหรัฐอเมริกา(โดยผ่านทางเอกอัครราชทูตประจำอิรัก)ได้ให้การสนับสนุนอิรักและเปิดไฟเขียวให้อิรักเข้ารุกรานคูเวต และ 4) ซาอุดีอาระเบียไม่เคยถูกคุกคามอย่างจริงจังจากอิรัก ในหน้า 528 ตำราเล่มเดียวกัน ยังได้ตั้งคำถามว่า “ประเทศอาหรับในตะวันออกกลางได้ทำสงครามต่อสู้ครั้งแล้วครั้งเล่า

¹³⁵ Brun, op. cit., pp. 525-529.

กับประเทศใด ระหว่าง สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และอิสราเอล (The Arab nations of the Middle East have fought repeated war against (a) the United States, (b) the Soviet Union, (c) Israel)” จึงทำให้คนอาหรับนั้นดูก้าวร้าวรุนแรงในทุกกรณี

สำหรับตำราที่เขียนเกี่ยวกับตะวันออกกลางได้แก่ที่สุด คือตำราที่อยู่ในกลุ่มประวัติศาสตร์อเมริกัน(American history texts) เนื่องจากผู้เขียนตำราเหล่านี้รู้ดีว่าตะวันออกกลางเป็นเพียงส่วนประกอบเล็กๆในงานของตน จึงไม่คู่ควรหรือไม่จำเป็นต้องผ่านการทบทวนตรวจทานจากผู้เชี่ยวชาญ ข้อมูลที่ใช้จึงมีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนและไม่ครบถ้วน ซึ่งสำหรับนักวิชาการด้านตะวันออกกลางแล้ว ตำราเหล่านี้อาจเข้าถึงผู้อ่านที่ไม่เคยเรียนวิชาเกี่ยวกับตะวันออกกลางหรือวัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์โลกเลย ข้อมูลที่ผิดพลาดบกพร่องจึงเป็นความเสียหายอย่างยิ่ง เพราะจะไม่มีโอกาสสำหรับการแก้ไขข้อมูลหรือความเข้าใจให้ถูกต้องได้¹³⁶

ผู้ตรวจประเมินอีกคนคือ Joel Gordon ซึ่งให้เห็นว่าในช่วงทศวรรษหลังๆมานี้ ตำราเรียนต่างๆได้ก้าวไปไกลมาก โดยรวมแล้วภาพกราฟฟิก การนำเสนอตัวบท และภาพประกอบจะโดดเด่นขึ้น แต่การเน้นย้ำในเนื้อหาหลักและวิธีการอ่าน ตลอดจนการให้ความสำคัญกับประเด็นจำเพาะต่างๆในฐานะกรณีศึกษา จำต้องปรับปรุง และแม้การกล่าวถึงภูมิภาคต่างแดนอื่นๆในบริบทของประวัติศาสตร์อเมริกาจะได้รับการพัฒนาปรับปรุงขึ้นมา แต่ไม่ใช่สำหรับดินแดนตะวันออกกลาง เพราะดินแดนแถบนี้ยังคงถูกนำเสนอในฐานะ “ปฏิบัติหรือรั้งต่อผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกา และที่ชัดเจนมากคือ ในฐานะของตัวก่อกรวน เป็นดินแดนที่เต็มไปด้วยการต่อต้านความทุ่มเทพยายามของสหรัฐอเมริกาในการที่จะนำมาซึ่งสันติภาพ ภาวะดรภาพ และความยุติธรรม ฯลฯ ไม่มีตำราเล่มใดพยายามอย่างแท้จริงที่จะสื่อถึงกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา วัฒนธรรม หรือ อัตลักษณ์ทางภูมิศาสตร์ของประชาชนหรือประเทศชาติในตะวันออกกลางหรือในโลกมุสลิม”

137

กล่าวโดยสรุปก็คือ เนื้อหาของสื่อตำราตะวันออกกลางร่วมสมัย ในส่วนที่เกี่ยวกับอิสลามหรือมุสลิม หลายเล่ม(โดยเฉพาะตำรากลุ่มที่ MESA นำมาตรวจประเมิน)ยังคงยืนยันหยัดที่จะเขียนจากมุมมองความเชื่อส่วนตัว และในลักษณะของการเขียนซ้ำ เขียนย้ำ ในกรอบ “Islam the Enemy” ซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดทัศนคติแบบปิดหรือ Islamophobia สู่อุณหภูมิของสังคม อย่างต่อเนื่อง

¹³⁶ Barlow, op. cit., p. xii.

¹³⁷ Ibid., pp. 126, 136-7.

4.3 วิเคราะห์สรุป

ในการศึกษาตามแบบตะวันตกหรือแบบ'สมัยใหม่' พัฒนาการทางศาสนาของมนุษย์ แม้จะสวนทางกับแนวทางของ"อิสลาม" และดูเหมือนค่อนข้างขัดแย้งกับความเชื่อทางศาสนาคริสต์เอง แต่หากคำนึงถึงท่าทีต่อศาสนาของตะวันตกและสภาพการณ์ของศาสนาคริสต์ตั้งแต่ในยุคต้นแล้ว ทศนะต่อศาสนา(อื่น)เช่นนี้ ถือว่าไม่ใช่เรื่องแปลกแต่อย่างใด

ในต้นยุคศักราชแห่งคริสต์ศาสนา เมื่อความรู้เกี่ยวกับศาสนาต่างชาติในช่วงศตวรรษแรกจำนวนมากที่ได้รับมาทั้งจากกรีก-โรมัน บวกกับความคิดเห็นของนักปรัชญาต่อธรรมชาติของสิ่งศักดิ์สิทธิ์และการวิพากษ์ต่อศาสนาของตัวเอง ได้ทำให้เกิดการศึกษาศาสนาเชิงวิพากษ์และการเปรียบเทียบศาสนาต่างๆเริ่มต้นขึ้นนั้น นักเทววิทยาคริสเตียนซึ่งมีทศนะและท่าทีทางศาสนาในแบบ'ปิด'และไม่มีความขมก้นกับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา การศึกษาเกี่ยวกับศาสนาอื่นจึงเป็นไปเพื่อที่จะมีชัยชนะในบั้นปลายเท่านั้น โดย 2 คู่แข่งหลักที่คริสเตียนเผชิญและมองอย่างมีอคติก็คือ ยูดาเยและอิสลาม

และด้วยการมีทศนะแบบปิดต่อศาสนาหรือกลุ่มนิกายอื่นของชาวคริสต์ตั้งแต่ในยุคเริ่มต้น จึงไม่แปลกที่การปรากฏของอิสลามจะก่อให้เกิดความพยายามที่จะวิพากษ์โต้แย้งในทุกแง่มุมเหมือนเช่นที่ปรากฏในงานเขียนของ John of Damascus ผู้ที่มองเห็นอิสลามเป็นลัทธินอกกรีต นบีมุฮัมมัด เป็น Anti-Christ และศาสนทูตจอมปลอม

ข้อเขียนของ John of Damascus ถือเป็นแบบฉบับแห่งการบิดเบือนเกี่ยวกับอิสลามในยุคแรกสุด แต่เนื่องจากสังคมชาวคริสต์นับแต่ประมาณศตวรรษที่ 3 มาจนถึงยุคสมัยของ John of Damascus อยู่ในภาวะที่มีการขัดแย้งระหว่างกลุ่มนิกายอย่างรุนแรง และการนองเลือดเพียงเพราะมีการตีความหรือเข้าใจศาสนาที่แตกต่างออกไปคือสิ่งปกติในสังคม ท่าทีนี้ของ St. John ที่มองนิกายอื่นเป็น "ศัตรู" ทางความเชื่อ จึงไม่ได้กระทำเพียงเฉพาะต่ออิสลามเท่านั้น

อย่างไรก็ดี ข้อความคิดเกี่ยวกับอิสลามในกรอบของ John of Damascus ที่ไม่ว่าจะตั้งอยู่บนเงื่อนไขใด ก็ได้ทำให้เกิดมายาคติและความเชื่อเกี่ยวกับอิสลามในกรอบที่บิดเบี้ยวเกิดขึ้น ดังนั้นแม้บริบทของการต่อต้านโจมตีได้ปรับเปลี่ยนไปในยุคของ Eulogius และ Avalrus ซึ่งมีความโกรธแค้นชิงชังผู้ปกครองชาวมุสลิมและวัฒนธรรมอาหรับเป็นสาเหตุหลัก แต่ลักษณะของการโจมตีแม้จะมีรายละเอียดที่เสริมแต่งจินตนาการจากความเกลียดชังเพิ่มเติม ก็ยังคงอยู่ในแนวกรอบเดิมของ John of Damascus นั่นคือ อิสลามเป็นลัทธินอกกรีต เป็นศาสนาแห่งความผิดพลาด

ที่ก่อตั้งมาเพื่อเกื้อหนุนความก้าวร้าวและเรื่องควาโลภก็ย อัลลอฮ์ไม่ใช่พระเจ้าและนบีมุฮัมมัด ไม่ใช่ศาสนทูต

เมื่อถึงยุคกลางอันเป็นช่วงแห่งสงครามครูเสด ความขัดแย้งทางการเมืองและการแผ่ อิทธิพลอำนาจทั้งในระดับศาสนจักรและอาณาจักร ก็ได้เริ่มกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญของการ ต่อต้านโจมตีอิสลาม จนก่อให้เกิดงานเขียนและข้อคิดเห็นเกี่ยวกับอิสลาม ในกรอบ "Islam the Enemy" ที่กลายมาเป็น 'บทบัญญัติ' สำหรับชาวตะวันตก ว่าอิสลามคืออะไรและเป็นอย่างไรขึ้น และเพราะความต่างระหว่างคริสต์และอิสลามไม่ได้แปรเปลี่ยน ชาวคริสต์ในแต่ละยุคจึงยังคงมี ข้อวิพากษ์โจมตีหลักๆ โดยรวมเชกเช่นเดิม ทั้งในเรื่องธรรมชาติของการวิวัฒนาการ เรื่องคุณสมบัติ และสถานะความเป็นศาสนทูตของนบีมุฮัมมัด เรื่องศาสนบัญญัติและกฎต่างๆ แต่ประเด็นที่เพิ่ม เข้ามาอย่างชัดเจนก็คือเรื่อง "ความรุนแรง" ซึ่งเป็นหัวข้อปกติของสังคมในยุคนั้น ที่เมื่อถูกส่งผ่าน ต่อมาในยุคหลัง กลับถูกหยิบยกมอบให้อิสลามเป็นการเฉพาะ และในลักษณะของการเลือกที่จะ สัมหรือจำเพียงบางสิ่งที่พ้องกับความต้องการของ "กลุ่ม" ดังนั้น การจดจำบางสิ่งของ "ศัตรู" โดย ไม่คำนึงว่าจะสวนทางกับข้อเท็จจริงหรือไม่ จึงกลายเป็นบทบัญญัติสำคัญของกระบวนการสร้าง ภาพความรุนแรงของ "มุสลิม" ในความทรงจำกลุ่มแบบ Islamophobia ขึ้นในสังคมชาวคริสต์ ตั้งแต่ในยุคกลาง สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ประจักษ์พยานสำคัญที่ยืนยันว่า ความทรงจำกลุ่มแบบ Islamophobia ยังถูกถ่ายทอด อยู่ในระบบการส่งผ่านวัฒนธรรมมาถึงปัจจุบัน ก็คือ บรรดาตำราเรียนต่างๆ ซึ่งจากการตรวจ ประเมินโดย The Middle East Studies Association ใน ค.ศ.1994 พบว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับการ นำเสนอเรื่องราวของสังคมและศาสนาในตะวันออกกลางรวมถึงเรื่องเกี่ยวกับอิสลามนั้น ยังมีทั้ง ข้อผิดพลาด การบิดเบือน และการมีอคติเหมารวม(stereotype) อยู่มาก โดยที่ในแต่ละประเภท ของการประเมิน มีตำราเพียงไม่กี่เล่มที่อยู่ในข่ายดีถึงดีมาก

ข้อค้นพบของ MESA ชี้ชัดว่า ตำราที่ถือว่ามีคุณภาพจริงๆ ก็ยังเป็นแค่ส่วนน้อย ในขณะที่ ส่วนใหญ่ยังคงบรรจุความผิดพลาด บิดเบือน และการมีอคติเหมารวม โดยตำราหลายเล่มมัก ขึ้นต้นแนะนำอิสลามด้วยการยึดโยงเข้ากับ ความรุนแรง และชี้ว่าอิสลามเป็นศาสนาที่ไม่มีความ ชุ่มกัลัน เป็นศาสนาแห่งสงคราม ส่วนผู้ที่ศรัทธาในศาสนานี้ก็ เป็นคนที่ไม่มีความดี ผล นิยมความ รุนแรง และไม่มีความสงสารเวทนาผู้อื่น ซึ่งเป็นมุขมัทศนะที่ถูกถ่ายทอดต่อกันมาตั้งแต่ช่วง สงครามครูเสด นอกจากนี้ การขาดซึ่งความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อเหตุการณ์ความเคลื่อนไหว ในประวัติศาสตร์ ได้ยิ่งทำให้ผู้เขียนนำเรื่องความคลั่งไคล้อิสลามมาต่อกันเพื่อ 'อธิบาย' ถึงสิ่งที่ ตนไม่รู้มากขึ้น ดังนั้นเนื้อหาของสื่อตำราตะวันตกโดยรวมสมัย โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับอิสลาม

หรือมุสลิม จึงมักยื่นหยัดที่จะเขียนจากมุมมองความเชื่อส่วนตัว และในลักษณะของการเขียนซ้ำๆ เขียนย้ำ ในกรอบ “Islam the Enemy” ซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดทัศนคติแบบปิดหรือ Islamophobia สู่อุบัติความทรงจำของสังคม อย่างไม่ขาดสาย

ในขณะที่สังคม “ตะวันตก” มีเส้นทางการวางกรอบ “Islam the Enemy” เพื่อตอกย้ำความทรงจำกลุ่มแบบ Islamophobia สู่อุบัติความทรงจำอย่างต่อเนื่องตลอดมาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 8 ทัศนคติของ “สังคมไทย” ต่อบุคคลและมุสลิมเป็นเช่นไร? ดำเนินไปในแนวทางเดียวกับ “ตะวันตก” หรือมีลักษณะเฉพาะตัวเช่นไรหรือไม่?